

LIETUVOS KRAŠTOVAIZDŽIO ĮVAIROVĖ

1/2013

KRAŠTOVAIZDŽIO PAŽINIMO PRADŽIA

LIETUVOS KRAŠTOVAIZDŽIO ĮVAIROVĖ

Tęstinis rinkinys 1/2013

KRAŠTOVAIZDŽIO PAŽINIMO PRADŽIA

Sudarytoja dr. Giedrė Godienė
Kalbos redaktorė Aušra Tamošiūnienė
Dizainerė maketuotoja Jolanta Demina
Viršelis Jolantos Deminos

Teksto autoriai:

Dr. Giedrė Godienė (4–7, 32–33, 60–87, 102–103 p.)
Kristina Ulkienė (60–87 p.)
Dr. Dalia Šiaulytienė (94–101 p.),
Rapolas Liužinas (24–31 p.),
Nijolė Riaubaitė (24–31 p.),
Kęstutis Turonis (24–31 p.),
Vaiva Deveikienė (88–93 p.)

Benedettos Castiglioni, Europos Tarybos ekspertės, 2009 m. ataskaitą 5-ajai Europos Tarybos Europos kraštovaizdžio konvencijos konferencijai iš anglų kalbos vertė ir adaptavo dr. G. Godienė, konsultavo dr. Virginijus Gerulaitis, pagal:

EDUCATION ON LANDSCAPE FOR CHILDREN. Benedetta CASTIGLIONI, Expert of the Council of Europe for the 5th Council of Europe conference on the European Landscape Convention (Secretariat document Cultural Heritage, Landscape and Spatial Planning Division Directorate of Culture and Cultural and Natural Heritage) CEP-CDPATEP (2009) 12E

Interneto prieiga: http://www.catpaisatge.net/fitxers/docs/recerca/CEP-CDPATEP-2009-12-Education_en.pdf

Leidinyi atspausdintas ant ekologiško popieriaus
bei laikantis aplinkosaugos reikalavimų

ISSN 2335-7223

© Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija

TURINYS

	Apie kraštovaizdį ir jo įvairovę / 4
	Kraštovaizdžio pažinimo pradžia darželyje ir mokykloje / 6
	Vaikų švietimas kraštovaizdžio klausimais / 8
	Grožį pajusti svarbu nuo mažens: Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos veikla, skatinanti kurti aplinkos grožį vaikų ugdymo įstaigose / 24
	Sutelktas dėmesys į kraštovaizdžio tvarkymą mokyklose ir vaikų darželiuose / 32
	Švietimo įstaigų bendruomenių mintys apie kraštovaizdį ir jo puoselėjimą / 34
	Pagarba kraštovaizdžiui vaikų švietimo įstaigose / 60
	Darnus švietimo įstaigų teritorijų tvarkymas – pažangos ir bendruomeniškumo ženklas / 88
	Ugdymo ir kultūrinės veiklos erdvės mokyklų gamtinėje aplinkoje / 94
	Mokyklos aplinka – ugdymo ir kultūrinių tradicijų erdvė / 96
	Summary / 102

APIE KRAŠTOVAIZDĮ IR JO ĮVAIROVĘ

Dr. GIEDRĖ GODIENĖ,

Aplinkos ministerijos Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamento Kraštovaizdžio skyriaus vyriausioji specialistė

Kraštovaizdis yra bendras gamtos ir visuomenės kūrinys. Jis apima visą teritoriją bei erdvę – miestus ir miestelius, kaimų vietas, miškus ir vandenis. Tai žmogaus ir tautos savasties elementas, vietos kultūros pamatas ir gyvenimo kokybės dalis.

Dėl savo sudėtingos sandaros, nuolatinės kaitos ir skirtingų požiūrių, kraštovaizdis yra nepaprastai įvairi tikrovės dalis.

Kraštovaizdis – mus supanti dinamiška keturmatė sistema. Čia erdvė ir laikas suvokiami kartu: tam tikras kraštovaizdis gyvuoja konkrečiu laiku ir konkrečioje erdvėje. Kraštovaizdžio struktūrą tam tikroje vietoje gali lemti tiek atskirų Žemės paviršiaus abiogeninių, biogeninių ir sociogeninių komponentų pobūdis ir erdvinė raiška, tiek unikalūs šių komponentų deriniai, tiek čia vykstančių gamtinių bei socialinių procesų pobūdis ir trukmė.

Kraštovaizdžio tyrimams būtinas gilus tarpdisciplininis mąstymas, tačiau tuo pačiu metu ši sritis yra demokratiška. Yra nemažai mokslo šakų, kurių atstovams savaip aktualus kraštovaizdis, greta taip pat egzistuoja įvairios (mokslinė, meninė, utilitarinė, visuomeninė) jo sampratos. Priklausomai nuo konkrečių pažinimo tikslų, tvarkymo uždavinių, gali būti taikomos įvairios analizės priemonės, tyrimo metodai, skiriami tam tikru požiūriu vientisi arealai.

Moksliškai kraštovaizdis nagrinėjamas kaip objektyvus žemės paviršiaus reiškiny, tiriama jį formuojančių gamtinių komponentų (paviršinių uolių, pažemio oro, paviršinių ir gruntinių vandenų, dirvožemio augalijos ir kitų gyvųjų organizmų) ir antropogeninių (archeologinių liekanų, statinių, inžinerinių įrenginių, žemės naudaudmenų ir informacinio lauko) sąveika, jame vykstantys (fizikiniai, cheminiai, biologiniai, informaciniai) procesai, medžiagų, energijos bei informacijos apytakos ypatumai, formavimosi bei raidos dėsningumai.

Praktiškai (kraštotvarkoje, teritorijų planavime) kraštovaizdis nagrinėjamas kaip visuomenės gyvenamoji ir veiklos erdvė (namai), analizuojami jo vidiniai procesai, kurie veikia ar lemia žmonių socialinę, ekonominę veiklą, sveikatą, emocijas. Taip siekiama pažinti kraštovaizdžio erdvinio, jutiminio, dažnai – vizualinio suvokimo sąlygas, nustatyti informacinę-emocinę potencialą, vietovės resursų savybes, apsaugos, tvarkymo ir naudojimo galimybes bei kryptis, taip pat visų šių reiškinių erdvinius darinius. Kraštovaizdis yra žmonijos veiklos atspindys.

Žemės gelmių ir Saulės energijos yra svarbiausios kraštovaizdžio pamatinės savybės lemiančios jėgos. Vis didėjanti technogeninės energijos galia susijusi su žmonijos technikos pažanga ir visais sukurtais mechanizmais, žemės dirbimu ir vandens masių reguliavimu, kasyba, statybina, o kartais destruktivia (karai, avarijos) veikla, tarša. Susidarantis kultūrinis kraštovaizdžio sluoksnis yra sudėtingas, daugiaplanis, jis saugo istorinių įvykių, reiškinių, papročių žymes, yra mūsų kultūros paveldo dalis. Kultūrinė kraštovaizdžio įvairovė susijusi su skirtingų kultūrų, politinių ir ekonominių reiškinių, etninių vertybių ir teisinio reguliavimo erdviniais skirtumais.

Nepaisant mokslinių paradigmsų sudėtingumo, kraštovaizdis yra pažinus ne tik iš mokslinių, meninių, tvarkymo pozicijų. Pažinti kraštovaizdį svarbu visiems žmonėms įvairiais amžiaus tarpsniais. Vadovaudamasis savo pojūčiais, patirtimi kraštovaizdį savaip suvokia, kasdieniniais savo veiksmais ir pasirinkimais individualiai kuria kiekvienas žmogus. Net ir asmeniniai išgyvenimai, jausmai pripildo ir sureikšmina erdvę arba, atvirkščiai, paverčia ją nereikšminga, tuščia. Taip susikuria saviti atskirų žmonių ar bendruomenės, net visos tautos prisiminimų ir asociacijų laukai. „Asmeniniai“ kraštovaizdžiai keičiasi ne tik dėl konkrečių žmogaus veiksmų ar gamtinių procesų, bet ir vystantis stebėtojo asmenybei, kintant jos būsenoms ir vertybinėms nuostatom.

Trumpėjant laikotarpiams tarp didžiųjų techninių žmonijos atradimų, vystantis komunikacinėms technologijoms, pasaulis kinta vis greičiau. Globaliniai ekonominiai ir socialiniai procesai veikia niveliuojančiai: nyksta kalbos, tautos, kultūros, o su jomis – ir kraštovaizdžiai. Šios srities kraštovaizdžio tyrimai yra labai aktualūs, siekiant tvaraus vystymosi, ieškant kelių, vedančių žmonijos ir gamtos santykių harmonizavimo link. Būtent todėl identitetą formuojančios kraštovaizdžio įvairovės pažinimo, vertinimo ir išsaugojimo svarbą akcentuoja 2004 m. įsigaliojusi Europos kraštovaizdžio konvencija ir tais pačiais metais patvirtinta Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politika.

Šiuolaikiniame pasaulyje atsakingai veikti gali tik sąmoningas, aktyvus, smalsus ir kūrybingas žmogus, kuriam ir skiriama ilgai laukta leidinių serija – „Lietuvos kraštovaizdžio įvairovė“.

Šių leidinių publikavimas – Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo dalis. Jam padedant tikimės įgyvendinti Europos kraštovaizdžio konvencijos, kurią Lietuva ratifikavo 2002 m. spalio 3 d., reikalavimus, propaguoti ir skleisti šiame dokumente išdėstytas idėjas. Ši leidinių serija turėtų skatinti pažinti Lietuvos kraštovaizdį, plėsti jo vertės ir vaidmens suvokimą plačiojoje visuomenėje ir skirtingų sričių specialistų tarpe. Taip siektume ir bendrųjų konvencijoje išdėstytų reikalavimų įgyvendinimo, tarp jų: integruoti kraštovaizdį į regionų ir miestų planavimo politiką bei kultūros, aplinkos, žemės ūkio, socialinę ir ekonominę politiką, taip pat į kiekvieną kitą politikos sritį, galinčią daryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį kraštovaizdžiui, didinti pilietinės visuomenės, privačių organizacijų ir viešosios valdžios institucijų sąmoningumą nustatant kraštovaizdžio vertę, jo vaidmenį ir pokyčius, mokyklose bei universitetuose skatinti kursus, skirtus su kraštovaizdžiu siejamoms vertybėms ir jo apsaugos, tvarkymo bei planavimo klausimams.

Tikimės, kad „Lietuvos kraštovaizdžio įvairovės“ leidiniai atspindės ir suprantama kalba visuomenei pristatys Europos kraštovaizdžio konvencijos ir Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo veiksmus. Šiame ir būsimuose numeriuose norėtume atspindėti nūdienos Lietuvos kraštovaizdžio būklę, istorinius ir dabarties siekius bei apibendrinti mokslo tyrimus, apsaugos, tvarkymo, planavimo, pertvarkymo ir atkūrimo veiksmus, jų rezultatus, svarbiausias veikiančias jėgas, pristatyti kraštovaizdžio kūrėjus, jų idėjas.

Mums ypač svarbu visuomenei pateikti geruosius kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo, planavimo pavyzdžius. Įvairių konkursų organi-

zavimas yra viena populiariausių Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos (2004) įgyvendinimo programos dalių. Pabrėždami, kad nepaisant būklės ir charakterio visas kraštovaizdis yra vertingas ir kad visi esame atsakingi už jame vykstančius pokyčius, norėtume pristatyti šių konkursų rezultatus, laimėtojų patirtį, atskleisti ne tik įvairiausio pobūdžio kraštovaizdžio ypatumus, vertybes, bet ir pasiūlyti praktiškų patarimų, kaip tikslingai tvarkytis. Viliamės, kad čia apžvelgiamos geriausios atskirų asmenų, įstaigų, bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų, savivaldos ir skirtingų valstybės institucijų iniciatyvos kraštovaizdžio srityje suteiks informacijos, paskatins Lietuvos kraštovaizdžio pažinimą, apsaugą ir tvarkymą, bendradarbiavimą, galbūt padės rasti partnerių naujiems projektams.

Europos kraštovaizdžio konvencija pabrėžia, kad kraštovaizdis – žmonių suvokiama vietovė, ir būtent dėmesys žmogui turėtų būti svarbiausias saugojant kraštovaizdžio tapatumą. Šiuo dokumentu plėtojamas įsitikinimas, kad jei žmonės aktyviai dalyvaus priimant sprendimus dėl kraštovaizdžio tvarkymo, jie labiau tapatinsis su teritorijomis ir miestais, kuriuose gyvena, dirba bei poilsiauja, galės prisidėti prie vietos ir regiono savasties bei išskirtinumo įtvirtinimo. Tai savo ruožtu gali padėti skatinti darnų vystymąsi, nes kraštovaizdžio kokybė svarbi viešų ar privačių ekonominių ir socialinių iniciatyvų sėkmei, visų mūsų asmeninei, taip pat visuomenės gerovei.

Nepaisant to, kad kraštovaizdžio savasties ir sampratos suvokimo gilinimas, jo apsauga, tvarkymas ir formavimas tenkinant ekonominius, socialinius, kultūrinius, ekologinius ir estetinius visuomenės poreikius yra vienas iš prioritetinių valstybės tikslų, šiai sričiai būtina ir specialistų bei visuomenės nuomonių įvairovė. Skirtingi moksliniai požiūriai, vertybinės nuostatos ir interesai kraštovaizdžio erdvę pripildo diskusijų: neretai sprendimų priėmimas tampa ir etikos uždaviniu, ir rimtu demokratijos išbandymu.

Šiame ir kituose leidiniuose bandysime žvelgti į kraštovaizdį atidžiau. Tikimės, kad šis leidinys ne tik gilins skaitytojų žinias apie kraštovaizdį, bet ir prisidės prie skirtingų mokslinių bei praktinių požiūrių toleravimo, kompleksinio mąstymo, erdvės ir laiko pojūčio ugdymo. Norėtume, kad „Lietuvos kraštovaizdžio įvairovė“ padėtų žmonėms tiek lokaliai, tiek globaliai suvokti asmeninę atsakomybę už savo veiksmus, suteiktų naujų idėjų ir paskatų veikti bendram – savo pačių ir kraštovaizdžio – labui.

KRAŠTOVAIZDŽIO PAŽINIMO PRADŽIA DARŽELYJE IR MOKYKLOJE

Dr. **GIEDRĖ GODIENĖ**,

Aplinkos ministerijos Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamento Kraštovaizdžio skyriaus vyriausioji specialistė

Žmogus natūraliai domisi aplinka nuo pat pirmųjų savo dienų. Šis sugebėjimas domėtis leidžia mums įsisąmoninti pačius save, atrasti asmeninę, šeimos, bendruomenės, tautos erdvę ir savo vietą joje. Kritinis požiūris į vykstančius procesus yra vienas iš visuomenės pažangos variklių, raginantis tobulėti, kurti, keistis patiems ir keisti pasaulį.

Žmogaus ir gamtos sąveika yra nuolatinė, jos metu kinta abi pusės. Taip gimsta kraštovaizdis, kuriame susipina ir gamtiniai, ir visuomeniniai procesai. Šią visumą pažįstame palengva, kiekvienas savo ritmu. Tiek kasdieninė, artimiausia aplinka, kurioje gyvename ir veikiamo, tiek mūsų aplankytos vietovės veikia mūsų sąmonę ir ilgainiui tampa esaties dalimi, formuoja vertybines nuostatas, estetinį skonį. Kintančio kraštovaizdžio pažinimas leidžia suvokti laiko tėkmę ir erdvės transformacijas, priežasčių ir pasekmių ryšius, įvertinti savo veikos pasekmes, tapti atsakingu ir sąmoningu žmogumi. Pažindami kraštovaizdį, pažįstame patys save. Visgi pirmieji šio pažinimo žingsniai, susiję su šeima, mokykla yra nepaprastai svarbūs.

Gražaus bendravimo su gamta ugdymo klausimai buvo keliami daugelio ryškiausių pedagogų veikaluose. Šiame amžiuje, kai informacijos srautas didėja geometrine progresija, o aplinkos pokyčiai darosi ne tik spartūs, bet ir grėsmingi, švietimo darnaus vystymosi ir kraštovaizdžio klausimais būtinybė įtvirtinama daugeliu tarptautinių susitarimų. Vienas svarbiausių – Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2000).

Šiuo dokumentu įpareigojama priimti tik išsamia informacija paremtus, į ateitį orientuotus sprendimus. Reikalaujama viešumo. Manoma, kad visuomenei turi būti užtikrinta galimybė dalyvauti visuose kraštovaizdžio veiksmuose: nuo pradinio pažinimo etapo, vertinimo, raidos tikslų nustatymo iki sprendimų priėmimo ir konkrečių veiksmų vietovėje atlikimo. Pavyzdžiui, vietos bendruomenė, plačioji visuomenė ir kitos suinteresuotosios šalys turėtų prisidėti vertinant savo šalies kraštovaizdžio įvairovę, teritorinius vienetų, jų charakterį, kaitos dėsningumus ir žmogaus daromą neigiamą poveikį, įvardyti, kaip supranta

jo vertę bei spręsti, kurios teritorijos ypatybės yra tokios vertingos, kad jas būtina saugoti, ką būtina tvarkyti siekiant išlaikyti kraštovaizdžio kokybę, o ką – pertvarkyti.

Siekiant šių ambicingų tikslų, šalys numato parengti naujas ir stiprinti esamas kraštovaizdžio apsaugai, tvarkymui ir planavimui skirtas mokyklų bei universitetų programas, kad jaunimas nuo mažumės būtų supažindinamas su aplinkos, kurioje gyvena, problemomis, sudomintas aspektais, lemiančiais jos kokybę. Tai turėtų būti daroma geografijos, istorijos, gamtos mokslų, ekonomikos, literatūros, dailės, architektūros, inžinerijos pamokų metu ar mokant pilietiškumo. Ugdymo turinys turėtų skatinti domėjimąsi kraštovaizdžiu, mokyti jį pažinti bei atkreipti dėmesį į ryšius tarp kraštovaizdžio ir žmonių gyvenimo būdo, tarp bendrųjų ekologinių, kraštovaizdžio problemų ir socialinių, ekonominių klausimų.

Norime skirti pirmąjį „Lietuvos kraštovaizdžio įvairovės“ leidinį tiems, kurie lydi pirmuosius vaikų žingsnius kraštovaizdžio pažinimo link ir pristatyti kai kurias išvalgas, susijusias su vaikų ir pedagogų švietimu kraštovaizdžio klausimais, kraštovaizdžio tvarkymu bei puoselėjimu mūsų vaikų darželiuose ir mokyklose.

Šiandien pagrindiniai Lietuvos švietimo dokumentai pabrėžia, kad vaikai turi būti ugdomi tvarkingoje, sveikoje, kūrybingoje, estetiškoje aplinkoje, deklaruoja svarbiausių bendražmogiškųjų vertybių ugdymo svarbą visais amžiaus tarpsniais.

Lietuvos ikimokyklinio ugdymo programose pabrėžiama, kad itin svarbu palaikyti ir skatinti natūralų vaikų domėjimąsi aplinka, gamta, augalais ir gyvūnais, negyvosios gamtos daiktais ir reiškiniiais, orais, metų laikais, žeme. Norima padėti suprasti žmogaus ir gamtos ryšį, sužinoti apie tradicinį lietuvių požiūrį į gamtą, skatinti pastabumą. Siūloma sudaryti sąlygas pažinti ne tik savo namus, sodybą, bet ir kaimą, miestą, kultūros vertybes, augalus, gyvūnus, gamtos reiškinius. Manoma, kad dirbdamas gėlyne, sode, darže, maitindamas ir prižiūrėdamas

gyvūnėlius vaikas sužino savo veiklos poveikį aplinkai, prisidedamas prie aplinkos tvarkymo nusiteikia neteršti, globoti. Ypač palankiai vertinami gamtos stebėjimas, tyrimai, ekskursijos. Pedagogai turėtų padėti kurti ir pirmuosius modelius – artimiausios vietovės žemėlapi, sėklų kolekciją ir panašiai.

Regio Emilia – kūrybiškumą skatinanti ir vaiko individualumą puoselėjanti ugdymo sistema, taikoma daugiau nei dvidešimtyje Lietuvos darželių, ypač akcentuoja aplinkos reikšmę, skatina ją pažinti. Siekiama, kad ji skatintų kūrybingumą ir būtų informatyvi (pavyzdys – užrašai su augalų pavadinimais). Teigiama, kad vaikas išmoka gerbti aplinką kurdamas. Atsiranda ir „miško darželių“, populiarių Skandinavijoje, Vokietijoje, kurie praktikuoja ilgalaikį vaikų gyvenimą gamtoje: miegą palapinėse, žolelių rinkimą, tyrinėjimus.

Pradinėje mokykloje turi būti dedami vaiko santykio su aplinka, kitais žmonėmis, pačiu savimi pamatai. Lietuvos pradinio ugdymo programos reikalauja siekti racionalaus ir jausminio pažinimo dermės, sieti ugdymą su gyvenimiškomis situacijomis, aplinkos – regiono, miesto, mokyklos ypatumais. Čia plėtojamas socialinis ir gamtamokslinis ugdymas, pasaulio pažinimas, padedantis vaikams suprasti, koks ryšys tarp žmonių ir gamtos, tarp praeities, dabarties ir ateities. Mokoma kritiškai mąstyti, veikti, ugdoma atsakomybė už viską, kas vyksta greta. Labai gaila, tačiau neakcentuojama ugdymo ir mokyklos fizinės aplinkos sąveika.

2011 m. vidurinio ugdymo bendrosiose programose daugiausia dėmesio kraštovaizdžio klausimams skiriama mokant geografijos ir istorijos. Numatoma, kad mokiniai gebės paaiškinti svarbiausius gamtinius ir visuomeninius reiškinius bei procesus, rasti jų tarpusavio ryšius ir įtaką visuomenės gyvenimui, galės spręsti artimosios gyvenamosios vietovės, regiono politines, ekonomines, socialines, aplinkosaugines problemas, atsakingai veikti, siekdami išsaugoti gamtos ir kultūros paveldą, prisidėti prie darnaus vystymosi siekių įgyvendinimo. Aiškinant gamtinius ir visuomeninius procesus mokiniams ugdomas nusiteikimas vertinti ir daryti sprendimus remiantis išsamia ir visaverte informacija. Taip pat diegiamas pagarbus, tausojantis santykis su gamtine ir socialine aplinka, gyvybe, jos įvairove bei nusiteikimas keisti gyvenimo būdą, įpročius, ūkinę veiklą, įvertinus jos poveikį aplinkai, atsakingas požiūris į problemas, asmeniškai prisidedant prie jų sprendimo.

Gaila, tačiau mokymo turinys neapima kraštovaizdžio sampratos, tik nurodoma, kad mokiniai turi sugebėti nurodyti skirtumus tarp gamtinių ir antropogeninių kraštovaizdžių. Mokant suprasti žmogaus ūkinės veiklos įtaką aplinkai, akcentuojama tik gamtinė aplinka, neatsižvelgiama į dabartinės teisės reikalavimą, kad turi būti vertinamas ir poveikis visumai – kraštovaizdžiui. Kalbant apie saugomas teritorijas, vėl pabrė-

žiama tik gamtos apsauga. Išplėstinėje programoje yra tema „Žemė ir žmogus: gamtiniai kompleksai, jų dinamika. Kraštovaizdžio struktūra“, tačiau jos formuluotė verčia abejoti, ar iki galo yra suprantama, kad kraštovaizdis tuo pat metu yra ir gamtinė, ir socialinė sistema. Turėtų padėti projektinė veikla. Ugdymas turi vykti ne tik klasėje, mokykloje, bet ir muziejuose, ekspedicijose, parodose, žinios turi būti įtvirtinamos dalyvaujant įvairiuose tyrimuose, renginiuose, konferencijose, viktorinose ir konkursuose.

Taigi Lietuvos švietimo sistema yra pozityvi gamtamokslinio švietimo atžvilgiu, tačiau kraštovaizdžio samprata ir jo svarba praktiniam gyvenimui nėra iki galo suvokta, trūksta metodinių priemonių, įgūdžių, pavyzdžių.

Švietimo įstaigų aplinkos tvarkymas yra ugdymo programų ir įstaigų vertybių atspindys. Tikrai galime didžiuotis, jog švietimo įstaigų aplinkos puoselėjimas yra sena, bet gyvybinga tradicija mūsų šalyje. Lieka apgailestauti, kad ilgą laiką į ją nebuvo kreipiamas reikiamas dėmesys. Ilgai trūko paskatos, patarimo, pavyzdžių tiems, kurie nuoširdžiai skiria savo laiką ir pastangas aplinkos gražinimui, kraštovaizdžio vertybių apsaugai, jų puoselėjimui ir fizinėje erdvėje, ir mažųjų širdelėse.

Viena iš galimybių sužinoti, kaip, kokiais principais tvarkoma mokyklų, darželių aplinka, kaip čia suprantamos kraštovaizdžio vertybės, supažindinti platesnį ratą žmonių su aktualiais kraštovaizdžio tvarkymo klausimais ir pasidalinti gerąja patirtimi yra konkursai-apžiūros, jų rezultatų aptarimas. Šių renginių metu ne tik suformuojami atskirų teritorijų tvarkymo tikslai, bet ir stebima, kaip jų siekiama.

Labai malonu, kad nevyriausybinų organizacijų 2002 m. pradėtas darbas vertinant vaikų švietimo įstaigų aplinkos tvarkymo kokybę, šviečiant vadovus, pedagogus plėtojasi ir duoda akivaizdžių rezultatų. 2010 metais Geriausiai tvarkomų vaikų švietimo įstaigų teritorijų apžiūra-konkursą surengė jungtinės visų suinteresuotų institucijų pajėgos, o 2011 ir 2012 metais šią tradiciją tęsė Švietimo ir mokslo ministerija. Jau dešimtmetį vykstančių konkursų metu atrandami gerieji pavyzdžiai, vyksta pasikeitimas idėjomis tiek tarp konkurso iniciatorių, tiek tarp dalyvių, stiprėja ryšiai ir bendradarbiavimas su galinčiais suteikti pagalbą įvairių sričių specialistais.

Šiame leidinyje norime pateikti Europos Tarybos ekspertės požiūrį į švietimą kraštovaizdžio klausimais ir pristatyti per dešimtmetį (2002–2012 m.) parodytas iniciatyvas bei įvairias nuomones, idėjas, susijusias su kraštovaizdžio pažinimo puoselėjimu, jo vertybių apsauga, tvarkymu, planavimu vaikų švietimo įstaigose. Tikimės, kad atskleista patirtis įkvėps įstaigų vadovus, pedagogus, tėvus ir vaikus, savivaldybių administracijų specialistus atitinkamai plėtoti ugdymo turinį, puoselėti, turtinti jaunus žmones ir Lietuvos kraštovaizdžio įvairovę.

VAIKŲ ŠVIETIMAS KRAŠTOVAIZDŽIO KLAUSIMAIS

Pagal Benedettos Castiglioni, Europos Tarybos ekspertės,
2009 m. ataskaitą 5-ajai Europos Tarybos Europos kraštovaizdžio konvencijos konferencijai

I. KRAŠTOVAIZDŽIO ŠVIETIMAS IR DARNAUS VYSTYMOSI ŠVIETIMAS

1. EUROPOS KRAŠTOVAIZDŽIO KONVENCIJA IR KRAŠTOVAIZDŽIO ŠVIETIMAS

1.1. Žmonės ir kraštovaizdis

Europos kraštovaizdžio konvencijos tikslas – sukurti naują instrumentą, skirtą tik Europos kraštovaizdžių apsaugai, tvarkymui ir planavimui, siekiant didesnių tikslų – individualios ir bendrosios visuomenės gerovės bei darnaus vystymosi, besiremiančio harmoningu socialinių reikmių, ekonominės veiklos ir aplinkos tarpusavio santykiu.

Kraštovaizdžio sąvoka Konvencijoje apima ne tik ekologinius, bet ir visuomeninius (istorinius, kultūrinius, ekonominius, socialinius ir kt.), taip pat su suvokimu susijusius aspektus. Pabrėžiama, kad ir materialieji, ir nematerialieji kraštovaizdžio dimensijos turi būti vienodai gerbtinos. Kraštovaizdis atspindi gamtos ir žmogaus santykius laike, todėl jis yra bendro visuomenės paveldo dalis, ateities kartoms perduodamas išteklius. Būdamas svarbus tiek žmogui, tiek visuomenei, kraštovaizdis prisideda prie žmonių gerovės ir yra jų teritorinio identiteto dalis.

1.2. Kraštovaizdžio švietimas kaip speciali priemonė: tikslai ir uždaviniai

Europos kraštovaizdžio konvencijos 6 straipsnio A dalis nurodo, kad kiekviena Šalis įsipareigoja didinti visuomenės, privačių organizacijų ir valdžios institucijų supratingumą apie kraštovaizdžių vertę, jų vaidmenį ir pokyčius. Šio dokumento B dalis sako, kad kiekviena Šalis įsipareigo-

ja skatinti mokyklose kursus, kuriuose įvairios dalykinės sritys būtų siejamos su kraštovaizdžio vertybėmis, jo apsauga, tvarkymu ir planavimu.

Siekiant efektyvesnės kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir tikslą turinčio kūrimo, švietimas ir mokymas yra svarbiausi uždaviniai. Ypač šiame informacinių technologijų amžiuje švietimas privalo būti sutelktas ir į asmeninio santykio su kraštovaizdžiu gilinimą, įsipareigojimo kraštovaizdžiui didinimą.

Atsižvelgiant į pradinių ir vidurinių mokyklų mokymo turinį bei bendrąsias didaktines nuostatas, Europos kraštovaizdžio konvencija įpareigoja šalį diegti vertybes, susijusias su kraštovaizdžiu ne abstrakčiai, bet konkrečiai, t. y. su jo apsauga, tvarkymu ir planavimu. Pabrėžtina, kad šios vertybės yra labai įvairios: ekologinės (biologinė įvairovė), ekonominės (žemės naudojimo vertė, turistinė vertė ir pan.), istorinės bei kultūrinės, emocinės, identiteto, socialinės, estetinės, mokslinio pažinimo ir kt.

Kraštovaizdžio švietimas turėtų ne koncentruotis į kurį nors vieną mokomąjį dalyką, o būti bendro ugdymo dalis, teikianti vaikams galimybę plėsti savo žinias, didinti pilietinį aktyvumą ir atsakomybę. Tai neturėtų būti vien informacijos suteikimas, bet ir asmeninė patirtis, formuojanti asmenybę. Jos tikslas – pasiekti, kad kraštovaizdis būtų pri pažįstamas svarbiu asmeninės ir visuomenės gerovės elementu.

2. KRAŠTOVAIZDŽIO ŠVIETIMAS DARNAUS VYSTYMOSI ŠVIETIMO KONTEKSTE

2.1. Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi dešimtmetis

Vienas svarbiausių Europos kraštovaizdžio konvencijos tikslų – dar-

nus vystymasis. Kraštovaizdžio švietimas gali būti traktuojamas kaip darnaus vystymosi švietimo dalis.

Jungtinės Tautos paskelbė 2005–2014 m. Darnaus vystymosi švietimo dekada (toliau – UNDES), siūlydamos valstybėms švietimui skirti ypatingą dėmesį, nes suprasta, kad tai pagrindinė svarbiausių pokyčių paskata (www.unesco.org/education/desd). Jau nuo 2002 m. Johannesburge vykusios konferencijos pabrėžiama ne tik ekologinių, bet ir socialinių aspektų svarba darniam vystymuisi, tai yra ir Europos kraštovaizdžio konvencijos pamatas.

Dauguma svarbiausių UNDES idėjų atitinka Europos kraštovaizdžio konvencijos nuostatas. Darnaus vystymosi švietimo koncepcijoje sakoma, kad „nauja švietimo vizija – tai vizija, kuri leis bet kokio amžiaus žmonėms geriau suprasti pasaulį, kuriame gyvena“. Šiame dokumente išdėstyti darnaus vystymosi mokymo principai, lygiai taip pat svarbūs nagrinėjant, saugant ir tvarkant kraštovaizdį:

- Tarpdisciplininis pobūdis ir holizmas: mokymas įterpiamas į visą mokymo programą, o ne tik į kurį nors vieną dalyką;

- Remiamasi vertybėmis: bendros vertybės ir principai skatina tai, kad darnus vystymasis taptų gyvenimo norma – siekiama atskleisti, jog tai gali būti aptariama, nagrinėjama, išbandoma ir pritaikoma;

- Kritinio mąstymo ir problemų sprendimo ugdymas, suteikiantis pasitikėjimo šiuolaikiniame su dilemomis ir iššūkiais susiduriančiame pasaulyje;

- Daugybinių metodų taikymas: žodis, vaizduojamieji menai, drama, diskusija, patirtis, skirtingos procesus modeliuojančios pedagogikos. Mokytojai ir mokiniai dirba kartu, prisiima įvairius vaidmenis ir dalijasi įgytomis žiniomis, pavyzdžiui, tvarkydami mokymo institucijų aplinką;

- Dalyvavimas sprendimų priėmimo: mokiniai dalyvauja sprendžiant, ką ir kaip mokytis;

- Pritaikomumas: mokymosi patirtis yra integruojama į kasdieninį asmeninį ir profesinį gyvenimą;

- Vietos dvasios pajautimas ir svarba: nagrinėjami ir vietiniai, ir globalūs pavyzdžiai.

Mokant apie kraštovaizdį gali būti sėkmingai taikomos UNDES strategijos: vizijos nustatymas ir propagavimas; konsultacijos ir valdymas; partnerystė ir tinklai; galios didinimas ir mokymas; tyrimai ir inovacijos; informacinės komunikacinių technologijų sistemos (ICTs); stebėsena ir vertinimas.

Europos kraštovaizdžio konvencijos ir Darnaus vystymosi švietimo koncepcijos glaudžiai susijusios, viena kitą papildo. Abiejose kalbama apie vertybes: pagarbą kitiems, dabartinės ir ateities kartų poreikius išsaugoti įvairovę ir įvairumą, aplinką, mūsų planetos išteklius. Švietimas leidžia mums geriau suprasti kitus, mus pačius ir mūsų ryšius su gamta bei socialine aplinka, o tai garantuoja ilgalaikį pasitikėjimą ir pagarbą. Teisingumo jausmas, atsakomybė, tyrimai ir dialogas, švietimas skatina

mus pereiti prie elgesio ir praktikų, leidžiančių gyventi visavertį gyvenimą. Pagaliau, tiek darnaus vystymosi, tiek kraštovaizdžio formavimo klausimais visi esame suinteresuoti ir galime būti partneriais.

2.2. Pedagoginiai aspektai

Pagal O. Zanato Orlandini (2006), besimokydamas kraštovaizdžio dalykų, vaikas ne tik išmoksta veikti tam tikroje situacijoje, bet ir tobulėja kaip asmenybė.

Svarbus kraštovaizdžio jungiamasis vaidmuo: jis yra tarsi dialogas tarp to, kas įprasta bei paprasta ir to, kas ypatinga, sudėtinga. Mums taip pat tenka prisiimti skirtingus vaidmenis: tuo pačiu metu ir esame tam tikros vietovės gyventojai, paveldo saugotojai, atstovaujame tam tikrai kultūrai, esame atsakingi už jos ateitį, ir vertiname bei keičiame kitas vietas jau kaip lankytojai ar naudotojai. Mums visiems kartu būdingi dvejopi – išsiskirimo kurioje nors vietovėje ir nuolatinio atradimo – poreikiai.

Be anksčiau minėtų, turėtų būti pabrėžiamos ir trys visuomenei reikšmingos kraštovaizdžio funkcijos:

hermeneutinė – kraštovaizdį galima pažinti jutimais (sensorinis būdas) ir žiniomis (kognityvinis būdas), geriau suprantant gamtinius ir antropogeninius kraštovaizdžius;

pragmatinė – žmogus praktiškai valdo kraštovaizdžio kaitą, o tai susiję su etika;

socialinė – konkrečios teritorijos turi savo savininkus ir valdytojus, tačiau kraštovaizdis pasiekiamas ir priklauso visiems, jis kuria vietos identitetą.

B. Pedrolis ir J. D. Van Mansveltas teigia, kad ugdant kraštovaizdžio pažinimo įgūdžius reikėtų mokytis stebėti supančią aplinką tarsi naujomis, aktyviomis akimis: atpažinti įprastoje erdvėje naujus bruožus, atrasti tai, kas numanoma, palikti pakankamai vietos netikėtumams ir emocijoms.

Kraštovaizdžio mokymas turėtų būti intelektualus, orientuotas į žinias ir pažinimą, susijęs su jausmais bei vertybėmis ir skatinantis veikti bei taikyti praktinius įgūdžius.

Žinios yra svarbios, tačiau taip pat būtinas individualus kraštovaizdžio pažinimas tarsi iš vidaus, skatinantis ieškoti, atrasti, bendradarbiauti ir spręsti teorines bei praktines problemas. Atsižvelgiant į tai, gali būti taikomi trys požiūriai: mokymas apie kraštovaizdį (jo elementus, raišką, kaitą), mokymas kraštovaizdyje, tarsi „iš vidaus“ (ką jis mums suteikia, kaip mus veikia), ir mokymas kraštovaizdžiui – kada gautos žinios tikslingai ir sąmoningai pritaikomos realiose gyvenimiškose situacijose, prisiimama atsakomybė už jo pokyčius.

	Mokymas apie kraštovaizdį	Mokymas kraštovaizdyje	Mokymas kraštovaizdžiui
Tikslai	Kraštovaizdžio ir jo kaitos dinamika bei procesai	Mokymas matyti; Mokymas mokytis; Įgyti praktinių tyrimo gebėjimų; Įgyti ar pritaikyti bendrąsias kompetencijas)	- Žinios; - Motyvacija; - Etninis aktyvumas; - Identiteto įtvirtinimas; - Naujų kompetencijų atsiradimo galimybė; - Tvarkymo, performavimo įgūdžiai; - Atsakomybės prisiėmimas
Vyraujantys požūriai	Instrukcinis	Kognityvus, neišskiriant estetinių ir socialinių dimensijų	Integruotas modelis: - Kognityvus; - Emociškai motyvuotas; - Etniškas; - Estetiškas; - Dalyvaujant bendruomenėje
Didaktinės nuorodos	Padėti vaikams įgyti tikrų žinių apie kraštovaizdį (sužinoti)	Kraštovaizdis kaip didaktinis tarpininkas: lauko tyrimuose, atskirų dalykų žiniuose	Įgyti žinias, įgūdžius ir vertybes (tiesiog žinoti; žinoti, kaip būti; žinoti, kaip veikti)
Siūlomas kontekstas	Mokykla ir tolesnis vystymasis	Mokykla ir tolesnis vystymasis	Visur ir visą gyvenimą
Pastabos	Žinių nepakanka tam, kad žinotum, kaip būti ir kaip veikti	Kraštovaizdžio, kaip ištekliaus, naudojimas, pradinė tarpdisciplininių žinių atskaita	Kraštovaizdis, kaip pasirinkimas, orientuojantis į: - Žinias; - Emocijas; - Viltis; - Elgesį

Pagal Zonato Orlandini, 2007

Kraštovaizdžio mokymas – tai teorijos ir praktikos mokymas vienu metu, ugdant ir žinias, ir emocijas

	Žinių sritis	Emocinė sritis	Veiksmų sritis
Ikiemancipacinis (lygiateisiškumo įgavimo) lygis	Žinios	Priėmimas	Imitavimas
	Supratimas	Atsakas	Tvarkymas
	Pritaikymas	Vertinimas	Įvaldymas
Augantis mokymosi internalizavimas (vertybių perėmimas)	Analizė	Organizavimas	Įsipareigojimas
	Sintezė		
	Vertinimas	Charakterizavimas	Atsidėjimas

Pagal Pedrolį ir Van Mansvelt, 2002

2.3. Kraštovaizdžio švietimo svarba ugdant aktyvius piliečius

Kraštovaizdžio švietimas būtinas ne tik tam, kad būtų išsaugotas kraštovaizdis ar gerėtų jo kokybė, jis yra svarbus vaiko žmogiškajam tapsmui. Tai ne tik mokomasis dalykas, bet ir pats mokytojas.

Kraštovaizdžio mokymo metodai ir metodikos turėtų būti naudojami ne tik pagrindinėje mokymo programoje, bet ir neformaliajame ug-

dyme, popamokinėje veikloje, nes tai ypač svarbu didinant visuomenės susidomėjimą ir aktyvumą kraštovaizdžio atžvilgiu. Mokymas kreipiamas į tai, kad būtų ugdomas pozityvus ir atsakingas kiekvieno asmens santykis su jo (jos) gyvenamąja aplinka, vietoje ir pasauliu, konstruktivus dalyvavimas bendruomenės gyvenime.

II. ATRANDANT KRAŠTOVAIZDŽIO ŠVIETIMĄ

1. NUO KRAŠTOVAIZDŽIO APIBRĖŽIMO IKI KRAŠTOVAIZDŽIO PAŽINIMO

1. 1. Skirtingi požiūriai į kraštovaizdį

Kraštovaizdis yra svarbi, bet daugiareikšmė, sunkiai valdoma sąvoka. Kasdieninėje kalboje ji gali būti suvokiama kaip „panoramos“ sinonimas, o moksle ši sąvoka atspindi koncepciją, gali būti tyrimų, planavimo ar apsaugos objektas. Kraštovaizdžio sąvokos prasmė kinta priklausomai nuo disciplinos, kalbos ir kultūros konteksto, taip pat ši samprata keičiasi laikui bėgant. Bendra yra tai, jog kraštovaizdis – ne atskiras objektas, o skirtingų tarpusavyje susijusių – gamtinių ir kultūrinių elementų sintezė, visuma, vienetas, vienovė. Kraštovaizdis yra tarsi tiltas tarp gamtinių ir socialinių mokslų, kartu ir gamtinis, ir socialinis dalykas.

Viena svarbiausių kraštovaizdžio savybių yra jo kaita, vystymasis ir transformacija. Jis yra diachroninė konstrukcija, niekada neprilygstanti sau (vis kitokia). Praeities kraštovaizdžiai buvo kitokie nei šiandienos, bet praeitis negali būti pakartota, nes neįmanoma preciziškai atkurti tuomet veikusių jėgų. Visgi, nepaisant pokyčių, šiandieninis kraštovaizdis saugo praeities ženklus. Kita ypatybė: kraštovaizdis tuo pat metu yra ir „vaizdas“, ir „tai, kas vaizduojama“, t. y. nematerialūs ženklai, ir „tai, kas matoma“, t. y. materialu. Čia susitinka ir jausmų, jutimų, emocijų subjektyvi sfera, ir racionalus objektyvumas. Skirkime erdvę, teritoriją nuo kraštovaizdžio. Kraštovaizdis yra tai, kas matoma, prasmingas erdvinis dydis, praktinis teritorijos įrodymas, bet ne pati erdvė savaime. Erdvinės sistemos sudaro kraštovaizdį, bet savo individualumą jis įgauna ir dėl visuomenės jam suteikiamų verčių, todėl nėra tapatus aplinkai, erdvei ar regionui.

E. Turri 1998 m. pasiūlė kraštovaizdžio kaip „teatro“ metaforą. Pagal ją žmogus yra dvejopai susijęs su kraštovaizdžiu: jis yra veikėjas, nes kuria kraštovaizdį, ir tuo pat metu jis yra auditorija, nes žvelgia į tai, ką kuria. Kraštovaizdis tampa tarsi „mediumas“ tarp veiksmo ir suvokimo, ką veikiamo. Dėl to mokantis kraštovaizdžio dalykų svarbu susieti suvokimą, žinias ir praktiką.

Kalbant apie veiksmus, žinome, kiek daug skirtingų reguliavimo veiksmų šiuo metu taikoma: nuo griežtos mažų plotų, turinčių specifinių požymių, apsaugos iki didelio masto regioninio ir teritorijų planavimo sistemų, kurios bando valdyti pokyčius visuose lygmenyse.

1. 2. Kraštovaizdžio apibrėžimas Europos kraštovaizdžio konvencijoje

Europos kraštovaizdžio konvencija pabrėžia, kad kraštovaizdis – tai žmonių suvokiama vietovė, kurios pobūdį nulėmė gamtos ir (arba) žmonijos veiksniai bei jų sąveika.

Kraštovaizdyje ir gamtinis, ir kultūrinis pradai yra lygiaverčiai, pabrėžiama, kad tai skirtingų elementų sintezė. Kraštovaizdžio unikalumas yra tai, kad kiekviename specifiniame plote skirtingi veiksniai veikia ir sąveikauja vis kitaip. Kraštovaizdžio apibrėžimui labai reikšmingas jo suvokimas. Turėtų būti kreipiamas dėmesys į tai, kaip atskiri žmonės suvokia kraštovaizdį ir kokia yra atskirų visuomenės grupių nuomonė.

1. 3. Konceptualus kraštovaizdžio modelis

Konceptualiai kraštovaizdį sudaro trys subsistemos: gamtiniai dariniai (reljefo formos, augalija ir kt.); socialiniai dariniai (statiniai, kaimai ir miestai, žemės naudmenos, infrastruktūra); vertybės ir vertės.

Kraštovaizdis yra žmogaus suvokiamas teritorinis dinaminis kompleksas, kuriame vykstantys procesai dažnai paslėpti, nematomi. Jo pamatą sudaro ir charakterį formuoja gamtiniai (vykstantys litosferoje, atmosferoje, biosferoje, hidrosferoje) ir visuomeniniai (demografiniai, technologiniai, politiniai, ekonominiai, sociokultūriniai) erdviniai procesai. Šis pagrindinis sluoksnis reprezentuoja erdvę, teritoriją, geografinę realybę (pagal Castiglioni B., 2002).

Gamtinės ir socialinės kraštovaizdžio struktūros yra materialios. Trečioji subsistema atspindi nematerialiuosius kraštovaizdžio elementus – vertes ir vertybes, kurios gali būti susijusios su:

■ funkcijomis: kraštovaizdis yra žmonių veiklos arena, jis įvairiais būdais naudojamas, įtraukiant ekologines ir ekonomines funkcijas;

■ simbolinėmis reikšmėmis: perteikia nematerialias estetines, kultūros vertybes ir yra suvokiamas kaip vietos bendruomenės identitetas bei atmintis;

■ planavimu: ateities idėjomis, lūkesčiais, esamais ar numanomais (planuojamais) kraštovaizdžio pokyčiais.

Kraštovaizdis nėra dalių suma, bet įvairių elementų ir veiksmų tarpusavio sąveikos rezultatas. Jo unikalumą lemia ir jį veikiančios jėgos. Negalima gvildinti kraštovaizdžio, nenagrinėjant dažnai jutimais nesuvokiamų procesų, kurie kuria matomas ir suvokiamas jo formas.

1. 4. Kraštovaizdžio pažinimo būdai

Bet kuris kraštovaizdžio mokymas prasideda nuo kraštovaizdžio pažinimo. Siūloma keletas, dažnai tarpusavyje susijusių, kraštovaizdžio pažinimo būdų.

1. Horizontalioji (linijinė) dimensija. Pirmiausia būtina charakterizuoti ir apibūdinti kraštovaizdžio elementus bei jų tarpusavio sąveiką (tarp reljefo ir augalijos, gyvenviečių, vandens išteklių ir pan.). Nematerialūs elementai taip pat turi būti identifikuoti, leidžiant stebėtojiui suvokti specifines vertes. Atsakoma į klausimus: koks yra kraštovaizdis, kaip jis apibūdinamas?

2. Vertikalioji dimensija. Atskleidžiami ryšiai tarp kraštovaizdžio komponentų ir jį veikiančių jėgų. Turi būti aptarti ir gamtiniai, ir socialiniai procesai. Šiuo požiūriu, kraštovaizdis yra erdvinės dinamikos indikatorius. Atsakoma į klausimus: kodėl šis elementas, kodėl šis kraštovaizdis?

3. Laiko dimensija. Būtina suprasti kraštovaizdžio dinamiką, taip pat – paaiškinti, dėl ko vyksta kraštovaizdžio pokyčiai šiandien, ar jie vyko praeityje. Tai tam tikras kraštovaizdžio „pasakojimas“, kuriame laiko juosta gali būti pasirinkta pagal elementų kaitos laiko „takelį“. Tai gali būti ilgų geologinės ar žemės paviršiaus formų kaitos ar dabartinių greitų pokyčių, susijusių su industrializacija ir urbanizacija, aprašas. Siūloma taip pat nagrinėti sezoninius ir dienos pokyčius. Kraštovaizdžio pokyčių supratimas yra svarbus tam, kad būtų suvokta, kiek žmogaus veikla lemia jo keitimąsi ir kaip tai vyksta, pavyzdžiui, planuojant. Atsakoma į klausimus: kaip viskas kinta, kaip greitai pokyčiai įvyksta?

Toliau pateikiame pagrindinius didaktinius tikslus. Pirmasis ir antrasis susiję su linijiniu kraštovaizdžio pažinimu, trečiasis – su vertikaliuoju, ketvirtasis – su laiko dimensija. Šių tikslų gali būti siekiama nuosekliai, kaskart įvertinant, ko pasiekta. Priklausomai nuo vaikų amžiaus ir mokymo konteksto, turimų priemonių ir kitų aplinkybių, gali būti pasirenkami ir atskiri tikslai, ir jų kombinacija.

	Didaktiniai tikslai	Įrankių pavyzdžiai	Įvertinimas
1	Kraštovaizdžio elementų ir jų tarpusavio ryšių pažinimas (kraštovaizdžio unikalumo pažinimas)	Ekskursija, piešimas, eskizai, pasakojimai (žodiniai ir rašytiniai), fotografija, dėlionės, grupinės diskusijos, žemėlapiai, GIS	Skirtingų technikų naudojimas; Galimybė identifikuoti ir atvesti nenuolatinius elementus ir ryšius
2	Kraštovaizdžio galimybių sukelti jausmus ir emocijas pažinimas (kraštovaizdžio emocinis pažinimas)	Ekskursija, tekstai (proza ir poezija), diskusijų grupės, interviu su skirtingais žmonėmis, įvairių meninių technikų naudojimas	Jausmų perteikimas tekstu, piešiniais, drama ir pan.
3	Kraštovaizdžio aiškinimas, susijęs su ryšių tarp jo gamtinių ir kultūrinių elementų atskleidimu	Tiriamoji veikla – bibliografinė analizė, senieji ir dabartiniai žemėlapiai, aerofotografija, statistiniai, ekonominiai duomenys, archyvai, GIS, internetas, ekspertų interviu	Ryšių tarp hipotezės ir valdymo, kai kurių priežastinių grandinių suvokimas. Užtikrintumo įgijimas
4	Kraštovaizdžio pokyčių supratimas, jo istorija; ateities pokyčių įsivaizdavimas ir planavimas	Senųjų žemėlapių ir vaizdų aprašymai, interviu su senais žmonėmis (tarp jų – seneliais), diskusijų grupės, kraštovaizdžio planų rengimas, fotomontažai, istorijų pasakojimas apie praeitį ir ateitį	Kraštovaizdžio pokyčių trukmės supratimas; Veiksmų apmąstymas ir suvokimas, ką būtų teisinga daryti

PRAKTINĖ KRAŠTOVAIZDŽIO PAŽINIMO UŽDUOTIS

Pagrindinis tikslas: kraštovaizdžio stebėjimo ir analizės metodikos įsisavinimas. Užduotis gali būti atliekama stebint skirtingus kraštovaizdžio tipus, nagrinėjant paveikslus arba konkrečias vietas. Svarbu ne tiksliai atsakyti, užpildyti lenteles, bet pritaikyti siūlomą loginę seką.

1 ŽINGSNIS. Piešimas

Piešimas leidžia apžiūrėti objektą atidžiau nei fotografavimas. Vaikai turėtų žinoti, kad estetiškas piešinio vaizdas nėra reikšmingas, taip pat būtina atkreipti dėmesį į skirtingų amžiaus vaikų gebėjimus.

Veikla: gerai apžiūrėjus kraštovaizdį, nupiešti jį.

2 ŽINGSNIS. Kraštovaizdžio elementų identifikavimas (horizontalusis „pažinimas“)

Kraštovaizdis yra skirtingų elementų visuma, todėl pirmiausia gali būti suvokiamas per šiuos elementus. Jie turėtų būti aprašomi pagal pobūdį, formą, tipą, paplitimą ir pasiskirstymą.

1 veikla: užpildykite lentelę, nurodydami Jūsų pastebėtus kraštovaizdžio elementus (ką nupiešėte). Kurie iš jų, Jūsų manymu, yra svarbiausi apibūdinant kraštovaizdį, kodėl? Galite žymėti atskirus objektus ar jų grupes, tipus (reljefo formos, medžiai, laukai, pastatai ir kt.). Tuomet aprašykite juos – kas tai, kokie tai elementai (kokio jie dydžio, formos, spalvos), kur jie yra ir kaip pasiskirstę, kaip sąveikauja tarpusavyje (ar jie toli, ar arti, ar susiję ir kaip).

	Elementas	Aprašymas
1		
2		
3		

2 veikla (siūloma): pasirinkite tam tikras elementų grupes. Aprašykite jas detalai, naudodami duomenis, surinktus vietovėje ar iš žemėlapių (Koks šlaitų polinkis? Kokią dalį teritorijos užima miškas? Kiek gyvenamųjų/pramoninių pastatų čia yra? ir kt.)

3 ŽINGSNIS. Kraštovaizdžio pojūtis ir vertės (horizontalusis „pažinimas“)

Kraštovaizdis turi ir nematerialią dimensiją, jis stebėtojai sukelia skirtingus jausmus bei emocijas. Vertingumas priklauso nuo stebėtojo, didžiausi skirtumai gali būti pastebimi tarp vietinių gyventojų, pažįstančių kraštovaizdį „iš vidaus“ ir atvykstančiųjų (turistų).

1 veikla: pažiūrėk į kraštovaizdį ir aprašyk, ką jauti, kokias emocijas jis tau sukelia.

Mano jausmai ir emocijos

2 veikla (siūloma): apklausti keletą žmonių ir aprašyti, ką jie jaučia, kai žvelgia į kraštovaizdį. Apklausiami žmonės gali būti suskirstyti pagal amžių, darbo pobūdį, gyventojai, turistai ir pan.

Respondentų kategorijos	Jausmai ir emocijos

4 ŽINGSNIS. Kraštovaizdį veikiantys veiksniai (vertikalusis „pažinimas“)

Kraštovaizdžiui būdinga gamtinių ir antropogeninių veiksnių tarpusavio sąveika, erdvinė sistema, vis kitokia skirtingose teritorijose. Kraštovaizdis yra ne tik paviršius, bet erdvinės dinamikos atspindys. Svarbu paklausti „kodėl?“ ir ištirti jo procesus, suprasti, kas tuos procesus lemia.

1 veikla: Užpildykite lentelę pagal 2 žingsnyje nustatytą informaciją, nupieškite rodykles tarp atskirų elementų, atsakykite į klausimus: Kodėl šis elementas yra būtent čia? Kokie veiksniai lėmė jo dislokaciją ir pobūdį?

Kraštovaizdžio elementai	Veiksniai
	Klimatiniai
	Geologiniai
	Biologiniai
	Hidrologiniai
	Ekonominiai
	Politiniai
	Techniniai
	Sociokultūriniai
	Demografiniai

2 veikla (siūloma): pasirinkite konkretų kraštovaizdžio elementą ir naudodamiesi literatūra, senais bei šiuolaikiniais žemėlapiais, aerofotografijomis, statistiniais, ekonominiais duomenimis, archyviniais tyrimais, GIS, internetu, ekspertų interviu, aprašykite jį veikiančius faktorius.

5 ŽINGSNIS. Kraštovaizdžio pokyčiai

Kraštovaizdis nuolat kinta dėl daugelio priežasčių. Pokyčiai gali būti staigūs ir stiprūs, taip pat lėti ir nuolatiniai. Kaip analizuoti ir vertinti pokyčius? Ar ankstesni kraštovaizdžiai vertingesni nei dabartiniai? Tam būtina palyginti dabartinius ir ankstesnius kraštovaizdžius – jų struktūrą ir vertes. Visi prarasti ir įgyti elementai turi būti identifikuoti. Norint tai padaryti, galima pasitelkti paveikslus, fotografijas, aerofotografijas, žemėlapius. Dabartinis požiūris į kraštovaizdį taip pat turėtų būti vertinamas. Tam, kad įsivaizduotume, koks jis gali būti, svarbu žinoti šiandieninius procesus ir veikiančias jėgas, taip pat – išreikšti asmeninius norus bei įžvalgas.

1 veikla: užpildykite lentelę, stebėdami šiandieninį kraštovaizdį ir keldami hipotezę apie galimus kraštovaizdžio pokyčius. Pasirinkite laiko intervalą ir atsakykite į klausimą, kas, Jūsų manymu, pakito per pastaruosius n metų? Kurie elementai buvo tuomet ir kokie jų požymiai išliko iki dabar? Kokie veiksniai kaip pakeičia elementų funkcijas ir pobūdį? Kokie yra nauji elementai?

Kraštovaizdžio elementai	Prarasti	
	Pakeisti	
	Nauji	

2 veikla (siūloma): Naudodamiesi šaltiniais (paveikslais, aerofotografijomis ir kt.) užpildykite lentelę, palygindami dabartinį ir praeities kraštovaizdį. Kelkite hipotezes apie funkcijų ir vertybių kaitą. Pabaigoje Jūs turite sugebėti įvertinti, kiek kraštovaizdis pakito.

Elementai	Prarasti	
	Pakeisti	
	Nauji	
Funkcijos	Prarastos	
	Pakeistos	
	Naujos	
Vertybės	Prarastos	
	Pakeistos	
	Naujos	
Bendras kraštovaizdžio pokyčių vertinimas		

3 veikla: pasigaminkite 1 žingsnyje sukurto kraštovaizdžio eskizo kopiją. Pertvarkykite ją taip, kaip norėtumėte, kad jis pasikeistų per artimiausius 20 metų: ištrinkite kai kuriuos elementus, kai kuriuos pakeiskite. Tuomet pagaminkite šio paveikslo kopiją ir pakeiskite jas taip, kaip norėtumėte, kad kraštovaizdis pakistų per būsimus kitus 20 metų. Palyginkite piešinius ir aptarkite klasėje.

4 veikla (siūloma): pabandykite pagalvoti apie ateities kraštovaizdį – po 20 metų, atsižvelgiant į šiądienines kraštovaizdį veikiančias jėgas. Aprašykite, ką pridėjote ir modifikavote. Aptarkite, pabrėždami, kokius pasirinkimus būtina daryti, kad tokie pokyčiai ir toks norimas kraštovaizdis atsirastų? Kas įvyktų, jei nieko nekeistume?

Elementai	Prarasti	
	Pakeisti	
	Nauji	
Funkcijos	Prarastos	
	Pakeistos	
	Naujos	
Vertybės	Prarastos	
	Pakeistos	
	Naujos	
Bendras kraštovaizdžio pokyčių vertinimas		

2. EDUKACINIAI IR PEDAGOGINIAI ASPEKTAI

2. 1. Kraštovaizdžio švietimas ir vaikų kognityvusis vystymasis

Ar pasiūlyti principai ir tikslai gali būti taikomi visuose mokyklos lygmenyse? Ar kai kurie tikslai turi būti pritaikyti skirtingoms amžiaus grupėms?

Maži 4–7 m. amžiaus vaikai turi instinktyvų, nekonceptualų požiūrį: jie pasaulį pažįsta daugiausia savo kūnu ir pojūčiais, ne tik įvertindami realybės požymius. 7–12 m. vaikai pradeda racionalizuoti savo veiklą, bet jų požiūris lieka egocentriškas. Nuo 12 metų vystosi platesnis erdvės ir laiko supratimas, atsiranda gebėjimas nagrinėti priežastines sistemas, bet tuo pačiu metu paaugliai itin emociškai viską suvokia. Nepriklausomai nuo mokinių vystymosi, siūloma apie kraštovaizdį mokyti siejant faktus ir emocinius dalykus. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad didaktinė veikla yra rezultatyvesnė, jei ji intensyvesnė tam tikrais periodais. Siūloma mokyti kraštovaizdžio dalykų 2–3 kartus per mokyklos mokymo programą. Kiekvienu amžiaus tarpsniu turėtų būti keliami skirtingi tikslai ir uždaviniai, aptariamasi vis kitoks turinys, tačiau kraštovaizdis visuomet turi būti nagrinėjamas kaip visuma. Nereikėtų nuogastauti dėl galimų kartojimųsi, nes vaikai automatiškai taiko vis kitus požiūrius.

2. 2. Mokymas emociniu ir racionaliuoju būdu

Kraštovaizdis yra dualus – tai ir realybė, ir paveikslas tuo pačiu metu, todėl kraštovaizdžio žinios taip pat yra dvejopos. Būtina ugdyti ne tik pastabumą, bet ir loginį mąstymą, skiriant:

- subjektyvu → objektyvu;
- kraštovaizdis kaip reginys → kraštovaizdis kaip realybė;
- kraštovaizdis kaip jausmų šaltinis → kraštovaizdis kaip informacijos šaltinis;
- jutiminis → racionalus suvokimas;
- reginys ir kiti jautimai → loginis mąstymas;
- jausmai, suvokimas → priežastingumas.

Kraštovaizdžio regimoji dimensija pirmiausia traukia vaikus emociškai: jiems kyla įvairūs jausmai ir suvokimai. Gali kilti teigiamos, ir neigiamos emocijos, susijusios su estetinėmis bei simbolinėmis ver-

tybėmis, vietos dvasia, gyvenamąja vieta, kurią pažįstame arba ne. Šie jausmai tam tikro amžiaus vaikų grupėse gali būti panašūs arba skirtingi, priklausomai nuo jų asmeninio požiūrio. Jausminis priartinimas turėtų apimti ne tik regą, bet ir kitus jautimus. Jausmams atspindėti gali būti naudojami įvairūs įrankiai – piešiniai, tekstai, poezija, muzika ir pan.

Vaikų suvokimas gali būti gretinamas su kitų žmonių suvokimu: jaunų, pagyvenusių, gyventojų ir turistų ir t. t. Turi būti dalijamasi šiomis subjektyviomis nuomonėmis, jos gali būti aptariamasi, lyginamos.

Vizualinis kraštovaizdžio vertinimas susijęs su regimųjų kraštovaizdžio elementų, jo struktūros charakteristika, tačiau vaikai turėtų suprasti ir kraštovaizdžio racionalumą. Elementų tarpusavio ryšių supratimui reikalingas mokslinis pagrindas, analizė ir sintezė: kraštovaizdis gali būti skirstomas į elementus, renkami duomenys, sudaromi žemėlapiai, o tuomet visa pergrupuojama, sujungiant duomenis loginiais ryšiais. Kai kurios priežastinės sąsajos tarp veiksmų ir elementų gali būti apibūdžiamos mokslinio darbo metodais, pasitelkus bibliografiją, dabartinius ir senuosius žemėlapius, aerofotografiją, statistinę ir ekonominę informaciją, interviu su ekspertais ir kt.

Priklausomai nuo vaikų amžiaus, nuo jiems labai gerai pažįstamos ir tiesiogiai suvokiamos vietovės galima pereiti prie skirtingų tolimesnių kraštovaizdžių – tai padeda konceptualizuoti procesą.

Ir emocinis, ir racionalusis mokymas yra privalomi. Nors jie dažnai pristatomi atskirai ar net kaip alternatyvos, tačiau būtent mokymas abiem būdais padeda visuminiam kraštovaizdžio supratimui, o taip pat ir asmenybės, jos potencialo ugdymui.

2. 3. Kraštovaizdžio švietimo tarpdiscipliniškumas

Kuriam dalykui turėtų priklausyti kraštovaizdžio švietimas?

Kraštovaizdžio srities ugdymas yra vienas iš geriausių objektų įvairių mokomųjų dalykų integracijai, projektinei veiklai, nes jau paties objekto dimensijos yra skirtingos. Nors kraštovaizdžio mokymas neturėtų būti atskiras dalykas mokymo programoje, tačiau jis formuoja specifinį požiūrį ir savitus didaktinius tikslus.

Tradiciškai kraštovaizdis dažniausiai siejamas su geografija. Erdvinė dimensija ir sintezė, tokie įrankiai kaip žemėlapiai ir lauko darbai, yra įprasti geografijoje ir gerai tinka bendrajam kraštovaizdžio mokymui. Kiti dalykai turi daugiau netiesioginių ryšių, todėl visuminiam kraštovaizdžio pažinimui plėtoti siūlome burti mokytojų darbo grupes, kurti integruotas pamokas, taikyti projektinę veiklą ir pan.

Dalykas	Ryšiai su kraštovaizdžio dalyku ir galimi veiklos pavyzdžiai
Geografija	Žinios apie vietovių pobūdį; teritorinis požiūris; sintezė, geografiniai įrankiai; lauko darbai; darnaus vystymosi mokymas
Gamtos mokslai (biologija, fizika ir chemija)	Gamtiniai kraštovaizdžio elementai ir veiksniai; mokslinis požiūris
Istorija	Praeities kraštovaizdžiai (kaip anksčiau žmonės gyveno ir naudojo resursus?); istoriniai kraštovaizdžio kaitos veiksniai
Kalba/literatūra	Asmeniniai kraštovaizdžio aprašymai (emocinis požiūris); kraštovaizdžio aprašymų literatūrinė analizė, literatūros kūrimas
Užsienio kalba	Užsienio kraštovaizdžiai ir kultūros; tarptautinės veiklos, apsikeitimai nuomonėmis apie kraštovaizdį su vaikais iš kitų šalių
Menai	Kraštovaizdžio išraiška vaizduojamajame mene – skirtingų technikų asmeniniai darbai ir kitų meno darbų analizė
Matematika	Kai kurių kraštovaizdžio elementų kiekybinė analizė
Technologijos, informacinės technologijos	Kraštovaizdžio analizės įrankiai (GIS, komunikacinės technologijos ir kt.), kraštovaizdžio modeliavimo technologijos (3D modeliai); technikos pažanga kaip kraštovaizdį keičiantis veiksnys
Ekonomika	Ekonominiai kraštovaizdį keičiantys veiksniai
Visuomenės mokslai (tokių mokykloje nėra)	Socialiniai ir kultūriniai kraštovaizdį keičiantys veiksniai; kultūrinė kraštovaizdžio vertė
Kūno kultūra	Visuminis kraštovaizdžio pažinimas; ekskursija

3. KRAŠTOVAIZDŽIAI

3.1. Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai

Jau pabrėžėme, kad kraštovaizdžio mokslas leidžia vaikams geriau suvokti save Žemėje. Kokio dydžio turi būti nagrinėjamas plotas? Ir kur jis turėtų būti?

Pirmiausia, reikėtų pradėti nuo kasdieninio kraštovaizdžio, kurį vaikai pažįsta geriausiai. Čia mokiniai gali sėkmingai įsisavinti tyrimo metodiką, kurią vėliau galės pritaikyti bet kurioje pasaulio vietoje.

Tirdami jiems pažįstamą aplinką vaikai turėtų sužinoti, kad tai, ką manė gerai pažįstantys, gali turėti daugybę nežinomų aspektų. Jie yra kviečiami patikrinti savo žinias apie kraštovaizdį ir praplėsti jas tuo, kas kalbama mokykloje. Galima žaisti aktyvių vaidmenų reikalaujančius

žaidimus kartu su tėvais, draugais – taip gautą informaciją galima pristatyti klasėje, pavyzdžiui, parodoje.

Geras kraštovaizdžio pažinimas reiškia ir asmeninių ryšių su kraštovaizdžiu užmezgimą, ir mūsų nuosavą vietovės supratimą. Susitapatinę su gyvenamąja vieta, žmonės tampa labiau suinteresuoti jos vertybių išsaugojimu, vystymusi ir atsakingi už tai, geriau supranta žmonių veiklos pasekmes kraštovaizdžiui. Vaikai jaučia, kad tai jų kraštovaizdis, kuriuo privalo rūpintis.

Visgi kraštovaizdžio mokymas turi aprėpti ne tik artimiausią aplinką: svarbu suvokti ir tolimus kraštovaizdžius. Suvokus savo kraštovaizdį, tampa lengviau suprasti kitų regionų, šalių, žemynų išskirtinumą. Žinoma, su šiais kraštovaizdžiais susipažinti tiesiogiai sunkiau, bet tai galima padaryti naudojantis internetu, atlasais, literatūra ir pan. Skaitydami apie kitas šalis mes galime atpažinti panašius ar skirtingus, nei

šalia vykstantys, procesus ir veiksnius. Vaikai supranta, kad žmonės ir skirtingos kultūros keičia tą patį kraštovaizdį įvairiais būdais.

Svarbu mokytis pažinti ir artimas, ir tolimes vietas tam, kad įgytume atviro, globalaus pasaulio ir skirtingų kultūrų supratimą. Būtent per pasaulio skirtumus geriau pajaučiamas vietos identitetas. Artimojo kraštovaizdžio pažinimas nesiaurina akiračio – atvirkščiai, tai padeda geriau suprasti savo vietą pasaulyje.

Šiuolaikinės komunikacinės technologijos gali priartinti pačius tolimiausius Žemės kampelius. Tarptautinių mokyklų tinklų projektuose vaikai gali pristatyti savo vietos kraštovaizdį tarptautiniuose tinklalapiuose ir susipažinti su kitų vaikų gyvenamųjų vietų kraštovaizdžiais. Pokalbiai ir konferencijos internetu leidžia keistis nuomonėmis teisingai ir greitai gauti pašnekovo atsakymus.

3.2. Praeities ir ateities kraštovaizdžiai

Praeities kraštovaizdžiai gali būti analizuojami istorijos pamokose, naudojant senus atvaizdus ar žemėlapius, pagyvenusių žmonių interviu, literatūrinius aprašymus, istorinius objektus, menančius mums ankstesnius laikus ir kt. Kartais galima remtis ir archeologiniais tyrimais. Daug pažintinės reikšmės turi žinios, kaip mūsų praeities civilizacijos ir kultūros žmonės gyveno, naudojo išteklius, elgėsi gamtoje. Svarbu nesusidaryti nostalgios nuomonės, kad „seniau buvo geriau“ arba kad „geriausia yra tai, ką mes paveldėjome“.

Ateities mokymas taip pat labai svarbus: kraštovaizdis keisis ir ateityje. Didžiausias iššūkis – suprasti, kokio kraštovaizdžio mes norime ir kaip to pasiekti. Tad pravartu leisti vaikams išreikšti savo norus ir išklausti kitų požiūrius. Vaikus reikėtų skatinti imtis atsakomybės už kraštovaizdžio pokyčius. Norint pozityviai valdyti pokyčius ateityje, būtina gerai išmanyti šiandien veikiančias jėgas, procesus, kraštovaizdžio funkcijas ir vertybes (taip pat emocines ir vietos identiteto) tam, kad būtų galima išsiaiškinti, kokie kraštovaizdžio bruožai ir kiek gali būti išsaugoti, atsargiai keičiami, o kuriuos saugu visiškai pakeisti.

3.3. Išskirtinio grožio ar nepatrauklūs kraštovaizdžiai? Kraštovaizdžio konfliktai kaip mokomoji terpė

Būtina atsiminti, kad kartais kraštovaizdis, visuomenės laikomas „tobulu“ (gerai išsaugota istorinių gyvenviečių erdvinė struktūra, reti gamtos paminklai, atviri horizontai be žmonių), mus savotiškai nukelia kažkur į praeitį.

Europos kraštovaizdžio konvencija mums dar kartą primena seną tiesą – kraštovaizdis yra visur, nes gamtiniai ir visuomeniniai procesai

globalūs. Visi kraštovaizdžiai yra svarbūs. Kraštovaizdžio apsauga nėra susijusi su ypatingo grožio vietovių išsaugojimu, tai kur kas platesnio pobūdžio veikla. Dėl to, kad kraštovaizdyje kaip metraštyje įrašomos skirtingos kultūrų transformacijos erdvėje, ši sritis artima kultūros paveldui.

Kiekvienas kraštovaizdis gali būti „perskaitytas“, suprastas, interpretuotas, ištirtas, kiekvienas sukelia tam tikrus jausmus (nebūtinai teigiamus), visuose kraštovaizdžiuose vyksta pokyčiai.

Dauguma žmonių gyvena ne išskirtinėse, o atvirkščiai, gana įprastose vietovėse ir pripažįsta jas savo namais nepaisant tam tikrų problemų. Visgi labai skatintina išmokyti palyginti, ypač – skirtingus kraštovaizdžio tipus (miestiečiai turėtų suprasti kaimą ir atvirkščiai), ugdyti kritinį mąstymą, todėl įprastos, „negražios“ vietovės neturėtų būti išbraukiamos iš mokyklų programų.

Tie, kurie nuolat lankosi ypatingose vietovėse, susidaro pernelyg idealizuotą požiūrį į kraštovaizdį, nebesugeba spręsti realių problemų, valdyti šiuolaikinių procesų. Neidealizuotas, pilnas konfliktų ir tolimes idilei kraštovaizdis padeda pasiekti šių tikslų:

- vaikai gali pradėti stebėti tai, kas jiems nepatinka – tai padės tiesiog aktyviau stebėti;

- vaikus turėtume pratinti prie kasdienybės ir auklėti asmenybes, gebančias kritiškai mąstyti apie kraštovaizdį, taip pat aplinką bei visuomenę.

Taip kraštovaizdžio konfliktai ir problemos tampa mokymo įrankiu. Tai leidžia paklausti: kodėl egzistuoja tokie kontrastai? Kokie veiksniai tai lemia? Kas pasikeis? Kokios vertybės turi būti saugomos? Kokie veikėjai ir kaip veikia kraštovaizdį?

Turėtume pripažinti, kad šie kritiniai klausimai turėtų būti keliami vidurinėje mokykloje. Pradžios mokykloje pakanka, kad vaikai suvoktų „paprastus“ kraštovaizdžius. Jei kyla neigiamų jausmų, galima paklausti, kodėl, o tuomet apsvarstyti tai platesniame kontekste.

3.4. Užsienio šalių vaikų kraštovaizdis: galimybė integruotis jauniems imigrantams

Dėl didėjančios gyventojų migracijos mokyklos Europoje tampa daugiakultūrinėmis, iškyla integracijos poreikis. Imigrantų vaikams bus lengviau priprasti naujoje vietoje, jei jie daugiau apie ją sužinos, o vietiniams vaikams praverčia kitoks požiūris į jų kraštovaizdį. Galima pateikti pavyzdį – imigranto šalies kraštovaizdį – ir jį analizuoti. Jei vaikai galėtų pasidalinti žiniomis apie savo gimtuosius kraštovaizdžius, juos veikiančias jėgas, tai nepaprastai paplėstų visų mokinių akiratį.

3.5. Mokymasis lauke: ekskursijų svarba

Paveikslo nepakanka, kad galėtume gerai suvokti kraštovaizdį. Atvaizdas gali būti tik pagalbos priemonė, ir tai labai ribota. Geriausia pažinti realų kraštovaizdį, būnant konkrečioje vietoje, kur galima jį „patirti“ asmeniškai, įvertinti emociškai ir įvairiais kitais aspektais. Pradžioje galima apžiūrėti vietovę iš kokio nors aukštesnio apžvalgos taško. Efektyviausia yra vaikščioti, liesti rankomis, klausytis, uosti, žvelgti į skirtingus objektus iš arti. Apie kraštovaizdį turi būti mokoma lauke, tiesiogiai palaikant su juo kontaktą, todėl efektyviausia mokymo priemonė tam yra ekskursija arba ekspedicija.

Ekskursija neturėtų virsti turistine išvyka su gidu. Įtraukime vaikus į maršruto kūrimą. Kiekvienas sustojimas turėtų būti susijęs su veikla. Per ekskursiją siūlome:

- piešti panoramas – tai padeda detaliam susipažinti su objektu;
- fotografuoti ir filmuoti: vaikai mėgsta naudotis kameromis, sukurta medžiaga lengva peržiūrėti ir analizuoti klasėje;
- rinkti „kraštovaizdžio daleles“ – lapus, akmenėlius ir kitus įrodymus apie gamtinę kraštovaizdžio prigimtį – vaikams tai padeda lengiau įsitraukti į suvokimo procesą, be to, šią medžiagą galima panaudoti pristatymo metu;
- paaiškinti tam tikrus kraštovaizdžio ypatumus (mokytojiui ar ekspertui) – jie daro didesnę įspūdį, kai tai atliekama prie konkretaus aptariamo objekto;
- vaikščiojimas labai svarbus visais amžiaus tarpsniais: jo metu suprantamas atstumas, suvokiamos reljefo formos, aplinkos medžiagiškumas.

Ekskursijos pateikiamos kaip mokymosi įžanga, tačiau jos pačios gali būti reikšmingos, siekiant asmeninio vaikų įsitraukimo į mokymosi procesą, kuriant bendrą grupės patirtį.

Geras rezultatas gali būti pasiekiamas ekskursijas kartojant: tuomet vaikai turi galimybę patikrinti hipotezes, pagilinti kai kurias žinias tiesiog vietoje ir pajunta stipresnius asmeninius jausmus vietai. Ekskursijos skirtingais metų laikais taip pat padeda geriau suprasti sezoniškumą, laiko tėkmę.

3.6. Garsovaizdis, uostovaizdis, lietimvaizdis (garsas, kvapas, lytėjimas)

Kraštovaizdžio suvokimas neapsiriboja vien rega – turi būti įtraukiami visi penki jutimai. Aplinka kalba su mumis visaip. Kitais jutimais tiriamas kraštovaizdis taip pat turi savo ypatumus, ribas, kaitą, jis priklauso nuo tam tikrų veiksnų tarpusavio sąveikos. Tai ypač aktualu ir priimtina mažiesiems vaikams. Paaugliams dažnai ypač reikšmingi yra garsai.

3.7. Literatūra, menas, fotografija

Kraštovaizdžio atspindžiai mene, literatūroje, fotografijoje suteikia konkrečiam kraštovaizdžiui kultūrinę vertę. Iš tokio pobūdžio medžiagos galima daug sužinoti apie kraštovaizdį praeityje. Labai naudinga susipažinti su menininkų požiūriu į kraštovaizdį ir susidaryti savo nuomonę, apžvelgti jį vietoje. Meniniai darbai padeda geriau išreikšti ir nuosavus jausmus, susijusius su kraštovaizdžiu.

3.8. Hipertekstai, internetas, komunikacijų technologijos ir virtualūs kraštovaizdžiai

Kraštovaizdžio struktūrą lemia sudėtingi elementų ir juos veikiančių jėgų tarpusavio santykiai. Būtent tankus egzistuojančių ryšių tinklas leidžia pasirinkti įvairiausias jo pažinimo būdus. Kraštovaizdžio–dėlionės metafora teisinga tik iš dalies, nes šiuolaikinis globalus kraštovaizdis jau nesiremia erdvinių dalių susiliejimu, o yra atviras visam pasauliui. Jis daugiau laikytinas hipertekstu (šiuo principu sudaromi interneto tinklalapiai – tai dokumentas, sudarytas iš tekstų ir piešinių, turintis nuorodas į kitus dokumentus ar kitas sritis tame pačiame dokumente, *vert. past.*) ir remiantis šiuo principu gali būti sėkmingai išreikštas.

Naudinga piešti konceptualias elementų ir faktorių sąveikos erdvės schemas. Vaikų sukurtos schemas dažnai atrodo kaip tinklinė struktūra. Siūloma jų netaisyti, nes vaikų nuomonės susijusios su jų asmeniniais išgyvenimais. Konceptualūs žemėlapiai ir schemas gali būti skirti tik vienam elementui ar veiksmui, vėliau – sujungiami į visumą. Taip pat galima dirbti grupėse ir rengti bendrą žemėlapių kartą.

Naudojant naujausias komunikacines technologijas, vaikai gali perdaryti žemėlapius, kurdami puslapius ar langus (mazgus) ir nuorodas, kurios juos atveria. Pasitelkus kompiuterį, sukuriami hipermedija, nes naudojama ne tik rašytiniais tekstais, bet ir daugybe vaizdų.

Internetu galima susipažinti su nevyriausybinėmis organizacijų, vietos administracijų, regioninių agentūrų ir kitų institucijų parengta medžiaga apie įvairiausias vietas bei jų charakterį. Visgi tai nekompensoja tiesioginio kraštovaizdžio nagrinėjimo.

Hipertekstų kūrimas yra patraukli priemonė: vaikai gerai susipažįsta su kraštovaizdžio struktūra, gali pasirinkti svarbiausius jos bruožus ir juos reprezentuojančius elementus. Projektų metu vaikai turėtų sugebėti parengti logines sekas ir priešasčių–pasekmių jungtis, atskleidžiančias tiek patį kraštovaizdį, tiek jų minčių seką.

Komunikacinės technologijos leidžia dirbti su vaizdais ir juos modifikuoti, įtraukti „į vidų“ – pažvelgti giliau į tam tikrus kraštovaizdžio

elementus ir kt. Pavyzdžiui, tam tikros bendro paveikslo dalys, atskleidžiančios kraštovaizdžio esmę, gali būti aktyvuojamos vedant kurso-rių. Atskiri langai pateikia vaikui klausimus ir papildomą informaciją. Galima baigti užduotį tik tuomet, kai visi elementai bus identifikuoti. Tai padeda vaikui suprasti, kad norint giliau pažinti kraštovaizdį, reikia atidžiai apžiūrėti visas jo dalis.

Esant techninėms galimybėms, gali būti sukurta interaktyvi mokymosi terpė, kur vaikai galėtų kurti savo virtualius kraštovaizdžius – tiek performuodami esamus, tiek kurdami visiškai naujus darinius. Kalbant apie galimus kraštovaizdžio pokyčius, virtuali tikrovė yra vertingas patyrimas. Kai kurie vaizdo žaidimai jau rodo, kaip skirtingi pasirinkimai lemia įvairias transformacijas.

Komunikacinės technologijos sujungia toli vienas nuo kito esančius žmones. Įvairūs tarptautiniai, regioniniai, nacionaliniai projektai leidžia vaikams dalintis savo pasiekimais ir palyginti rezultatus, plečia akiratį.

4. VAIDMENYS

4.1. Mokytojų švietimas

Mokant apie kraštovaizdį nereikia ypatingai keisti kokio nors dalyko. Geriausi rezultatai galėtų būti pasiekti integruojant skirtingų dalykų turinį, metodologiją, požiūrius ir kompetencijas, todėl paprasčiausia išeitis – sudaryti mokytojų grupę, kuriai galėtų vadovauti, pavyzdžiui, geografijos mokytojas. Visgi, pirmiausia patys mokytojai turi gerai išsąmoninti kraštovaizdžio koncepciją, būti jautrūs su juo susijusioms vertybėms. Siūloma kartu detalai aptarti mokymo tikslus, kraštovaizdžio tyrimo ir vertinimo metodologiją.

Labiau nei konkrečios žinios yra reikalingas bendras supratimas, ko gali prireikti analizuojant ir interpretuojant kraštovaizdį. Patys mokytojai turi praktiškai išbandyti kraštovaizdžio analizės ir vertinimo, jo galimų pasikeitimų modeliavimo ir aptarimo procesą – daugumai suaugusiųjų tai nauja, kaip ir vaikams.

Siekdami gerų rezultatų, mokytojai turi pagerinti savo gebėjimus dirbti grupėje ir su grupėmis. Rekomenduojama ugdyti tolerantiškumą ir atvirumą naujoms idėjoms ir daugybei asmeninių nuostatų. Juk kartais vaikai pakreipia mokymo procesą pačia netikėčiausia linkme.

4.2. Aktyvus vaikų indėlis

Mokymas apie kraštovaizdį yra tam tikras atradimų kelias, įtraukiantis asmeniškai ir tiesiogiai. Žinoma, mokymosi turinys yra reikšmingas, bet taip pat reikalinga aktyvi veikla. Ypač svarbu atsakyti į vaikų klausimus.

Būtina pasinaudoti valstybės ar savivaldybių užsakymu ekspertų parengta medžiaga apie vietos kraštovaizdžio pobūdį – knygomis, parodomis, lankstinukais, plakatais, filmais ir pan. Tai vertinga medžiaga, kalbant apie kraštovaizdžio turinį. Kartu būtina siekti, kad vaikai įsitrauktų tiesiogiai: ne tik mokytųsi atidžiai stebėti kraštovaizdį, bet ir išmoktų perteikti savo jausmus, susijusius su juo. Gali būti organizuojamos vaikų meno darbų parodos, konkursai ir pan. Taip pat pageidautina, kad vaikai kurtų savo tinklalapius internete, spaudoje skelbtų išvalgas, projektų rezultatus. Tai išmokys juos ne tik pateikti medžiagą, savo požiūrį, argumentus, bet ir konstruktyviai diskutuoti.

Kuo aktyvesni yra vaikai, tuo didesnė viso projekto ir bendro kraštovaizdžio mokymo vertė. Siekiama, kad ekskursijų metu, piešiant, fotografuojant kraštovaizdį, apklausiant žmones, išreiškiant savo pačių emocijas ir vėliau atsakinėjant į klausimus kraštovaizdis taptų vaikų savasties, jų gyvenimo dalimi.

Šis tikslas pasiekiamas ne tik įgyjant žinių apie kraštovaizdį, bet ir pristatant savo tyrimų rezultatus kitiems. Tai moko mus tapti atsakingesniais. Kraštovaizdžio mokymas turėtų užpildyti ir kitokias bendrojo lavinimo spragas, dėl savo daugiaplaniškumo leisti aktyviai dalyvauti kiekvienam visuomenės nariui.

4.3. Partnerystė

Mokymo užduotys gali būti labai skirtingo pobūdžio ir masto. Skirtingi mokytojai ar mokyklos gali sukurti įdomių mokymo modelių, taip pat ir valstybės ar savivaldos įstaigos gali organizuoti bendrą veiklą daugeliui mokyklų tuo pačiu metu.

Projekto mastas nėra toks svarbus, svarbiausia, kad jam būtų skiriama pakankamai dėmesio: aiškiai nustatyti tikslai, gerai organizuotos veiklos, pagalba, sudarytas tvarkaraštis ir įtvirtintas galutinis rezultatas. Mokyklos gali rengti tokio pobūdžio veiklą kartu su formalaus ir neformalaus švietimo partneriais, vietos administracijomis. Muziejai, bibliotekos gali vaidinti mediatorių vaidmenį ir padėti mokykloms, nes dažnai turi daug vertingos medžiagos, ekspertus, ryšius su mokslo įstaigomis ir pan. Šioms institucijoms būtina bendrauti su visuomene ir skleisti žinias, jos taip pat turėtų prisidėti prie Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo, todėl tokios partnerystės yra naudingos abiem šalims.

Profesinės organizacijos, kitos nevyriausybinės organizacijos galėtų pasidalinti su mokyklomis savo žiniomis, gebėjimais. Mokyklos taip pat turi suprasti, kad NVO ar profesinės sąjungos nėra visiškai nešališkos šiame procese ir pateikia išvalgas, susijusias su jų specifine patirtimi.

REKOMENDACIJOS

Europos kraštovaizdžiai yra ilgai trunkančios žmogaus ir gamtos tarpusavio sąveikos rezultatas, atspindintis juos šimtmečiais kūrusias skirtingas kultūras. Jie turi didelę gamtinę ir kultūrinę vertę bei privalo būti vertinami, saugomi darnaus vystymosi kontekste.

Europos kraštovaizdio konvencija teikia didelę reikšmę žmonių ir kraštovaizdžio sąveikai. Viena vertus, kraštovaizdis yra žmonių gerovės dalis, įtvirtinanti vietos identitetą, kita vertus – reikalaujama tam tikro susidomėjimo, žinių, mąstymo ir elgsenos laisvumo bei noro priimti atsakomybę už vykdomus tiesioginius ir netiesioginius veiksmus.

Švietimas skatina būtinus pokyčius. Tai vienas iš svarbiausių Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi švietimo 2005–2014 m. dekados (UNDES) teiginių, akcentuojančių, kad švietimas yra vienas reikšmingiausių tikslų siekiant darnaus vystymosi. Europos kraštovaizdžio konvencija įpareigoja plėtoti kraštovaizdžio mokymą (6 B, C) kaip vieną svarbiausių būtinų Konvencijos įgyvendinimo priemonių. Dėl glaudžių sąsajų tarp darnaus vystymosi ir kraštovaizdžio dalykų kraštovaizdžio švietimas yra vienas iš geriausių būdų plėtoti darnaus vystymosi švietimą.

Kraštovaizdis nėra vien regimoji vietovių išraiška ir negali būti nagrinėjamas vien estetiniu aspektu. Tai erdvinės vienovės „paviršius“, kuriame sąveikauja daugybė veiksnių, tiek natūralių, tiek antropogeninių. Kraštovaizdis turėtų tapti gilaus erdvinio proceso pažinimo įrankiu įvairiose kultūrose, įvairiuose gamtos kompleksuose. Visi, ne tik ypač gražūs, kraštovaizdžiai turėtų būti tiriami.

Sugebėjimas suprasti kraštovaizdį yra reikšmingas tiek artimosios aplinkos, tiek viso pasaulio suvokimui. Suformavus pagrindinius įgūdžius mokykloje, kraštovaizdžio pažinimas taptų įmanomas be išsamesnių tyrimų, o tai labai praturtintų ir išplėstų sąveiką tarp turistų ir lankomų vietovių.

Dėl savo kultūrinės vertės ir svarbos identitetui mokymas apie kraštovaizdį gali būti gera priemonė kultūrinei integracijai skatinti multietninėse ir multikultūrinėse aplinkose.

Žmonės iš esmės geriau elgiasi ir labiau rūpinasi kraštovaizdžiu, kai sugeba jį pažinti, suvokia žmogaus veiklos pasekmes. Norint išmokyti elgtis atsakingai, pirmiausia reikia išmokyti suprasti.

Kraštovaizdžio mokymas turėtų būti plėtojamas intelektualiai, emociškai ir praktiškai: ugdomos žinios, turtinami jausmai ir aktyvinama veikla. Dėl tokio daugialypumo šis mokymas reikšmingai papildo bendrą ugdymo ir auklėjimo procesą, yra svarbi visavertės asmenybės formavimosi dalis.

Rekomenduojama šalims narėms:

■ Įtraukti kraštovaizdžio mokymą į pradinį ir vidurinių mokyklų mokymo programas kaip darnaus vystymosi švietimo ar piliečių ugdymo programų dalį.

■ Skatinti vystyti mokytojų švietimą kraštovaizdžio klausimais. Mokytojų kvalifikacijos kėlimas yra svarbus ne tik tam, kad būtų skleidžiama informacija apie vietos kraštovaizdį, bet keičiamasi didaktiniais tikslais, įgyjama metodologinės patirties. Tokie mokymai turi būti tarpdisciplininiai ir gerinti darbo grupėse įgūdžius.

■ Pateikti mokykloms mokymo medžiagą. Medžiaga turi apimti turinį, metodologiją ir būti orientuota į skirtingus amžiaus tarpsnius. Svarbiausias akcentas ne išskirtiniams kraštovaizdžiams, o kasdieninei aplinkai, net jei ji prieštaringai vertinama, sukelia klausimus.

■ Remti kraštovaizdžio mokymo nacionalinius ir tarptautinius projektus, kurių metu vaikai išmokyti pasikeisti patirtimi, suprastų ir vertintų artimųjų („savų“) ir tolimųjų („svetimų“) kraštovaizdžių savastį ir specifiką.

■ Diegti naujas komunikacijų technologijas kraštovaizdžio mokymo projektuose, nes jos yra labai perspektyvios šioje veikloje: padeda geriau suprasti dalyko daugiasluoksniškumą, jo elementų tarpusavio sąsajas, leidžia vienu metu naudoti tekstus, vaizdus, žemėlapius, piešinius, vaizdo medžiagą, garsus ir pan., apsieisti panašių projektų rezultatais. Juos reikėtų aptarti platesniame rate (pavyzdžiui, tarp skirtingų mokyklų, šalių ir pan.), pristatyti platesnei auditorijai.

■ Visais būdais ir nuolat remti kraštovaizdžio mokymo praktiką; tai padėtų populiarinti ją tarp mokytojų, pritaikyti įvairius požiūrius ir metodologijas, priklausomai nuo mokyklos bei vietos specifikos.

■ Skatinti įvairių partnerysčių kūrimą ir ieškoti rėmėjų kraštovaizdžio mokymo projektams įgyvendinti; tai sukurtų naudingus tinklus tarp partnerių, siekiančių propaguoti kultūros ir kraštovaizdžio vertybes.

■ Steigti kraštovaizdžio mokymo komisijas nacionaliniu ar regioniniu mastu – jose turėtų bendradarbiauti administracijos, besirūpinančios kraštovaizdžio dalykais (teritorijų planavimas, aplinka, darnus vystymasis, kultūros paveldas ir kt.), veiklą koordinuojantys Švietimo skyriai; šios komisijos turėtų skleisti informaciją ir propaguoti švietimą kraštovaizdžio klausimais, teikti metodologinę pagalbą, remti, inicijuoti, koordinuoti ar padėti mokykloms vykdyti su kraštovaizdžiu susijusius projektus.

PAVYZDŽIAI:

Lježo (Belgija) Ekopedagoginis Institutas 1999–2000 m. ir Lježo universiteto Geografinių metodologijų laboratorija 1999–2002 m. įgyvendino projektą „**Panoraminiai hiperkraštovaizdžiai**“ („Panoramic hyper-landscapes“): multimedijos įrankiai, galintys padėti studijuoti kraštovaizdį internetu.

2000 m. tarptautinis Italijos, Prancūzijos ir Slovėnijos projektas „**3KCL – karstiniai kultūriniai kraštovaizdžiai**“ (*Culture 2000* European project “3KCL – Karstic cultural landscapes”) – Europos programos *Kultūra 2000* remtas projektas, kurį organizavo Italijos Gamtos istorijos ir archeologijos muziejus Montebelunoje, taip pat Paduvos universiteto Geografijos katedra, Nice Sophia Antipolis universiteto Geografijos katedra (Prancūzija), Postojinos karsto institutas (Slovėnija) ir kuriame dirbo keturiasdešimt tyrėjų, penkiasdešimt mokytojų ir šeši šimtai įvairaus amžiaus vaikų. Sukurtas interneto puslapis, įvyko seminariai, mokymai ir kt. Daugiau informacijos ieškokite interneto svetainėje <http://www.3kcl.net>.

2004–2005 m. Slovėnijos kraštovaizdžio architektų asociacijos ir Liublianos universiteto Biotechnikos fakulteto Kraštovaizdžio architektūros katedros bei Slovėnijos Aplinkos ir erdvinio planavimo ministerijos organizuotas projektas „**Mes kuriame savo kraštovaizdį**“ („We are making our landscape“). Rezultatai: serija plakatų, pristatančių Slovėnijos kraštovaizdžio tipus; seminaras mokytojams; leidinys mokykloms ir visuomenei, populiariai pristatantis mokslo darbą – Slovėnijos kraštovaizdžio studiją; vaikų meno ir fotografijos darbų konkursas – paroda ir parodos katalogas (60 pradinių mokyklų ir 43 vaikų darželių).

2003 m. Armėnijos projektas „**Gyvenvietės, gamta ir kraštovaizdis vaikų akimis**“ („Settlements, nature and landscape through the children's eyes“). Rezultatai: vaikų meno darbų konkursas-paroda, kurį organizavo Armėnijos Urbanistikos ministerija kartu su Architektūros muziejumi-institutu.

We are Making our Landscape Slovenian Association of Landscape Architects (SALA), 2005

The aim of the project “We are Making our Landscape” was to disseminate knowledge about the landscape to the general public. It was implemented by the Slovenian Association of Landscape Architects (SALA) in cooperation with the Department for Landscape architecture, University of Ljubljana, and with the support of the Ministry of the Environment and spatial planning, and other sponsors.

The project duration: October 2004 to May 2005
It was composed of the following activities and events:

- Publication of a series of *podrni* of Slovenian Landscapes in October 2004
- A seminar with a *workshop* to inform teachers about the project in November 2004
- A *publication* on the presentation workshop issued in November 2004
- A *competition* for art and photographic works announced in November and December 2004
- Closure* of the competition, selection of the best works and awards in May 2005
- Exhibition* of the best works and the ceremony of *awards* presentation to the best participants at the Technical Museum of Slovenia at Bistra May 27, 2005

The objective of the project “We are Making our Landscape” was to improve knowledge of the general public about the landscapes and particularly to get acquainted with the Slovenian landscapes. Also, encouraging children and adults to perceive the landscape qualities in order to raise awareness of the public for the environment, space and landscape in the earliest age possible was an important aim of the project.

The main objective of the project “We are Making our Landscape” was focused on the education of kindergarten teachers, primary school teachers-mentors, children and their parents, as well as general public.

With the appealing title “We are Making our Landscape” the main idea was to demonstrate that we all influence the state of the landscape and space, and in this way contribute to making our everyday environment.

2005–2007 m. Katalonijos (Ispanija) Kraštovaizdžio mokymo programa „**Miestas, teritorija, kraštovaizdis**“, skirta 12–16 metų Katalonijos vaikus supažindinti su kraštovaizdžio klausimais ir Europos kraštovaizdžio konvencija, parengta naudojant naujas technologijas.

Ją siekiama suteikti žinių vidurinės mokyklos mokiniams apie urbanistinę situaciją, teritorijos kultūrinės ypatybės ir kraštovaizdžio vertybes, sukurti mokytojams naują kraštovaizdžio mokymo bazę, atsižvelgiant į EKK reikalavimus, stiprinti bendrųjų gebėjimų lavinimą vidurinėje mokykloje, naudoti naujas technologijas privalomajame mokyklos kurse.

Parengta dvylika didelio formato stendų, atspindinčių Katalonijos kraštovaizdžio įvairovę. Juose matyti panoraminė kraštovaizdžio nuotrauka ir nedidelės įkarpos, leidžiančios suprasti kraštovaizdyje vykstančius procesus, pažymėtus žemėlapyje.

Sukurtas tinklalapis „Miestas, teritorija, kraštovaizdis“, kuriame pa-

teikta dvylika kraštovaizdžio „kortų“, interaktyvios užduotys, susijusios su šiais dvylika kraštovaizdžių. Pateikiama informacija apie kiekvieną iš jų – tai žemėlapiai, tekstai, statistika. Kartu platinamas vadovas mokytojams, kuriame patariama, kaip įgyvendinti siūlomą veiklą.

Čia siūloma kraštovaizdžio analizė – tai pradinės žinios (kraštovaizdžio aprašymas), mokslinė traktuotė, ateities vizija. Užduodami klausimai: Koks tau asmeniškai atrodo kraštovaizdis? Kokie procesai veikia kraštovaizdį? Kodėl? Kokios pasekmės? Ką galvoja čia veikiančios skirtingos visuomenės grupės? Kaip kraštovaizdis keisis? Kaip mes norėtume, kad jis kistų?

Darbas vyksta individualiai ir grupėmis, klasę paverčiant vietos bendruomene, kuri turi nustatyti savo viziją ir pateikti ją vietos valdžiai: vaikai turi susidaryti savo nuomonę ir apibendrinti grupės narių – visos „bendruomenės“ – nuomonę.

Ši mokymo programa įdiegta visos Katalonijos mokyklose.

Daugiau informacijos ieškokite: www.catpaisatge.net.

GROŽĮ PAJUSTI SVARBU NUO MAŽENS: LIETUVAI PAGRAŽINTI VILNIAUS DRAUGIJOS VEIKLA, SKATINANTI KURTI APLINKOS GROŽĮ VAIKŲ UGDYMO ĮSTAIGOSE

RAPOLAS LIUŽINAS, Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos valdybos pirmininkas,

NIJOLĖ RIAUBAITĖ, Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos valdybos pirmininko pavaduotoja,

KĘSTUTIS TURONIS, Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos valdybos narys, projektų koordinatorius

Grožio puoselėtojų, gamtosaugos patriotų dėka 1995 m. birželio 23 d. atkurta visuomeninė nepolitinė organizacija – Lietuvai pagražinti draugija. Draugijos garbės pirmininku tapo Mons. Kazimieras Vasiliauskas, kuris yra pasakęs, kad „grაžinti Lietuvą nėra kokios nors vienos žmonių grupės privilegija, bet visų Lietuvos piliečių šventa pareiga“.

2000-aisiais Draugijos skyriai jau veikė 36 savivaldybių teritorijose, tačiau Vilniuje toks skyrius įsteigtas tik 2001 m. sausio 25 d. Kadangi aplinkosaugininkų daugiausia yra sostinėje, aplinkos apsaugos idėjų puoselėtojai ir skleidėjai šią bendruomenę nusprendė pavadinti Lietuvai pagražinti Vilniaus draugija, o aplinkos gražinimo bei apsaugos idėjas skleisti visoje Vilniaus apskrityje.

Vykdydama savo misiją Draugijos valdyba suprato, jog labai svarbu vaižgantišką grožio pajautimo dvasią ugdyti nuo pat mažens, pradedant darželinukais, ją skleidžiant tarp moksleivių bei studentų. Gražiai ir įdomiai tvarkoma artimoji aplinka, patalpos, kurioje daug laiko praleidžia augantys jauni žmonės, yra labai svarbi jų asmenybėms. Jeigu šio darbo imsis ne tik aplinkosaugininkai, draugijos nariai, bet ir pedagogai, bus daug daugiau vilties, kad pastangas lydės sėkmė.

Nuspręsta, kad idėjas, susijusias su aplinkos tvarkymu, galima būtų įgyvendinti organizuojant apžiūras, konkursus. Šių renginių metu siekta visų Vilniaus apskrities švietimo įstaigų vadovų ir pedagogų dėmesį atkreipti į jų įstaigas supančios aplinkos išskirtinumą, grožį ir paskatinti šias bendruomenes aktyviai įsiliesti į krašto gražinimo darbą, skiepyti moksleivijai, jaunimui meilę gamtai, istoriniam ir etnokultūriniam palikimui, siekti, kad aplinkos apsaugos idėjos, kraštovaizdžio estetinio formavimo teorinė ir praktinė patirtis rastų deramą vietą kasdieniame gyvenime, sklistų po kaimus, miestelius ir miestus.

Bendradarbiaudama su Vilniaus apskrities viršininko administracija ir savivaldybių administracijų švietimo skyriais, Lietuvai pagražinti Vil-

Taip Vilniaus lopšelis-darželis „Aitvaras“ paslėpė negražią tvorą

niaus draugija inicijavo ir organizavo gražiausios švietimo įstaigos aplinkos konkursus Vilniaus apskrityje 2002, 2005, 2007 ir 2009 metais.

Vaikų švietimo įstaigos buvo vertinamos pagal penkis kriterijus. Pirmasis – bendras teritorijos vaizdas, patrauklumas, savitumas, augalijos įvairovė, jos būklė ir dekoratyvumas. Nepriekaištingos teritorijos šeimininkams pagal šį kriterijų buvo skiriama iki ketvirtadalio galimų balų sumos. Vertinant buvo atsižvelgiama ir į tai, ar įstaiga turi įsirengusi organinių atliekų (lapams, nupjautai žolei, augalų priežiūros atliekoms) kompostavimo aikštelę. Vilniaus miesto komunalinių

Vilniaus miesto lopšelyje-darželyje „Pasakaitė“ vaikų laukia zuikeliai

atliekų šalinimo taisyklėse reikalaujama nemaišyti žaliųjų atliekų su komunalinėmis, tačiau ne paslaptis, kad į pastarosioms skirtus konteinerius žaliąsias atliekas išmeta dauguma įstaigų. Dėl to reikia dažniau išvežti atliekas, kartu tai brangiau kainuoja, miesto sąvartynai per greitai užpildomi, o atliekos, kurios būtų naudingos šalia augantiems augalams, praranda vertę. Pirmojo konkurso metu dauguma švietimo įstaigų šio reikalavimo nevykdė. Taip pat buvo vertinama puošiančių teritorijas mažosios architektūros elementų naudojimas, pavėšinių, vandens baseinelių ir kitų akcentų bei inkilų, lesyklėlių įrengimas, vidaus patalpų patrauklumas, tikslinių stendų, ekspozicijų įrengimas, augalų gausa, jų komponavimas, etnokultūros, gamtos muziejų įrengimas ir kt.

Aplankyti visas Vilniaus apskrities švietimo įstaigas, kurių priskaiciuojama apie 350, sudėtinga, todėl konkurso nuostatuose buvo nustatyti du etapai. Savivaldybių komisijos pavasarį apžiūrėdavo, įvertindavo savo teritorijose esančias švietimo įstaigas ir pagal nustatytus kriterijus išrinktas gražiausias pateikdavo apskrities komisijai. Apskrities komisija, kuriai visą laiką vadovavo Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos pirmininkas Rapolas Liužinas, antrajame, rudens, etape, dalyvaujant rajonų ir Vilniaus miesto savivaldybių atstovams, nurodavo pas pirmojo etapo nugalėtojus ir nustatydavo geriausiai besitvarkančias įstaigas apskrities mastu. Pavasarį prasidėjęs, konkursas tęsdavosi iki pat rudens, todėl įstaigos nesusilpnindavo savo teritorijų priežiūros.

Vilniaus „Šviesos“ pradinės mokyklos kampelis

Vilniaus Užupio gimnazija

Iš pradžių laureatai buvo renkami trijose kategorijose. Įvertinant vaikų švietimo įstaigų lygmenis ir jų skirtumus, pradinės mokyklos ir gimnazijos sudarė dvi atskiras grupes, o įvairių pakraipų muziejai ir gamtos kampeliai – trečiąją. Taip atsirado daugiau nugalėtojų, daugiau prizų, o kartu ir skatinimas pasistengti.

Draugija nuosekliai siekė savo tikslų. Konkurso tikslai ir uždaviniai, vertinimo kriterijai, pagrindinės komisijos sudėtis kito nežymiai. Komisijos nariai ilgainiui gerai susipažino su lankomomis įstaigomis ir galėjo objektyviai įvertinti, ar konkursas daro įtaką, ar pedagogai, ypač įstaigų vadovai, supranta grožio pajutimo būtinumą, kokia įstaigų pažanga.

Visų konkursų informacinis rėmėjas buvo savaitraštis „Žaliasis pasaulis“, kuris skelbė „Gražiausios aplinkos konkurso“ nuostatus, o vėliau, po apsilankymo švietimo įstaigose, – apžiūros komisijos narių straipsnius, analizuojančius situaciją. Toks viešumas mokė ir skatino.

Pirmojo konkurso metu kai kurių švietimo įstaigų vadovai juokaudami sakydavo, kad tai vienintelė komisija, ieškanti tik grožio. Pradžioje buvo atsisakančių dalyvauti konkurse, tačiau paaiškinus, jog po pirmojo etapo ir visuotinės apžiūros seks įvertinimas, nuomonė kito. Tik trečiojo konkurso metu pajutome, kad švietimo įstaigos suvokė, jog Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos konkursas nėra vienkartinis užmojis – aplinkos tvarkymo aukštumų siekimas tapo norma.

Lietuvai pagražinti Vilniaus draugija pirmoji šiame krašte, o gal ir Lietuvoje, ėmėsi ne tik nagrinėti, vertinti vaikų švietimo įstaigų teritorijų tvarkymo kokybę, tačiau kartu ir šviesti įstaigų vadovus bei šioje srityje dirbančius mokytojus. Konkursui baigiantis visuomet būdavo organizuojamos konferencijos – šventės, kurių metu būdavo pateikiami ir analizuojami konkurso rezultatai, apžvelgiami geriausiai tvarkomų teritorijų pavyzdžiai, pagrindiniai teritorijų formavimo principai bei įteikiami prizai nugalėtojams. Į šias konferencijas kviedavome visas švietimo įstaigas, patekusias į antrąjį (apskrities) etapą. Tai skatino bendrauti, pasidalinti mintimis su kaimynais ir kito konkurso metu geriau pasirodyti.

Šiuos konkursus nuolat rėmė Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijos, Vilniaus universiteto Botanikos sodas, Lauko gėlininkystės bandymų stotis ir kitos organizacijos.

Rengdamasi pirmajam, 2002 m., konkursui, Draugija kartu su Vilniaus miesto švietimo skyriumi Vilniaus miesto ugdymo įstaigoms organizavo seminarą „Ugdymo įstaigų teritorijos ir aplinkos tvarkymas“. Šio konkurso pirmojo etapo metu važinėjant po Vilnių, buvo matyti, kad statant naujus gyvenamuosius rajonus, švietimo įstaigoms dažnai yra parinktos gražiausios vietos, įdomūs gamtos kampeliai, tik deja,

Vilniaus „Šviesos“ pradinės mokyklos kampelis

anuometiniai architektai rengė kartotinius statinių ir aplinkos tvarkymo projektus, todėl visos teritorijos buvo labai panašios viena į kitą. Siekiantys savo teritorijos išskirtinumo sumanūs vadovai, biologijos, geografijos specialybių pedagogai, darbų vadovai ėmėsi išmoningai keisti standartinius projektus, kurti savitą aplinką. Ypač daug išminties ir sumanumo buvo sukaupta ilgus metus veikiančiose mokyklose.

Reškutėnų „Ryto“ draugijos pradinė mokykla savo metus skaičiuoja nuo 1910-ųjų. Gamtos pažinimo, muzikos, dailės pamokos vyksta lauke, tarp medžių įrengtoje specialioje klasėje. Du mokyklos pastatai paversti muziejumi (Nalšios muziejaus filialas, vadovė Viktorija Lapėnienė). Nors ir prabėgom apsilankęs muziejuje, pajunti lietuvišką dvasią, kartų dvelksmą – nuo senųjų laikų iki šiandienos. Čia ugdo-

mas pasididžiavimas mūsų žeme, gamta, žmonėmis. Graži mokyklos aplinka, nuostabus muziejus. Dabar savo kaimo ir šalies patriotus ugdo dvi nuostabios mokytojos: Irena Nemeikienė ir Vanda Veličkienė. Nors Reškutėnuose tik 18 mokinių, bet jie gauna gerą pagrindą ir galimybes kurti grožį. Per ilgą Reškutėnų mokyklos gyvavimo laikotarpį jos teritorijoje susikaupė virš 100 įvairių augalų kolekcija.

Daug įdomių aspektų komisijos nariai pastebėjo ir Švenčionėlių gimnazijoje, Švenčionėlių miesto lopšelyje-darželyje „Vyturėlis“. Gimnazijos kolektyvas prižiūri šalia augantį miško parką. Dekoratyvinieji sienelės prie mokyklos įrengti kiekvienas mokinių surado ir atnešė po tris akmenis.

Širvintų rajono Zibalų pagrindinės mokyklos direktorius Bronius Lubys parodė išskirtinį teritorijos kampą. Mokyklos skautai įsirengė

tvarkingą laužavietę, apžvalgos bokštą. Čia prie degančios ugnies jaunieji skautai prisiekia meilę Dievui ir Tėvynei. Čia ugdoma patriotinė dvasia. Mokyklos teritorijos pakraštyje auga žilvičių sąžalynas – priemonė moksleivių pynimo darbeliams.

Bagaslaviškio Igno Šeiniaus pagrindinės mokyklos fasadą puošia žymaus medžio skulptūrų drožėjo, gimusio netoli Bagaslaviškio, Ipolito Užkurnio, stogastulpis, padovanotas mokyklos 90-mečio proga. O Ignui Šeiniui – iškiliajam žemiečiui – pagerbti įkurtas muziejus.

Pagrindinių, vidurinių mokyklų ir gimnazijų Vilniaus mieste yra aštuoniasdešimt. Viena iš naujesniųjų – Jono Pauliaus II vardu pavadinta, buvusi vidurinė, dabar tapusi pagrindine, mokykla. Erdvioje mokyklos teritorijoje, nuo gatvės triukšmo atskirtoje aukštu pylimu, yra jauku. Gėlynai, daugiamečiai augalai, pasodinti prieš keletą metų, išsikerioja, todėl mokyklos direktorius Tadeušas Romanovskis sakė, kad pavasarį daug augalų teks persodinti, iš naujo performuoti.

Buivdydiškių aukštesniojoje žemės ūkio mokykloje įvyko baigiamoji konkurso konferencija, kurioje aptarti rezultatai, pagerbti laureatai.

Vaikų lopšelių, darželių ir pradžios mokyklų grupėje labiausiai išsiskyrė Trakų rajono Aukštadvario darželis-mokykla „Gandriukas“, tarp pagrindinių, vidurinių mokyklų ir gimnazijų – Vilniaus Jono Pauliaus II pagrindinė mokykla, tarp kitų švietimo įstaigų – Vilniaus chorinio dainavimo mokykla „Liepaitės“.

Antrasis konkursas įvyko 2005 metais. Įvertinus tai, kad Vilniaus miesto švietimo įstaigų skaičius itin didelis (250), nuspręsta apskrities vertinimo komisijai teikti kiekvienoje vertinimo kategorijoje ne po 1, kaip kitose, o po 4–5 geriausias švietimo įstaigas.

Vilniaus lopšelis-darželis „Pasakaitė“ komisijos narius nustebino, kaip sakoma, nuo slenkščio: ne tik gerai, išradingai prižiūrima teritorija, bet ir skulptūromis pagal įvairių pasakų motyvus – mokyklos teritorijoje jų esama 40. Čia skulptūras išmoningai pradėjo drožinėti medžio skulptorius Kęstutis Ašmega. Vėliau medžio drožėjo pagalbininku tapo Šeškinės vidurinės mokyklos moksleivis Saulius Laurinavičius, kuris ilgam liko „Pasakaitės“ lopšelyje-darželyje. Saulius sakė, kad pagrindinė idėjų skleidėja yra direktorė Janina Danienė, o jis – įgyvendintojas. S. Laurinavičius savarankiškai pagamino 20 medžio skulptūrų. Originalumo pakanka ir lopšelio-darželio viduje. Ne veltui šiai ikimokyklinio ugdymo įstaigai atiteko pirmoji vieta ne tik Vilniaus, bet ir visos apskrities tokių įstaigų kategorijoje.

Sostinės Pilaitės vidurinė mokykla nutolusi nuo pagrindinės gatvės. Pilaitė – vienas iš jauniausių gyvenamųjų masų sostinėje, todėl ir visos seniūnijos bei joje esančių švietimo įstaigų aplinka „jauna“, medeliai ir krūmeliai dar nedaug ūgtelėję, čia dar labai daug erdvės minčiai, išmo-

nei ir darbui. Per pastaruosius trejetą metų Pilaitės vidurinės mokyklos aplinka labai pasikeitė. Priešais mokyklą atsirado daug įvairaus dydžio akmenų, suformuoti įdomūs alpinariumai, takeliai, kuriuos moksleiviai, tiesindami kelią į mokyklą, išmynė, iškloti nedideliais akmenukais. Direktorius Zotikas Popovas sakė, kad visas tas grožis sukurtas biologijos mokytojos Irenos Balčiūnienės iniciatyva. Pilaitė vis dar statoma, tad daug esama ir nesutvarkytų vietų. Mokytoja Irena Balčiūnienė, pastebėjusi, kiek daug pašaliuose pūpso įvairaus dydžio gražių akmenų, nusprendė juos „priglausti“ mokyklos teritorijoje. Tokiai idėjai pritarė ir Pilaitės seniūnas Albinas Šniras bei jo pavaduotojas Vladas Užpolevičius. Taip bendromis pastangomis išsaugoti rieduliai, o mokyklos aplinka įgavo kitą vaizdą. Irena Balčiūnienė rūpinasi, kad augalai gražiai atrodytų ir biologijos kabinete, kitose klasėse. Biologė pasidžiaugė, jog jos idėjoms pritaria mokyklos vadovybė. Irena dar turi labai daug idėjų mokyklos aplinkai keisti. Dėmesio laukia ir želdiniai, ir mokyklos vidinis kiemelis.

Mūsų apsilankymo dieną Širvintų rajono Gelvonų vidurinėje mokykloje vyko mokytojų pagerbimo šventė, tačiau mokyklos direktorė Ona Valavičienė ir darbų mokytojas Kęstutis Stankevičius mus pasitiko dar nepriėjusius mokyklos durų. Priekyje puikavosi išraiškingi gėlynai ir iš akmenų suklotas vinguriuojantis „išdžiūvęs“ upeliukas-takelis, tarsi simbolizuojantis, jog vanduo iš mažų upelių nuteka į didesnes upes, o vaikus, atėjusius į mokyklą, gyvenimo srovės plukdo taip pat į didesnius ar mažesnius vandenis. Grožiui kurti šioje mokykloje yra daug erdvės, nes teritorija – net 4 hektarai. Mokyklos kolektyvas, vadovaujant darbų mokytojai Kęstučiui Stankevičiui, parengė projektą „Gelvonų miestelio žaliasis rūbas: tvarkome mokyklos kiemą“. Rajono konkurse jis pripažintas geriausiu. Projekto įgyvendinimui Širvintų rajono savivaldybė skyrė 1000 litų, padovanojo naudotas plokštes keliukui išgrįsti, UAB „Markučiai“ (gen. direktorius A. Trimponis) padovanojo 50 kv. metrų šaligatvių plytelių, Širvintų rajono kelių ruožo (direktorius V. Adomavičius) darbuotojai atvežė žvyro, smėlio. Įgyvendinant projektą aktyviai dirbo ne tik 11–12 klasių mokiniai, bet ir jų tėveliai bei mokytojai.

2005 metų konkurso rezultatai buvo apibendrinti Botanikos instituto Verkių rūmuose vykusioje baigiamosioje konferencijoje „Graži švietimo įstaigų aplinka – svarbi moksleivių estetinio ir aplinkosauginio auklėjimo priemonė“. Iš Vilniaus miesto ir apskrities rajonų į konferenciją atvyko 110 atstovų iš visų į antrąjį konkurso etapą patekusių švietimo įstaigų. Apie aplinkos apsaugos situaciją Vilniaus apskrityje papasakojo Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento direktorius Rolandas Masilevičius. Pranešimą „Švietimo įstaigos aplinkos tvarkymo pagrindiniai principai“ skaitė Vilniaus ir Šiaulių universitetų docentas, visuomeninės organizacijos „Žaliuojanti Vilnija“ pirmininkas Evaldas Vylius Navys.

*Gražiausios aplinkos konkurso Vilniaus miesto komisijos nariai prie lopšelio-darželio „Pasakaitė“ su direktore Janina Daniene
(trečia iš kairės prie meniškai išdrožto užrašo)*

Trečiasis konkursas buvo organizuotas 2007 metais. Siekiant visas ugdymo įstaigas paskatinti aktyviau tvarkyti savo aplinką kartu su Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Kultūros ir švietimo departamento Švietimo skyriumi, Vilniaus lopšeliui darželiui „Pasakaitė“, ankstesniame konkurse užėmusiam pirmąją vietą, sutikus, balandžio mėnesį čia buvo suorganizuotas seminaras „Švietimo įstaigų teritorijų aplinkos ir patalpų tvarkymas“.

Direktorė Janina Daniienė supažindino su lopšelio-darželio „Pasakaitė“ aplinka ir vidaus patalpomis bei vaizdžiai pademonstravo, kaip

tipinę teritoriją ir patalpas sutvarkyti, kad iš tikrųjų pasijustum kaip pasakoje. Apie gėlynų komponavimo pagrindus papasakojo biologijos mokslų magistrė Arijana Skirgilienė, apie želdynų tvarkymo pagrindinius principus – Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto docentas Evaldas Vilius Navys. Apie 2007 m. konkurso tikslus kalbėjo Rapolas Liužinas, Kęstutis Turonis. Vilniaus miesto želdynus, jų formavimo principus išdėstė Vilniaus savivaldybės administracijos Miestovaizdžio skyriaus vedėja Vaiva Deveikienė ir Aplinkos apsaugos skyriaus vyriausiasis specialistas Antanas Stackevičius.

Vilniaus „Šviesos“ pradinės mokyklos kampelis

Kaip ir ankstesniųjų konkursų metu, komisijoms teko daug pavažinėti (konkursui informacijos nepateikė tik Elektrėnų savivaldybė, tad komisija šios savivaldybės švietimo įstaigose nesilankė). Šį kartą siekta daugiau dėmesio atkreipti į tai, kaip konkurso paveikti gražiau tvarkomi nauji objektai.

Į 2007-ųjų metų baigiamąją konferenciją „Graži švietimo įstaigų aplinka – svarbi moksleivių estetiško ir aplinkosauginio auklėjimo priemonė“, vykusią Botanikos instituto Verkių rūmų salėje, buvo pakviesti 44 švietimo įstaigų vadovai, pedagogai, savivaldybių atstovai. Konkurso apžiūros komisijos narys Kęstutis Turonis apžvelgė trečiojo konkurso rezultatus ir pastebėjo, kad šis konkursas labiau sudomino, daugiau įstaigų ėmė geriau tvarkyti aplinką ir patalpų vidų. Visuomeninės organizacijos „Žaliuojanti Vilnija“ pirmininkas doc. Evaldas Vylis Navys,

remdamasis aplankytų įstaigų pavyzdžiais, išdėstė svarbiausius aplinkos tvarkymo principus. Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcijos kultūrologė Nijolė Balčiūnienė supažindino su Verkių rūmų dvarvietės gamtos ir kultūros paminklais.

Ketvirtasis konkursas įvyko 2009 metais. Jame apsispręsta geriau vertinti tuos, kurie per laikotarpį tarp konkursų padarė didžiausią pažangą.

Tarp Vilniaus lopšelių-darželių pirmoji vieta atiteko lopšeliui-darželiui „Aitvaras“: šios įstaigos vadovė Alfreda Žilinskienė turi išskirtinę aplinkos ir patalpų vidaus tvarkymo viziją ir sėkmingai ją įgyvendina. Iš pradinė mokyklų Vilniaus mieste labiausiai pagražėjo „Šviesos“ pradinė mokykla Fabijoniškėse. Iš pagrindinių ir vidurinių mokyklų –

„Ažuolyno“ pagrindinė mokykla Lazdynų seniūnijoje. Mokyklos direktorius Audrius Tavoras parodė, kokiomis iniciatyvomis mokykla pasitinka Lietuvos vardo tūkstantmečio paminėjimo datą: šeštųjų klasių mokiniai pasiūlė ir su auklėtojomis vieno koridoriaus sieną papuošė tūkstančio įvairiausių drugelių karpiniais. Tarp Vilniaus gimnazijų išsiskyrė naujoji Vytauto Didžiojo gimnazija. Kitų švietimo įstaigų grupėje – Lietuvos jaunųjų gamtininkų centras.

Vertinant savitus etnokultūros, buities ir kitos krypties muziejus, klases, daugiausia istorinės medžiagos surinko ir įdomiai ją eksponuoja Naujojoje Vilnioje, Genių gatvėje, įsikūrusi Barboros Radvilaitės pagrindinė mokykla (direktorė Rūta Elena Naciunskienė). Garsaus Rusijos poeto Aleksandro Puškino vardo mokykla (direktorė Elena Žukovska), viena iš dviejų Lietuvoje, yra sukaupusi daug įdomios medžiagos, aktyviai bendrauja su kitomis to paties vardo švietimo įstaigomis Rusijoje, yra įkūrusi turtingą muziejų. Įdomu ir tai, kad ant koridoriaus sienos nupieštame Europos žemėlapyje parodytos vietos, kuriose buvo, kūrė Lietuvos poetai bei rašytojai.

Baigiamoji konferencija įvyko Vilniaus universiteto Botanikos sodo informaciniame centre. Atvykusieji į laureatų pagerbimo šventę pirmiausia buvo supažindinti su sodo augalų įvairove, po to pakviesti į informacinio centro salę, kur ir įvyko apdovanojimai bei šventė. Už ilgametį, išskirtinį aplinkos tvarkymą, aktyvų dalyvavimą krašto gražinimo darbe bei meilės gamtai skiepijimą jaunajai kartai Aplinkos ministerija padėkos raštais apdovanojo: Vilniaus lopšelio–darželio „Pasakaitė“ direktorę Janiną Danienę, Vilniaus lopšelio–darželio „Bitutė“ direktorę Nijolę Matuzienę ir Lietuvos jaunųjų gamtininkų centro direktorę Sigutę Versockienę. Žemės ūkio ministerijos padėkos raštais buvo apdovanotos šios įstaigos: Pabradės vaikų ir jaunimo pensionatas (direktorė Nijolė Genytė), Aukštadvario mokykla–darželis „Gandriukas“ (direktorė Vilė Lauruševičienė), Vievio lopšelis–darželis „Eglutė“ (direktorė Ringailė Jundienė). Visoms konferencijoje dalyvavusioms švietimo įstaigoms buvo įteikti Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos padėkos

raštai. Vilniaus universiteto Botanikos sodas ir Lauko gėlininkystės bendrųjų stoties apdovanojo visas įstaigas retų augalų krūmais. Kaip ir anksčiau metais, konkurso nugalėtojai buvo apdovanoti UAB „Grotas“, UAB „Sweco Lietuva“, VŠĮ „Grunto valymo technologijos“, Lietuvos geologijos tarnybos ir kitų rėmėjų vertingomis dovanomis, o savaitraščio „Žaliasis pasaulis“ vyr. redaktorius Augustas Uktveris padovanojo metinę savaitraščio prenumeratą.

2010 metais Lietuvai pagražinti Vilniaus draugija ėmėsi naujų užduočių. Kartu su VŠĮ „Grunto valymo technologijos“ ir savaitraščiu „Žaliasis pasaulis“, Aplinkos ministerija ir Aplinkos apsaugos agentūra suorganizuotas moksleivių rašinių konkursas „Žaizdos žemės mūsų“, kuriam savo darbus pateikė šešiasdešimt keturi moksleiviai. Laureatų apdovanojimas įvyko Kauno zoologijos muziejuje, jų kūrinėliai išleisti atskiru leidiniu.

Draugijos valdybos pirmininko pavaduotoja Nijolė Riaubaitė savo patirtimi organizuojant gražiausios aplinkos konkursus pasidalijo su Aplinkos apsaugos ministerijos Kraštovaizdžio skyriumi, kartu su draugijos nare Irena Šivickiene dalyvaudama Aplinkos ministerijos organizuoto respublikinio konkurso vertinimo komisijos darbe. Apie Draugijos indėlį į šį konkursą interneto svetainės www.valstietis.lt straipsnyje „Vilniaus apskrityje jau įprasti“ Irma Dubovičienė rašė: „Respublikinio šalies ugdymo įstaigų konkurso organizatorius paskatino ir įkvėpė Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos patirtis. Visuomeninė draugija šioje srityje turi jau gerą įdirbį. Jos rengiami Vilniaus apskrities švietimo įstaigų gražiausios aplinkos konkursai vyksta kas antrus metus. Švietimo įstaigos laukia šių konkursinių apžiūrų, joms rūpestingai rengiasi, vis išradingiau ir skoningiau tvarkosi, aplinkos vertintojai atranda vis naujų perliukų. Vilniaus apskrityje išpuoselėta aplinka garsėja Vilniaus lopšelio–darželis „Pasakaitė“. Pernai aukščiausių vertinimų sulaukė Ukmergės vaikų darželio „Nykštukas“, Širvintų pradinės mokyklos ir sostinės Gerosios Vilties vidurinės mokyklos vadovai.“

Kęstučio Turonio ir Nijolės Riaubaitės nuotraukos

SUTELKTAS DĖMESYS Į KRAŠTOVAIZDŽIO TVARKYMĄ MOKYKLOSE IR VAIKŲ DARŽELIUOSE

Dr. GIEDRĖ GODIENĖ,

Aplinkos ministerijos Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamento Kraštovaizdžio skyriaus vyriausioji specialistė

2010 m. Aplinkos ministerija, keldama bendrus tikslus kraštovaizdžio srityje, subūrė draugėn bendraminčius iš Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Lietuvai pagražinti draugijos. Nuspręsta organizuoti nacionalinę geriausiai tvarkomų Lietuvos vaikų švietimo įstaigų teritorijų apžiūrą-konkursą, kurioje siekta įvertinti ikimokyklinio ugdymo programas vykdančių įstaigų (lopšelių, lopšelių-darželių, darželių, toliau – darželiai) ir bendrojo lavinimo mokyklų (toliau – mokyklos) aplinkos tvarkymą, pasiskatinti geriausius.

Pirmąkart buvo oficialiai įvardinta, ko tikimės, kaip norime tvarkyti vaikų švietimo įstaigų teritorijas. Buvo siekiama išsiaiškinti, kaip kraštovaizdis ir jo vertybės suprantamos darželyje, mokykloje, kaip ugdoma vaikų ir jaunimo atsakomybė už savo aplinką, darnos, grožio pajautimas, norėta atskleisti racionaliai, estetiškai, originaliai sutvarkytos aplinkos teikiamą naudą, paskatinti plėtoti sąmoningą ir kūrybingą požiūrį į kraštovaizdžio apsaugą bei tvarkymą, puoselėti aplinkos gražinimo ir kraštovaizdžio kūrimo tradicijas, įtraukti vaikus bei jaunimą į nuolatinį teritorijos tvarkymo ir kraštovaizdžio kūrimo procesą, skleisti gerą patirtį.

Respublikinei konkurso vertinimo komisijai vadovavo aplinkos viceministras Arūnas Remigijus Zabulėnas. Komisijoje dirbo Švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis ir Lietuvai pagražinti draugijos valdybos pirmininkas Juozas Dingelis (pirmininko pavaduotojai), Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento Neformalaus ugdymo ir švietimo pagalbos skyriaus vyriausioji specialistė Dalia Šiaulytė-

nė, Lietuvos savivaldybių asociacijos patarėjas Gediminas Vaičionis, Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos valdybos pirmininko pavaduotoja Nijolė Riaubaitė, Lietuvai pagražinti draugijos narė Elzė Krotkienė. Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungai atstovavo jos valdybos narė Milda Aidukaitė ir pirmininkė Vaiva Deveikienė, Aplinkos ministerijai – Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamento Kraštovaizdžio skyriaus vedėjas Gintautas Gruodis bei šio skyriaus vyriausiosios specialistės Kristina Ulkienė ir Giedrė Godienė (komisijos sekretorė).

Respublikinė vertinimo komisija lankosi Raseinių lopšelyje-darželyje „Liepaitė“

Konkurse dalyvavo 37 savivaldybės. Skaičiuojant visas jų teritorijose esančias įstaigas, į kraštovaizdžio tvarkymo kokybę vienaip ar kitaip atkreipė dėmesį 468 darželiai ir net 984 mokyklos – tai daugiau nei du trečdaliai visų Lietuvos švietimo įstaigų. Jose 2010 metais didžiąją dienos ir metų dalį praleido, žinių, išminties sėmėsi, praktinius gamtos pažinimo ir aplinkos tvarkymo įgūdžius lavino 93 660 ikimokyklinio ir 440 504 mokyklinio amžiaus vaikai. Aktyviausiai konkurse dalyvavo Vilniaus apskrities įstaigos, kur tokio pobūdžio konkursai organizuojami nuo 2002 metų: varžėsi visos aštuonios savivaldybės, šalies vertinimo komisijai pateiktos 9 (iš 189) darželių ir 7 (iš 329)

Klaipėdos rajono Priekulės lopšelio-darželio kolektyvas su respublikinės konkurso vertinimo komisijos vadovu aplinkos viceministru Arūnu Remigijumi Zabulėnu

mokyklų kandidatūros. Labai aktyvios buvo Šiaulių ir Klaipėdos krašto ugdymo įstaigos.

Iš viso savivaldybių lygmenyje nugalėtojomis buvo pripažintos 66 įstaigos (31 darželis ir 35 mokyklos), kurias rudenį aplankė šalies vertinimo komisija. Apžiūrėjus teritorijas, pabendraurus su įstaigų vadovais, mokytojais ir vaikais, išrinkta po 10 gražiausiai besitvarkančiųjų kiekvienoje kategorijoje.

Laureatai paskelbti: Viešoji įstaiga Alytaus šv. Benedikto gimnazija ir Alytaus lopšelis-darželis „Boružėlė“ Alytaus apskrityje; Kauno

Panemunės pradinė mokykla ir Raseinių lopšelis-darželis „Liepaitė“ Kauno apskrityje; Klaipėdos rajono Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinė mokykla ir Šilutės lopšelis-darželis „Pušėlė“ Klaipėdos apskrityje; Vilkaviškio rajono Pajevonio vidurinė mokykla ir Vilkaviškio lopšelis-darželis „Eglutė“ Marijampolės apskrityje; Biržų rajono Germanišio pagrindinė mokykla ir Biržų lopšelis-darželis „Ąžuoliukas“ Panevėžio apskrityje; Pakruojo rajono Triškonų pagrindinė mokykla ir Naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“ Šiaulių apskrityje; Mažeikių rajono Ukrinų pagrindinė mokykla ir Mažeikių lopšelis-darželis „Bitutė“ Telšių apskrityje; Utenos Adolfo Šapokos gimnazija ir Utenos mokykla-vaikų darželis „Gandrelis“ Utenos apskrityje; Šilalės rajono Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija ir Jurbarko „Ąžuoliuko“ darželis-mokykla Tauragės apskrityje; Šalčininkų Jono Sniadeckio gimnazija ir Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“ Vilniaus apskrityje.

Geriausieji buvo pagerbti, apdovanoti konkurso organizatorių padėkos raštais ir dovanomis spalio 20 d. Vilniuje minint Europos kraštovaizdžio konvencijos pasirašymo Florencijoje (Italija) 10-metį. Šiame renginyje aptartas Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje, visuomenės supratingumo didinimo, integruoto ugdymo, bendradarbiavimo ir bendruomenių stiprinimo svarba saugant ir kuriant kraštovaizdį. Švietimo įstaigų vadovai, savivaldybių administracijų darbuotojai kartu su Aplinkos, Švietimo ir mokslo, Kultūros, Vidaus reikalų ministerijų, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Darnios plėtros instituto, Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos specialistais ir visuomeninių organizacijų – Lietuvai pagražinti draugijos ir Lietuvai pagražinti Vilniaus draugijos – atstovais (iš viso beveik 150 dalyvių) kalbėjosi apie kraštovaizdžio tvarkymo priemones ir būdus, dalijosi savo patirtimi.

Dėkodami už suteiktą įkvėpimą, atskleistą įdomią ir vertingą patirtį, kūrybinį polėkį ir ilgametį darbą puoselėjant kraštovaizdį, gamtos saugos idėjų sklaidą, bendruomenių būrimą, meilę ir pagarbą Gamtai bei Žmogui, džiaugiamės sustiprėjusiais ryšiais su socialiniais partneriais, savivaldybėmis, ypač – Švietimo ir mokslo ministerija. Žengtas nors ir mažas žingsnelis darnios aplinkos link, įgytas didelis būrys bendraminčių, sukauptas gerų teritorijos tvarkymo pavyzdžių bankas. Ypač svarbu tai, kad konkurso metu partnerių idėjos buvo sutelktos į vientisą pagrindą, kuris galėtų tapti atspara švietimo įstaigoms, formuojančioms savitą vystymosi viziją, norinčioms tikslingai kurti ir puoselėti savo kraštovaizdį.

ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ BENDRUOMENIŲ MINTYS APIE KRAŠTOVAIZDĮ IR JO PUOSELĖJIMĄ

ALYTAUS ŠV. BENEDIKTO GIMNAZIJA

Kraštovaizdis yra neatsiejama įstaigos veiklos (gyvenimo) dalis, kuri neabejotinai daro įtaką bendruomenės darbo sąlygoms, nuotakai, estetikos suvokimui, kuris gali būti ir yra sektinas pavyzdys mokiniams bei jų tėvams, nuolat kuriantiems savo gyvenamąją aplinką.

Šalia ilgo gimnazijos pastato dar iš pirmosios Nepriklausomybės laikų esame išsaugoję gudobelių alėją. Per daugelį metų jos tapo aukštais, vešliais medžiais, pavasarį gausiai pražystančiais baltais žiedais, o žiemą sočiai maitinančiais iš šiaurės atskridusius spalvinguosius svirbelius. Teritorijoje puoselėjame 100 kerų rožyną kaip Cėsio miesto (Latvija) dovaną Alytui.

Vytauto Mockevičiaus nuotr.

Alytaus šv. Benedikto gimnazija apdovanota už gerą aplinkos tvarkymą, saugomas senų medžių alėjas, puoselėjama baltųjų rožių rožyną

Taip pat kuriame ir naują rožyną. Jau ketvirti metai tradiciškai kiekvienos iš I gimnazijos klasių mokiniai per Rugsėjo 1-osios šventę į naują rožyną pasodina po baltosios rožės krūmą (Alytus – baltosios rožės miestas!).

Dėmesingai prižiūrime beveik 2 ha ploto vejas, dekoratyvinius krūmus, senus ir neseniai pasodintus medžius, abiturientų ąžuoliukų alėją. Mokinių pagamintuose inkiluose senuose medžiuose peri varnėnai, zylės ir kiti paukščiai. Gimnazijos takai grįsti trinkelėmis, nuolat tvarkomi, švarūs.

Konkursų-apžiūrų rengimas vertintinas tik teigiamai, nes kitų geroji patirtis gali būti pastebėta ir kūrybiškai pritaikyta. Be to, kompetenčių įstaigų pastebėjimai ir teigiami vertinimai konkursų dalyviams malonūs, skatinantys dar geriau dirbti.

Vytautas Mockevičius,

VšĮ Alytaus šv. Benedikto gimnazijos direktoriaus pavaduotojas ūkiui

Vytauto Mockevičiaus nuotr.

KAUNO PANEMUNĖS PRADINĖ MOKYKLA

„Ant kalno yra tokia vieta – pradinė Panemunės mokykla...“. Tai pirmoji Kauno Panemunės pradinės mokyklos himno eilutė. Iš tiesų, ši vieta ypatinga: visai šalia ošia nepaprasto grožio pušynas, pro mokyklos langus matyti Nemuno vingis, o tolumoje – besistiebian-tis Kauno rotušės bokštas. Šalia nėra judrių gatvių. Gražu čia visais metų laikais.

Jau dvidešimtus metus išmoningai ir įdomiai šią vietą puošia bei puoselėja mokykloje dirbantys žmonės. Per pertraukas, po pamokų mokyklos kieme knibždėte knibžda mokinių: vieni žaidžia modernioje minkštos dangos krepšinio aikštelėje, laipioja neseniai įrengto-mis laipynėmis, kiti pievoje stebi dūzgiančių bitučių darbą ar lesio-jančius paukštelius, kurių čia pulkai, tretį žaidžia kamuoliu naujoje sporto aikštėje, šokinėja „klasę“. Gražu žiūrėti pro langą, kaip šio gerokai primiršto žaidimo savo dukras moko mamytės, jaunatviškai strikinėjančios spalvotų kvadratų ploteliuose. Šalia mokyklos daug gėlynų ir žalumos. Kasmet laikydamiesi tradicijos mokyklą baigian-tys ketvirtokai ir jų tėveliai pasodina po medį. Rudenį mokyklos sodo obelys subrandina saldžių sultingų obuolių, kuriais vaišinasi ir gardžiuojasi visi norintys.

Kiekvienas pirmą kartą pravėręs mokyklos duris maloniai nu-stemba pamatęs šviesias, spalvingas erdves, įvairiomis progomis puošiamas kelis kartus per metus. „Menų menėje“ mokinių sukurti darbai estetiškai eksponuojami dideliuose šviesiuose stenduose, ne-tradicinėse mokyklos erdvėse. Išskirtinė mokyklos koridorių puoš-mena – mokinių keramikos darbai „Visų mūsų namas“, „Medis“ ir „Angelas“.

Mokyklos entuziastams idėjų netrūksta, nes jau dešimtmetį ben-dradarbiaujame su Kauno Kolegijos Vienožinskio menų fakulteto studentais ir dėstytojais, taip pat noriai talkina mokinių tėveliai – interjero specialistai, profesionalūs architektai. Naujų idėjų parsivežame ir iš svečių šalių, nes mokykla jau daugiau nei dešimt metų bendradarbiauja su Europos mokyklų bendruomenėmis.

Aplinkos bei Švietimo ir mokslo ministerijų vykdytoje mokyklų aplinkos apžiūroje-konkurse „Geriausiai tvarkoma bendrojo lavini-mo mokyklos teritorija 2010“ mūsų mokykla pripažinta geriausia Kauno regione.

Virginija Rupainienė,
Kauno Panemunės pradinės mokyklos direktorė

Kauno Panemunės pradinė mokykla apdovanota už profesionalumą kuriant kraštovaizdžio tvarkymo viziją, estetiškus aplinkos akcentus

Giedrės Godienės nuotr.

Virginijos Rupainienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

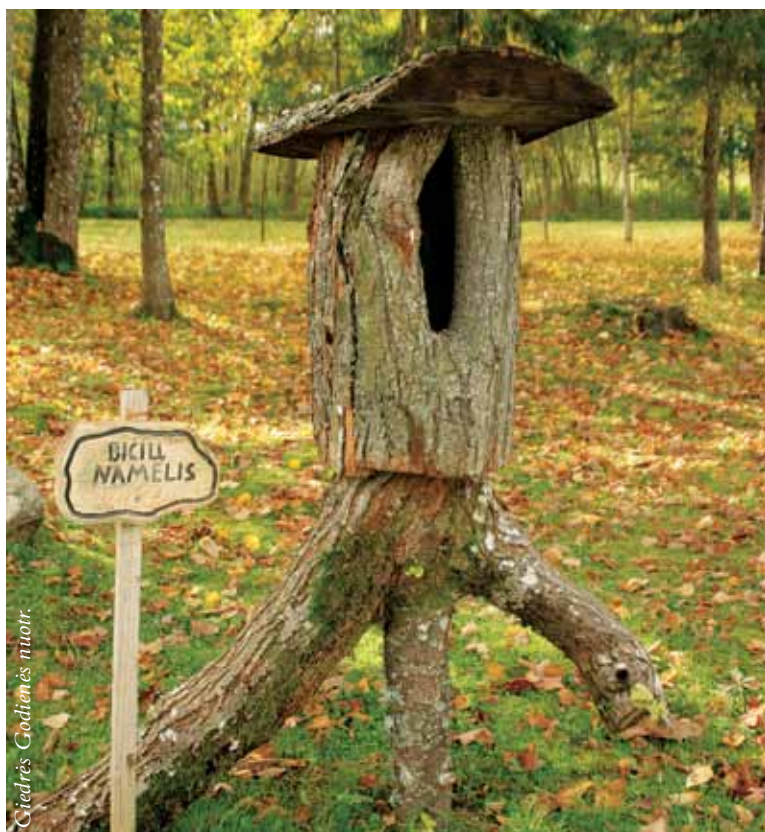
Giedrės Godienės nuotr.

KLAIPĖDOS RAJONO JUDRĖNŲ STEPONO DARIAUS PAGRINDINĖ MOKYKLA

Mokykla yra mažame Judrėnų miestelyje, buvusio Dapkaus dvaro teritorijoje. Dabartiniame pastate mokykla veikia nuo 1964 metų.

Ugdymo reikmėms naudojamas ir gražiai prižiūrimas senojo dvaro parkas, ypač mylimi senieji jo klevai, kiti ypatingi medžiai. Net ir nudžiūvę jie nepalieka šios erdvės, o yra kūrybiškai panaudojami puošiant mokyklos teritoriją. Parke įkomponuotos sporto aikštelės, estrada, čia daug erdvės dvasiai atgauti ir vaizduotei lavinti.

Mokykloje gyvos žemaitiškos medžio drožybos tradicijos. Šio meno vaikus moko technologijų mokytojas Vladas Ruškys. Jo ir mokyklos auklėtinio tautodailininko Vytauto Konstantino Savickio kūriniai užpildo mokyklos vidines erdves. 2008 m. mokyklos 100-mečiui pažymėti pastatytas Vytauto Konstantino Savickio sukurtas stogastulpis.

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Ypač išmoningai ir išradingai mokyklos aplinką gražina kiemsargė Rita Dargienė. Džiugina estetiškai iš gamtinių medžiagų jos sukurti objektai, padedantys suprasti gamtos tvarką. Mokyklos erdvę puošia ir mus moko bičių ir vabalų nameliai, rodantys, kaip drevesė įsikuria bitės, kaip sena mediena virsta vabaliukų prieglobsčiu.

Einančiuosius į mokyklą pasitinka skoningai tvarkoma reprezentacinė erdvė, kurioje nedidelės poilsio aikštelės su suoliukais „įrėmina“ dekoratyviai karpomos tujos, daugiamečiai gėlynai ir šalimais augančios didelės eglės.

Gražiai tvarkoma mokykla puošia visą miestelį, kartu su bendruomene čia tvarkomasi, rengiamos bendros šventės. Mokykla yra aktyvi įvairių pilietinių ir aplinkosauginių akcijų dalyvė. Čia vyksta

aplinkosauginės stovyklėlės, skirtos mokinių pilietiškumui ugdyti, aplinkosaugos iniciatyvoms skatinti, kad mokiniai puoselėtų savo kraštą. Jų metu stiprinamas mokinių ekologinis sąmoningumas, atsakingas ir rūpestingas požiūris į gamtą, pagarba aplinkai, kurioje gyvename, pozityvus kasdieninis elgesys, suteikiama ekologijos bei aplinkosaugos žinių, rengiamos pamokos gamtoje.

***Irena Račkauskienė,
Klaipėdos rajono Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinės
mokyklos direktorė***

Klaipėdos rajono Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinės mokykla apdovanota už nuoširdų rūpestį istorine mokyklos teritorija, gėlynų priežiūrą, pagarbą medžio drožimo tradicijai, patriotinę dvasią

VILKAVIŠKIO RAJONO PAJEVONIO VIDURINĖ MOKYKLA

Mokykla pastatyta 1981 metais dirbamame lauke, todėl nuo pat jos pastatymo buvo stengiamasi ją apželdinti, sodinant galinčius augti smėlio kalvoje medžius – pušis, maumedžius, beržus. Šiandien jie sudaro vientisą miško masę su šalia mokyklos anksčiau augusiu pušynu. Mokykla atsidūrė tarsi miško viduryje. Mokyklos teritorijos kalvotumą paryškina kalvos šlaituose skirtingame aukštyje įkomponuotos futbolo ir krepšinio aikštelės. Per paskutiniuosius penkerius metus atsirado akmenų kompozicijų, dekoratyvių augalų. Taip 3,5 ha mokyklos teritorijoje suformuotas šiam Sūduvos kraštui būdingas kraštovaizdis: banguotas reljefas, nederlingoje žemėje galintys augti medžiai, lauko rieduliai.

Pagrindinis principas, kuriuo vadovaudamiesi stengiamės tvarkyti savo aplinką – natūralumas. Siekiame, kad mūsų tvarkomoje aplinkoje išryškėtų ir kalvos, ir medžio, ir akmens grožis. Aplinką tvarko mokiniai, mokyklos ir seniūnijos darbuotojai, padeda tėvai. Kartais norėtusi specialisto patarimo, bet geras įvertinimas Lietuvos vaikų švietimo įstaigų teritorijų apžiūroje-konkurse 2010 metais lyg ir patvirtino, kad einame teisinga kryptimi. Todėl manyčiau, kad šios apžiūros tikrai reikalingos – jau vien dėl to, jog tai padeda formuoti švietimo įstaigų aplinkos tvarkymo nuostatus, pastebėti gerus pavyzdžius. O kur dar iš baigiamosios konferencijos parsivežtas džiaugsmas, kad mažytę dalelę Lietuvos gražesnę padarei ir tu!

Paulius Dausinas,

Vilkaviškio rajono Pajevonio vidurinės mokyklos direktorius

Vilkaviškio rajono Pajevonio vidurinė mokykla apdovanota už ekologinį mąstymą, racionalų kraštovaizdžio ypatybių panaudojimą, bendradarbiavimą su kaimo bendruomene tvarkant ir gražinant aplinką

BIRŽŲ RAJONO GERMANIŠKIO PAGRINDINĖ MOKYKLA

Germanišio pagrindinė mokykla pradėjo veikti 1992 metais. Jos aplinka buvo visiškai nesutvarkyta, nes tais laikais apie tipinio projekto įgyvendinimą buvo tegalima tik pasvajoti. Tad mokyklos aplinką apso-dinome spygliuočiais – taip paslėpėme tinklinę tvorą.

Dėmesingiau mokyklos aplinką pradėjome rūpintis prieš trejus me-tus. Mokyklos kraštovaizdį puošiame nedidelėmis netaisyklingų formų gėlynų salelėmis. Gėlės jose sodinamos taip, kad nužydėjusias keistų žydinčios. Žaliuojantys augalai sukuria natūralų foną, naudojame gam-tines medžiagas: akmenis, medžių šakas, kankorėžius.

Tvarkant mokyklos aplinką dalyvauja mokiniai, darbuotojai. Gėlių daigus užsiauginame patys.

Konkursas mus labai padrąsino, pasijutome įvertinti, paskatinti. Ma-nau, kad tokie konkursai labai reikalingi, nes skatina rūpintis ne tik įstaigos vidaus, bet ir išorės jaukumu.

Lina Gasparėnienė,
mokytoja

Linos Gasparėnienės nuotr.

Mildos Aidukaitės nuotr.

Biržų rajono Germanišio pagrindinė mokykla apdovanoja už raiškių kraštovaizdžio elementų apsaugą, gėlynų priežiūrą, idealų teritorijos tvarkymą

Angėlės Kubilickienės nuotr.

PAKRUOJO RAJONO TRIŠKONIŲ PAGRINDINĖ MOKYKLA

Mokykla kaime. Jos neįmanoma supainioti su joku kitu pastatu. Praeivių dėmesį traukia ne tik dideli langai, sklindantys vaikų balsai, bet ir žydinčių kaštonų žvakės, svyrantys alyvų žiedai, pušų ratas, beržų alėja, įvairiausios gėlių spalvos...

Pakruojo rajone mokyklų apžiūros-konkursai pradėti organizuoti 1989 metais. Bet ir be konkursų aišku, jog mokyklos kultūra prasideda nuo takelio į mokyklą. Kasdien, metai po metų, dirbdami rajone tapome matomi, skleidėme savo patirtį rajono, apskrities ugdymo įstaigoms. Už gamtosauginę veiklą esame apdovanoti septyniomis Žaliosiomis vėliavomis ir tarptautiniais sertifikatais.

2010 metai! Pirmą kartą Aplinkos, švietimo ir mokslo ministerijos organizavo geriausiai tvarkomų Lietuvos vaikų švietimo įstaigų teritorijų apžiūrą. Puiku! Už tokią idėją – dėšimt! Svarbu pastebėti, įvertinti, o mus dar ir paskatino!

Pastebėta ir įvertinta respublikinės komisijos, mokyklos bendruomenė įgijo sparnus skristi į grožio, meilės, kūrybos pasaulį. Neužgesinkite idėjos! Juk tik gražioje aplinkoje auga gražūs, kūrybingi, nuoširdūs, sutariantys su gamta ir patys savimi žmonės. Sėkmės ieškant Žemėje šviesos ir gėrio.

Edmondas Babenskas,

Pakruojo rajono Triškonų pagrindinės mokyklos direktorius

Kristinos Ulkienės nuotr.

Kristinos Ulkienės nuotr.

Pakruojo rajono Triškonų pagrindinė mokykla apdovanota už gerą teritorijos tvarkymą, išskirtinės poilsio erdvės sukūrimą, savito gėlyno su rūtomis įrengimą ir priežiūrą

MAŽEIKIŲ RAJONO UKRINŲ PAGRINDINĖ MOKYKLA

Mokykla veikia kaip kaimo įstaiga, puoselėjanti esmines vertybes ir tradicijas, nuolat bendraujanti ir bendradarbiaujanti su tėvais, vietos bendruomene, įvairiomis institucijomis.

Mokyklos istorija mena 1923 metus. Jos pastatai, daug kartų perstatyti, galutinę išvaizdą įgavo 1988 m. Mokykla yra miestelio širdyje, glaudžiasi prie XIX a. statytos šv. Antano Paduviečio bažnyčios. Šalia – talentingo liaudies menininko Stepono Gailevičiaus XIX a. sukurtas koplytstulpis, skirtas baudžios panaikinimui paminėti, kapinės, kultūros namai, kitos svarbios miestelio įstaigos. Už mokyklos teka ir žaliu paupiu mokyklos teritoriją puošia Kvistės upelis.

Mokyklos kolektyvas puoselėja įdomų širdies formos daugiamečių augalų gėlyną. Mokiniais dvasinio įkvėpimo teikia savita ažuolų rato kompozicija. Mokyklos 80-mečiui pažymėti jos teritorijoje buvo pasodintas beržų parkelis. Linksmi ir kūrybingai žvelgiama į inkilų kėlimą. Tvarkant didelę teritoriją, susikaupia nemažai žaliųjų atliekų, kurios kompostuojamos.

Mokykla yra miestelio kultūrinis centras, skatinantis bendruomenės gyvybingumą ir veiklą. Teritorija yra atvira visiems. Mokyklos fasadas puošia centrinę miestelio erdvę. Jos aikštynuose jėgas atgauna ir įvairiose varžybose rungtis miestelio bendruomenės nariai. Kartu su bendruomene plėtojami tradiciniai amatai, švenčiamos šventės.

*Vanda Staškuvienė,
Mažeikių rajono Ukrainų pagrindinės mokylos direktorė*

Mažeikių rajono Ukrainų pagrindinė mokykla apdovanota už buvimą aktyvia miestelio bendruomenės ašimi, jautrų santykį su istorine aplinka, savitą ažuolų rato kompoziciją, gėlynų tvarkymą

Giedrės Godienės nuotr.

UTENOS ADOLFO ŠAPOKOS GIMNAZIJA

Utenos Adolfo Šapokos gimnazijos bendruomenė kraštovaizdį suvokia kaip vietovę, kurios pobūdį nulėmė gamtos ir bendruomenės narių sąveika. Mes manome, kad gražioje aplinkoje ugdomas geras, sveikas, gebantis pastebėti ir pats kurti grožį jaunuolis, turintis erdvę, skirtą pažinti, stebėti, atlikti bandymus, skatinančią literatūrinę bei meninę kūrybą. Gimnazistai turimas erdves išnaudoja ne tik poilsiui pertraukų metu, bet ir įvairiai edukacinei veiklai: poezijos skaitymams, dainuojamosios poezijos popietėms, klasių valandėlėms, būsimųjų gimnazistų krikštynoms. Aplinkoje vyksta pamokos po atviru dangumi, atliekami įvairūs stebėjimai, vykdoma mokslinė veikla. Ugdymo įstaigos aplinka išsiskiria savitais, estetiškais kraštovaizdžio tvarkymo sumanymais, įgyvendintais pačių mokinių. Tausojamai ugdymo procese panaudojami seni medžiai, supantys gimnazijos aplinką, gimnazistai įtraukiami ne tik į tvarkymo (kiekvienas gimnazistas mokyklos aplinkoje per mokslo metus dirba po 5 valandas), bet ir į kraštovaizdžio kūrimo procesą. Be abejo, sumanymams įgyvendinti labai stinga lėšų, todėl ir mokytojai, ir mokiniai nuolat ieško rėmėjų. Aišku, mokyklos labai pasigenda ir tikrų kraštovaizdžio tvarkymo specialistų, nes dabar šį darbą dažniausiai atlieka aplinkos prižiūrėtojai.

Manome, kad 2011 metais Aplinkos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos ir Lietuvai pagražinti draugijos organizuotas konkursas geriausiai savo teritorijas tvarkančioms Lietuvos vaikų švietimo įstaigoms išaiškinti labai pagyvino edukacinių aplinkų lauke kūrimą, paskatino atidžiau pažvelgti į turimas galimybes.

Nijolė Šulgienė,

Utenos Adolfo Šapokos gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui

Nijolės Šulgienės nuotr.

Nijolės Šulgienės nuotr.

Utenos Adolfo Šapokos gimnazija apdovanota už atvirumą, vieningą estetišką aplinkos tvarkymą

ŠILALĖS RAJONO KVĖDARNOS KAZIMIERO JAUNIAUS GIMNAZIJA

Mokykla prižiūri apie 3 ha ploto teritoriją, kurioje yra 1966 m. mokyklos pastatas, greta jo vešantis parkas, šalia – sporto aikštynai, tvenkinys. Pačios gimnazijos sklypas sudaro apie trečdalį šio ploto. Dar 2 ha erdvę aplink Geniotalio upelio tvenkinį mokykla prižiūri, rūpindamasi visos miestelio bendruomenės gerove.

Priešais mokyklą esantis 40 a parkas yra jau į amžinybę išėjusios biologijos mokytojos Irenos Macelytės-Grigaliauskienės darbų rezultatas. Parko kūrimas buvo pristatytas ir įvertintas tuometinėje Tarybų Sąjungos sostinėje Maskvoje vykusioje parodoje. Šiuo metu parkas tvarkomas pagal buvusios auklėtinės, Žemaitijos kolegijos Rietavo fakulteto absolventės

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Mokyklos archyvo nuotr.

Mokyklos archyvo nuotr.

Oksanos Karpytės (dab. Ričkuvienė) 2009 m. parengtą projektą „Gimnazijos poilsio zonos įrengimas ir priežiūra“.

Gimnaziją nuo miestelio erdvių atskiria, stadioną įrėmina senos liepos, teritorijoje auga kaštonai, sidabrinės eglės, ūkinėje zonoje – įspūdingas ąžuolas. Gražieji gimnazijos gėlynai – asmeninis vyriausiosios buhalterės Stasės Grabauskienės, skiriančios tam savo laisvalaikį, nuopelnas.

Šalia mokyklos tekantis Geniotalio upelis praėjusio šimtmečio viduryje buvo užtventkas, tačiau, tvenkinio neprižiūrint, 1992 m. pavasaris potvynis užtvanką išgriovė, palikdamas nusiaubtą, dumbliu užneštą teritoriją. 2008 m. gimnazija ėmėsi iniciatyvos ją tvarkyti. Finansuojant Žemės ūkio ministerijai, buvo išvalytas tvenkinys susikaupęs dumblas, sutvarkytos pakrantės, persodinti želdiniai. Iš naujo sukurta estetiška erdvė papuošė ir įstaigą, ir visą miestą.

Stasys Norbutas,

Šilalės rajono Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijos direktorius

Šilalės rajono Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija apdovanota už planingą poilsio zonos formavimą, reikšmingą indėlį tvarkant besiribojančias teritorijas

ŠALČININKŲ JANO SNIADECKIO GIMNAZIJA

Gimnazijos moto pasirinkti garsaus Antikos mąstytojo Senekos žodžiai: „Mokomės ne mokyklai, o gyvenimui“.

Svarbi įstaigos misijos dalis – puoselėti unikalumą. Gimnazijos bendruomenė siekia kurti darnią, saugią ir jaukią aplinką. Visa įstaigos bendruomenė – pedagogai, vaikai ir tėvai – nuoširdžiai padeda ir bendradarbiauja tvarkant mokyklos teritoriją.

Gimnazija įsikūrusi 7 ha sklype. Patačius dabartinį jos pastatą 1971 m., buvo pasodintas ir didelis parkas, įrengti sporto aikštynai. Didžiuojamės etnografinė trobe, išskirtinio dydžio riedulių ekspozicija, gražiai tvarkomomis reprezentacinėmis erdvėmis, gėlynais.

Etnografinė sodyba parke pastatyta kaimo ir miesto jaunimo bendrijos „Gera pradžia“ projekto, finansuojamo Kaimo bendruomenių partnerystės programos Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo plano lėšomis, metu. Iš pradžių gimnazijos parke buvo išrinkta ir sutvarkyta vieta sodybai, parengtas Etnografinės sodybos projektas, ieškoma etnografinių eksponatų, tinkamo pastato. 2004 m. į parką perkelta iš Stepano Krečiaus Maciučių kaime Dieveniškų seniūnijoje įsigyta kaimo troba. Gimnazijos muziejininkų būrelio nariai, vadovaujami Lucijos Dudoit, įrengė pavyzdinę tipinę Šalčininkų krašto kaimo sodybą, kurioje šiuo metu propaguojami kaimo amatai, organizuojami renginiai ir ekskursijos.

Riedulių ekspoziciją sukūrė Česlovas Visockis. Jis Šalčininkų apylinkėse rinko ir į mokyklos teritoriją perkėlė, savitai sukomponavo nemažą įspūdingų riedulių.

Šiuo metu gimnazijos steigėja, Šalčininkų rajono savivaldybė, rengiasi pasinaudoti Europos Sąjungos finansine parama ir rengia gimnazijos parko tvarkymo planą.

Lucija Dudoit,

Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijos muziejininkų būrelio vadovė

Lucijos Dudoit nuotr.

Kristinos Ulkienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazija apdovanota už atsakingą ilgametę didelės teritorijos priežiūrą, riedulių ekspoziciją, etnografinio paveldo projektą

Gitos Vitkauskienės nuotr.

Gitos Vitkauskienės nuotr.

Gitos Vitkauskienės nuotr.

Dalia Šiaulytienės nuotr.

Dalia Šiaulytienės nuotr.

ALYTAUS LOPŠELIS-DARŽELIS „BORUŽĖLĖ“

Alytaus lopšelis-darželis „Boružėlė“ įkurtas 1990 metais. Tuomet įstaigos teritorijoje dar neaugo medžiai, nežaliavo žolytė. Reikėjo sukurti tokią aplinką, kuri taptų įkvėpimo, kūrybos ir dvasingumo šaltiniu. Tai buvo svarbiausias uždavinys. XIX a. amerikiečių mąstytojas R. Emersonas sakė, kad „saulė apšviečia tik suaugusiojo akį, bet ji šviečia į vaiko akį ir širdį“, nes vaikai giliai jaučia gamtą, jos grožį.

Esu dėkinga įstaigos darbuotojams, ugdytinių tėveliams už idėjas, nuveiktus darbus kuriant mūsų mažąjį kraštovaizdį, išskiriant jį kaip svarbų tautinio identiteto pamatą.

Bėgant metams įstaigos teritorijoje pastatyta daug medžio skulptūrų. Čia galima išvysti amžinai žaliuojantį ąžuolą, miško moną, pagonišką dievą žaltį, saugojusį lietuvių šeimas, Eglę žalčių karalienę ir kitus iš lietuvių liaudies pasakų atkeliavusius ir čia jaukiai medžio skulptūromis įsikūrusius pasakų herojus.

Lopšelio-darželio teritorijoje gausu gėlių, kitų augalų. Visų grupių ugdytiniai turi savo gėlynėlius. Jie kartu su pedagogais sėja, sodina, renka sėklas, sužino daug gamtos paslapčių, išmoksta saugoti ir mylėti gamtą.

Estetiškai patraukli aplinka svarbi ir vietos bendruomenei. Čia dažnai su tėveliais lankosi ir būsimieji mūsų ugdytiniai, kurie turi progą priprasti prie aplinkos prieš pradėdami lankyti darželį.

Būsime laimingi, jei savo ugdytiniais visam gyvenimui perteiksime meilę gamtai, savo aplinkai, kultūros paveldui. Džiaugsimės, jei vaikams turės prasmę poetės Janinos Degutytės eilės:

*Čia gegutė – man seselė,
Čia berželis – man brolelis,
Lietuva – gimtinė mano,
Lietuva – brangiausia mano.*

Esame dėkingi konkurso organizatoriams – Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai – už mūsų ilgametio darbo įvertinimą, už puikias idėjas.

Norėtume, kad panašūs konkursai, puoselėjantys gėrį, grožį, tradicijas, meilę tėvynei, jos paveldui būtų organizuojami ir ateityje.

**Gita Vitkauskienė,
Alytaus lopšelio-darželio „Boružėlė“ direktorė**

Alytaus lopšelis-darželis „Boružėlė“ apdovanotas už individualumo paieškas, savitų medinių mažosios kraštovaizdžio architektūros elementų panaudojimą

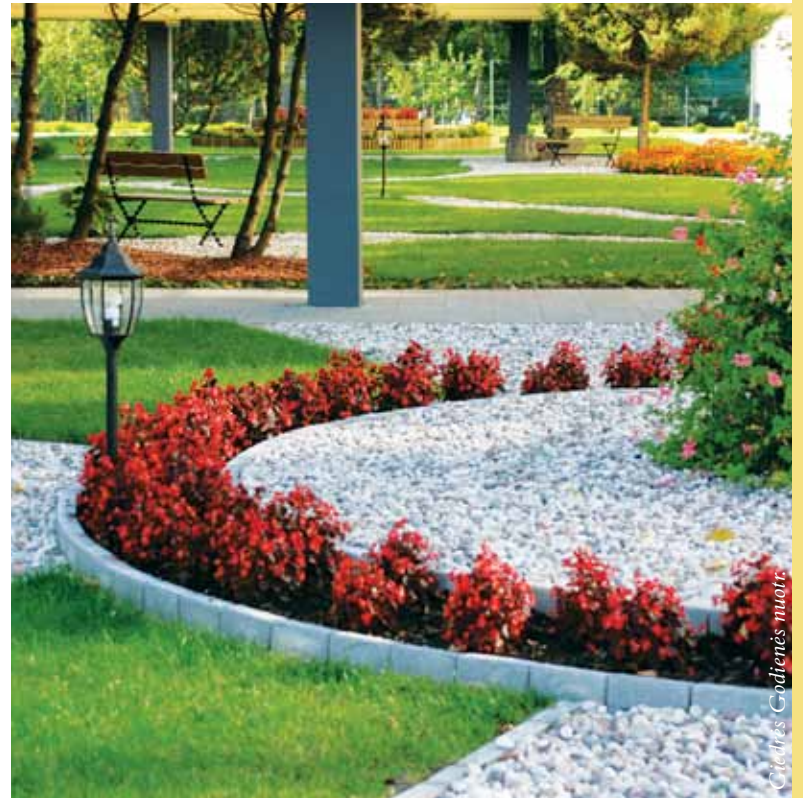
RASEINIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „LIEPAITĖ“

Šalia stadiono, ant kalniuko – mūsų darželis. Jis veikia nuo 1984 m. Turime 280 ugdytinių. Viena iš prioritetinių ugdymo krypčių – sveika gyvensena. Jos siekiame holistiškai, vadovaudamiesi V. Megre mintimi: „Deramai užauginti vaiką galima tik ten, kur yra sukurta meilės erdvė“, todėl teritorijos tvarkymui skiriame daug dėmesio.

1,07 ha darželio teritorijoje reprezentacinė erdvė išryškinta, apsodinant ją gėlėmis. Aktyviems ir ramesniems žaidimams skirtose aikštelėse aidi vaikų krykštavimas, žemaūgių vaismedžių sode noksta obuoliai, vyšnios, juodieji serbentai. Norime įsirengti ir daržiuką. Buvusiame baseine įrengėme gėlyną, o vidinėje pastato erdvėje – ramaus poilsio zoną, kurią puošia originalaus dizaino daugiaaukščiai gėlynai, baltais akmenėliais barstyti takeliai, suolai. Saugome, genime aukštai virš pastato savo lajas iškėlusius senuosius medžius – liepas, kaštonus, klevus.

Džiugu, kad renovuojant pastatus buvo nepamiršta ir aplinka: sutvarkyti privažiavimai, takai, suremontuotos aikštelės. Kadangi turime daug idėjų ir nebijome darbo, kartu su vaikais ir tėveliais sukūrėme naujus gėlynus, pastatėme naujus spalvingus žaidimų įrenginius, pasodinome dekoratyvinius krūmus.

*Onutė Kavolienė,
Raseinių lopšelio-darželio „Liepaitė“ direktorė*

Giedrės Godinienės nuotr.

Giedrės Godinienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Raseinių lopšelis-darželis „Liepaitė“ apdovanotas už funkcionalių ir individualių, estetiškų aplinkos bruožų kurimą pertvarkant įstaigos teritoriją

ŠILUTĖS LOPŠELIS-DARŽELIS „PUSELĖ“

Esame pasirinkę etnokultūrinio ugdymo kryptį. Siekiame pažinti, išlaikyti, perimti Mažosios Lietuvos tautinės kultūros tradicijas, savo teritorijoje atspindėti Šilutės krašto etnografinius bruožus, unikalių kraštovaizdį. Taikome Valdorfo pedagogikos elementus, antroposofines idėjas: leidžiame vaikams pažinti pasaulį tinkamiausiu jų amžiui būdu – jaučiant, liečiant, tyrinėjant ir mėgdžiojant, kitaip tariant, per veiklą ir patyrimą. Lopšelio-darželio prioritetas yra vaikų sveikatos stiprinimas, sveikos gyvenamosios ugdymas.

2008 m. įstojome į Lietuvos ikimokyklinių įstaigų asociaciją „Sveikatos želmenėliai“. Mokomės propaguoti bendruomenės gyvenimą, grindžiamą socialinės ekologijos principais: pripažinti vaikų kultūrą vertybe, o vaikus – aktyviais bei išradingais savo aplinkos kūrėjais.

Lopšelyje-darželyje sukurtos puikios edukacinės sporto erdvės: „mažojo“ krepšinio aikštelė, „mažojo“ futbolo aikštelė, natūralių rąstų ir apdirbtos medienos laipiojimo įrenginiai bei natūralių ažuolinių rąstų

lipynės, kliūčių ruožas „Sveikatos takas“, dviračių takas, aikštelė sportiniams žaidimams, estafetėms.

1,1 ha išpūdinga, tačiau rami įstaigos teritorija, kurioje gausu įvairios augalijos, daug skoningų gėlynų, alpinariumų, netoli darželio esantis miškelis – svarbi pažinimo erdvė lopšelio-darželio auklėtiniams. Dauguma mažosios architektūros elementų turi etnografinių motyvų. Stengiamės naudoti kuo daugiau natūralių medžiagų. Ant mūsų kalniuko – stambių įdomių medžių rąstų krūva, galinti tapti ir žaidimų, meno projektų vieta ar suolais, nuo kurių galima stebėti renginius ir varžybas. Darželio sklypą supa gyvenamosios teritorijos, todėl mums itin svarbu pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su kaimynais: kviečiame juos į darželyje vykstančias šventes, varžybas. Turime nemažą būrį bendraminčių: su Šilutės muziejumi, Šilutės biblioteka mus sieja bendri renginiai ir edukacinės programos. Esame itin dėkingi Šilutės Miškų urėdijai už nuolatinę pagalbą tvarkant aplinką.

Virginija Čėsnienė,
Šilutės lopšelio-darželio „Pušelė“ direktorė

Šilutės lopšelis-darželis „Pušelė“ apdovanotas už gerą vietos kraštovaizdžio ypatybių panaudojimą kuriant individualias estetiškas natūralias vaikų žaidimo erdves ir bendruomeniškumą

VILKAVIŠKIO VAIKŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „EGLUTĖ“

Vilkaviškio vaikų lopšeliui-darželiui „Eglutė“ jau 36 metai. Nuo pat darželio atidarymo dienos daug dėmesio skiriame vidinės ir išorinės aplinkos kūrimui. Kadangi įstaiga įsikūrusi daugiaaukščių namų rajone, visada norėjome kuo daugiau žalumos. Padedami kraštovaizdžio specialisto, daugelį metų stengėmės teritoriją apsodinti įvairiais medžiais, dekoratyviniais krūmais, įrengėme gėlynus. Kryptingai siekėme, kad vaikus supanti aplinka būtų panaši į žaliąją oazę.

Nuo 2007 metų dirbome pagal ilgalaikį projektą „Vidinės ir išorinės aplinkos kūrimas“. Jame smulkiai numatėme pagrindines veiklos kryptis, kurios padėtų puoselėti jaunosios kartos ekologinę kultūrą, gėrio, grožio idėjas, ugdytų tautinę savimonę, pilietiškumą.

Taip darželio teritorijoje atsirado vaistažolių kalnelis, serenčių gėlynas, dviratukų takeliai, daugiamečių gėlių alpinariumai.

Stengiamės, kad įvairūs vaikų žaidimų įrenginiai derėtų prie aplinkos, todėl juos gaminame iš medienos. Puoselėdami etnokultūrą, vėjose ir aikštelėse įkomponavome liaudies meistrų, drožėjų, skulptūras.

Konkursas paskatino plėsti numatytą projektą, į jį įtraukiant kuo daugiau bendruomenės narių. Tai suvienijo darželio kolektyvą, vai-

Ramutės Čelkevičienės nuotr.

kučių tėvus, padėjo sužadinti kūrybiškumą, artumą gamtai. Manome, kad tokie konkursai labai reikalingi ir naudingi.

Viliamės išugdyti naują kartą, trokštančią gyventi ekologiškoje, estetiškoje, švarioje aplinkoje, kartą, kuri ne tik mokės grožėtis gamta, bet ir ją saugoti.

Konkursas leido pasijusti kūrybiškiems, jautriems, darbštiems ir padėjo visa tai perteikti vaikams.

Ramutė Čelkevičienė,
Vilkaviškio vaikų lopšelio-darželio „Eglutė“
direktorės pavaduotoja ugdymui

Ramutės Čelkevičienės nuotr.

Vilkaviškio lopšelis-darželis „Eglutė“ apdovanota už planingą kraštovaizdžio elementų kūrimą, vaistažolių auginimo propagavimą, išpūdingą serenčių gėlyną

BIRŽŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „AŽUOLIUKAS“

Lopšelis-darželis „Ažuoliukas“ savo veiklą pradėjo 1975 metais. 1,84 ha sklypas apsuptas mažaaukščių gyvenamųjų namų. Seniai tvarkyta darželio teritorija buvo virtusi tankiu brūzgynu, aukšti ligų ir amžiaus paveikti medžiai kėlė pavojų vaikų saugumui, trūko erdvės bėgioti ir žaisti. Karstiniame regione susiduriame su specifiniais karstiniais reiškiniais – dėl jų dumba takeliai, sunku palaikyti gerą kitų dangų būklę.

2009–2010 m. darželio kolektyvas ėmėsi didelių darbų. Gavę savivaldybės pritarimą, įgyvendinome Želdynų dizaino kolegijos studentės parengtą teritorijos tvarkymo projektą. Pasitelkiant vaikus, jų tėvus ir žmones, dirbančius viešuosius darbus, iš esmės sutvarkyti želdiniai: išpjauti peraugę medžiai, išrauti seni krūmai ir kelmiai. Palikome senąsias egles, pušis. Vaikų pažinimui skatinti sukūrėme prieskoninių augalų darželį, puoselėjame gėlynus. Pavasarį mūsų pievos pražysta krokais ir tulpėmis.

Kokybiška aplinka ypač reikalinga savaitinėse grupėse daug laiko praleidžiantiems vaikams ne tik iš Biržų, bet ir iš aplinkinių kaimų.

Mildos Aidukaitės nuotr.

Džiaugiamės šiame mikrorajone atsiradusiu šviesiu kampeliu. Čia pat už mūsų tvoros – vis dar menkai prižiūrimos teritorijos, sandėliukai, todėl graži darželio aplinka rodo kitokio, atsakingesnio tvarkymo pavyzdį.

Vitalija Medelinskienė,
Biržų lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ direktorė

Mildos Aidukaitės nuotr.

Biržų lopšelis-darželis „Ažuoliukas“ apdovanota už vientisumo, racionalios ir funkcionalios teritorijos erdvinės struktūros palaikymą, senų medžių apsaugą ir priežiūrą

Kristinos Ulkienės nuotr.

NAUJOSIOS AKMENĖS MOKYKLA-DARŽELIS „BURATINAS“

M. K. Čiurlionis rašė: „Pasaulis – tai didžiulė drobė, kurioje kiekvienas paliekame žymę. Šviesią, tamsią. Pasaulis – tai knyga, kurią mes rašome visą gyvenimą. Po raidę. Po žodį. Po eilutę. Kiek sugebame. Žmogus ateina į žemę su saule. Išsaugokime ją ir žvarbiausiomis dienomis. Kad galėtume kurti nuostabią Saulės simfoniją gyvenimui.“

Labai džiaugiamės ir nuoširdžiai dėkojame už Jūsų dėmesį, skirtą mums. Mums labai smagu, kad 2010 m. prasidėjęs Švietimo įstaigų teritorijų apžiūra-konkursas tarsi vis dar tęsiasi. Įstaigos aplinkai, jos puoselėjimui skyrėme daugiau kaip dvidešimt metų. Ją kasmet gražiname, prižiūrime, tvarkome. Laikydami krašto tradicijų, ieškome geriausių vietų augalams ir meno objektams. Mūsų aplinka skirta vaikui, žmogui, kad jis galėtų pajusti gamtos grožį, pažinti jį ir semtis patirties iš aplinkos bei dalyvauti jos kūrime, planavime. Tikrasis grožis gimsta dirbant kartu. Visa mokyklos-darželio bendruomenė yra susitelkusi ir siekia saugoti tai, ką sukūrėme, kad aplinka kasmet atrodytų dar gražesnė, estetiškesnė, labiau įkvepianti ir skatinanti kūrybą. Visa tai, ką darėme, darome ir darysime – ne dėl konkurso. Tačiau tenka pripažinti: jei konkursas nebūtų įvykęs, nebūtume įvertinti. Ačiū jums už gražią iniciatyvą. Tokie konkursai reikalingi, jie įkvėpia naujiems darbams ir skatina kitas įstaigas neatsilikti.

Bernadeta Karnejevienė,
Naujosios Akmenės mokyklos-darželio „Buratinas“ direktorė

Jovitos Butnorienės nuotr.

Jovitos Butnorienės nuotr.

Jovitos Butnorienės nuotr.

Jovitos Butnorienės nuotr.

Jovitos Butnorienės nuotr.

Jovitos Butnorienės nuotr.

Jovitos Butnorienės nuotr.

Naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“ apdovanota už racionalų ir funkcionalų mažos teritorijos naudojimą, estetišką ir savitą kompostavimo vietos uždengimo sprendimą

Astos Samoškienės nuotr.

MAŽEIKIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „BITUTĖ“

Mūsų lopšelis-darželis gyvuoja jau dvidešimt penkerius metus. Nuo pat įsikūrimo tuometinė įstaigos vadovė Elvyra Kučkienė rūpinosi jo aplinka – kartu su kraštovaizdžio specialistais suprojektavo vidinius kiemus, vejas ir gėlynus, žaidimų aikšteles. Stengtasi ne tik dėl grožio – taip pat siekta, kad savame kieme vaikai pažintų įvairius augalus, aplinka būtų jauki, sveika ir patogi, joje būtų malonu praleisti žaidimams skirtą laiką.

Prabėgę metai parodė, kad anuomet nesuklysta – „Bitutės“ aplinka patinka ir vaikams, ir jų tėveliams, ir darbuotojams. Suprantama, ją reikia nuolat tinkamai prižiūrėti, tobulinti – pasitelkdamas specialistus, tai ir daro energinga „Bitutės“ bendruomenė.

Dalyvauti geriausiai tvarkomų Lietuvos vaikų švietimo įstaigų teritorijų apžiūroje-konkurse mus paskatino ir geri specialistų atsiliepimai, ir noras palyginti mūsų įstaigos aplinką su kitų šalies lopšelių-darželių pasiekimais. Dalyvaudami konkurse mes daug padarėme: pakeitėme fasadinę pusę, kuri yra tarsi vizitinė kortelė („Bitutė“ įsikūrusi miesto centre), patobulinome gėlynus, atnaujinome žaidimų aikšteles.

Suprantama, tinkamas dėmesys aplinkai, kraštovaizdžiui būtų skirtas ir nedalyvaujant jokiose varžytuvėse, bet tai, kad pasirodėme geriausiai savo regione, dar labiau visus įkvėpė, paskatino tvarkytis ir puošti. Tai, kad tapome šio konkurso laureatais, mums didelė garbė ir svarbus paskatinimas, įpareigojimas nesustoti ties tuo, kas pasiekta.

Šiuo metu jau yra parengtas projektas, kaip atnaujinti lopšelio-darželio aplinką išsaugant svarbiausius kraštovaizdžio elementus ir pritaikant ją efektyviam ugdymo procesui. Tikimės, kad rajono vadovai, atsižvelgdami į mūsų įstaigos specifiką, – lopšelis-darželis pritaikytas ir sveikiems, ir specialiųjų poreikių turintiems vaikams, – padės įgyvendinti šią aplinkotvarkos programą. Pradžią jau padaryta, žingsnis po žingsnio – ir po kelerių metų mes tikimės vėl dalyvauti konkurse, kad galėtume parodyti, kas naujo ir svarbaus padaryta „Bitutėje“.

Asta Samoškienė,
Mažeikių lopšelio-darželio „Bitutė“ direktorė

Astos Samoškienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Mažeikių lopšelis-darželis „Bitutė“ apdovanotas už individualios estetiškos įstaigos teritorijos formavimą, gėlynų puoselėjimą, savitus kraštovaizdžio tvarkymo sprendimus

UTENOS MOKYKLA-VAIKŲ DARŽELIS „GANDRELIS“

Mūsų darželis – Utenos mieste, šalia stadiono. Įstaigos pastatas ir aplinkinės teritorijos infrastruktūra sukurta 1973 m. ir nuo to laiko esminių pakeitimų teritorijos suplanavime nebuvo daroma. Per tą laiką užaugo liepos ir beržai, suvešėjo skoningi gėlynai.

Prie įėjimo visus pasitinka darželio simbolis – išpuoselėtame gėlyne „nutūpusi“ gandro skulptūra. Darželio teritorija lygi, pievutėse daug vietos judriems žaidimams. Kiekviena darželio grupė turi gėlynėlį, kurį vaikai patys prižiūri: sodina, ravi, laisto gėles.

Nuo 1992 metų darželyje ugdomi specialiųjų poreikių vaikai, jiems pritaikyta vidinė pastato kiemelio erdvė.

Nuo 1999 metų įstaiga organizuoja seminarus, leidžia laikraštuką, kuriame aprašo visas savo naujienas, pristato ir veiklą, vykstančią lauke.

*Janė Žilėnienė,
Utenos mokyklos-vaikų darželio „Gandrelis“ direktorė*

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Utenos mokykla-vaikų darželis „Gandrelis“ apdovanotas už vientisumo, racionalios ir funkcionalios teritorijos erdvinės struktūros palaikymą, tvarkingumą

Nijolės Giedrutės Blažaitienės nuotr.

Nijolės Giedrutės Blažaitienės nuotr.

JURBARKO „AŽUOLIUKO“ DARŽELIS-MOKYKLA

Jurbarko „Ažuoliuko“ darželio-mokyklos aplinka puoselėjama nuo pat įstaigos veiklos pradžios. Kaip besikeistų metų apdaras, įstaigos bendruomenė gyvena gamtos ritmu. Kai už lango beldžias šiaurys, net mažiausi mūsų auklėtiniai drauge su tėveliais išsiruošia į pagalbą miško gyventojams, nešini morkų, kopūstų, bulvių, šieno pakuotėmis, o „Ažuoliuką“ visą žiemą supa sparnuočių pulkais padabintos lesyklos. Mūsų mažiesiems – tai jų pačių sukurtas gyvasis pažintinis paveikslas už darželio-mokyklos langų.

Su pirmuoju pavasario pumpuru atbundame ir pasitinkame sparnuočius – švenčiame Inkilų dieną, į kiemo medžius keldami namelius paukšteliams.

Draugauti su gamta jau daugelį metų mums padeda Jurbarko Miškų urėdijos miškininkai. Kiekvieną pavasarį drauge su jais bei ugdytinių tėveliais sodiname miško jaunuolyną Jurbarko rajono Pašvenčio girininkijoje.

„Ažuoliukas“ puošnus bet kuriuo metų laiku, bet vasarą atrodo tiesiog nepakartojamai. Vaikučiai su pedagogais prižiūri kiekvieną kampe – gausius gėlynus, veją, ypač myli medžius. Kai kuriems „Ažuoliuko“ istoriją liudijantiems medeliams vaikai išrinko vardus: seniausia tuja – Senolė, dailiausia liepaitė – Vaikystė. 2011 metų pavasarį „Ažuoliuko“ veiklos 30-mečio proga pasodinome Jubiliejinį tulpmedį, kurį mums padovanojo miškininkai. Jų dėka apie gyvąją gamtą daug sužinojome apsilankę Viešvilės rezervate bei Klaipėdos rajono Jonuštų kaime esančiame privačiame zoologijos sode „Mini Zoo“.

Meilė medžiui, gėlei, paukščiui – tai tik dalis vertybių, kurias mažieji, išeidami iš mokyklos, išsineša savo širdelėse.

Žmogaus pareiga – ne tik kurti grožį, bet ir gebėti jį išsaugoti, puoselėti ir suvokti, kad tikrąjį stebuklą galime sukurti tik dirbdami visi kartu. Esame apdovanoti – gavome nominacijas: „Jurbarko miesto gražiausiai tvarkoma aplinka 2010“ ir LR Aplinkos bei Švietimo ir mokslo ministerijų „Geriausiai tvarkoma ikimokyklinio ugdymo įstaigos teritorija Lietuvoje 2010 m.“.

Konkursas – puiki galimybė pasidžiaugti tuo, ką daug metų kūrėme bendruomenės labui, proga atsinaujinti. Įsigijome naujas, pagamintas iš medžio, pavėšines, namelius, sūpuokles, „čiuožykla“, vaikų sensomotorikos lavinimo takelį, tiltelį, dekoratyvinėmis tvorelėmis aptvėrėme išskirtinius medžius, atnaujinome želdinius ir gėlynus.

*Nijolė Giedrutė Blažaitienė,
Jurbarko „Ažuoliuko“ darželio-mokyklos direktorė*

Jurbarko „Ažuoliuko“ darželis-mokykla apdovanota už žaliosios erdvės mieste išsaugojimą, tinkamą augalų genėjimą, 2010 m. rudens gėrybių ekspoziciją

Nijolės Giedraitės Blažaitienės nuotr.

Dulios Siaubytienės nuotr.

Giedrės Giedienės nuotr.

Lopšelio-darželio „Lazdynėlis“ archyvo nuotr.

Lopšelio-darželio „Lazdynėlis“ archyvo nuotr.

VILNIAUS LOPŠELIS-DARŽELIS „LAZDYNĖLIS“

Pažinimą skatinanti aplinka.

Ar dažnai susimąstome, kas vaiko gyvenime svarbiausia? Ar dažnai klausiamo, kur ir ką jis norėtų veikti?

Vaikystė – svarbiausias žmogaus gyvenimo tarpsnis, kai formuojasi poreikis pažinti ir suprasti, atrasti ir išbandyti, tyrinėti ir džiaugtis savo sėkme. Todėl pedagogų ir tėvų bendruomenė rūpestingai kuria ir nuolat atnaušina „Lazdynėlio“ aplinką.

Šios pastangos labai svarbios, nes darželyje vaikas gyvena, žaidžia, augina ir prižiūri augalus, stebi jų pokyčius įvairiais metų laikais, tyrinėja jų žiedus ir vaisius, žavisi, o tada patirtus įspūdžius perkelia į savo kūrinius ir namų aplinką. Tai, kas gražu ir malonu, tampa jo gyvenimo dalimi. Jis piešia, kuria pasakojimus, eilėraščius apie tai, kas jam įdomiausia. Aplinka – taip pat pedagogas.

Mūsų darželio sklype nemaža kalnelių, turime daug suaugusių medžių (beržų, liepų, eglių, kaštonų, raudonąją ąžuolą), obuolius tebeveda senasis sodas, vaikų žaidimų aikštelės riboja dailiai karpomos gyvatvorės, žydi gėlės, tačiau daugiausia emocijų kelia neseniai pietiniame šlaite įkurtas vaismedžių sodelis, maži rojaus obuoliukai.

Dažnam vaikui rojaus obelaitės – tarsi stebuklai. O kiek daug jų rūšių auga mūsų sodelyje! Čia medeliai geltonais ir raudonais lapeliais, obuolėliais, ten nykštukiniai, yra net grožio karalienės vardu pavadinta obelaitė! O žiedų gražumėlis: balti, rožiniai ir raudoni. O šakos – tarsi nusvirusius kasos... Vaikus stebina liekni medeliai – bespygliai stiebiniai agrastai ir serbentai. O kokios skanios jų uogos!

Giedrės Godienės nuotr.

Kartą rudenį, po atostogų sugrįžusi mergaitė klausia, ar eisime į sodą valgyti serbentų. Deja, daugelio vaismedžių ir vaiskrūmių uogos noksta vasarą, o ko nenuskiname, sulesa paukščiai, paaiškinau. Bet mus nudžiugino žemuogių pievelė – prisiskynėme ir pasigardžiavome saldžiomis uogytėmis, kurios mūsų giraitėje dera iki vėlyvo rudens.

Taip kartu su vaikais pasodintame darželio edukaciniame sode vaikai susipažįsta su gamtos įvairove, gėrybėmis, supranta, jog kiekvienas galime padaryti kažką, kad sodas klestėtų. Taip formuojasi vaiko vertybių sistema ir realistinis požiūris į gamtos reiškinius.

Elena Markevičienė,
Vilniaus darželio „Lazdynėlis“ direktorė

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“ apdovanotas už ilgametes pastangas kurti individualią estetišką lavinančią erdvę vaikams, saugant, panaudojant ir išryškinant kraštovaizdžio vertybes, integracinius ugdymo aspektus

PAGARBA KRAŠTOVAIZDŽIUI VAIKŲ ŠVIETIMO ĮSTAIGOSE

Dr. GIEDRĖ GODIENĖ, KRISTINA ULKIENĖ,

Aplinkos ministerijos Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamento Kraštovaizdžio skyriaus vyriausioji specialistė

Nuo mažiausiųjų, kurie pažįsta pasaulį pasitelkę tiesioginį kontaktą ir jausmus iki jaunuolių, kurie artimiausioje aplinkoje tikrina gyvenimo dėsnius – kraštovaizdis visiems yra tyrimų laukas ir didis mokytojas, padedantis atrasti save.

Aplinka, kurioje gyvename, dirbame – kasdieninis kraštovaizdis – geriausiai atspindi mūsų veiklą, gyvenimą, moralines nuostatas. Tiesiogiai ar ne, čia išreiškiamos bendrosios įstaigos vertybės ir idėjos, teritorija tampa bendruomenės „vizitine kortele“. Intensyviau nei kitos miestų vietovės apželdintos vaikų švietimo įstaigų teritorijos – tarsi žalios, gyvos salos padeda saugoti gamtinę vietovės charakterį, gerinti mikroklimatą, suteikia namus gyvybei. Ugdymo aspektų ir aplinkos savybių dermė, ryšys tarp idėjų ir veiksmų ypač svarbus asmenybės vystymuisi. Gerai funkcionuojanti erdvė, gamtos ir žmogaus santarvė, išsaugotas gamtos ir kultūros paveldas sukuria augančiam žmogui būtiną pasitikėjimo pasauliu jausmą. Kokybiška aplinka ugdo meninį skonį, kviečia džiaugtis, mąstyti ir kurti. Kraštovaizdis tampa asmenybės augimo varikliu.

TERITORIJŲ NAUDOJIMO IR TVARKYMO RACIONALUMAS.

Grožis, sveikata ir racionalumas – neatsiejami vienas nuo kito. Tvarkant teritoriją pirmiausia būtina atsižvelgti į konkretaus amžiaus vaikų ir pedagogų darbo, poilsio, ugdymo poreikius, taip pat turi reikšmės vaikų skaičius, sklypo dydis ir jo padėtis mieste ar gyvenvietėje, kraštovaizdžio charakteris.

Pagrindinis uždavinys – tvarkyti teritorijas taip, kad jos įvairiai praturtintų ugdymo procesą. Maksimaliai išnaudojant gerus orus, veikla turėtų vykti ne tik patalpose. Skatinant sveikesnę, judresnę gyvenimą, tiek vaikai, tiek suaugusieji turėtų kiek įmanoma daugiau laiko

Giedrės Godienės nuotr.

Klaipėdos rajono Priekulės lopšelis-darželis

Giedrės Godienės nuotr.

Širvintų rajono Gelvonų vidurinės mokyklos reprezentacinė zona

praleisti lauke. Įstaigos teritorija turėtų būti pritaikyta fizinio lavinimo ir sportinei veiklai, bendriems įvairaus pobūdžio renginiams. Čia turi būti vietos judriai leisti laisvą valandėlę, žaisti ir bendrauti, ilsėtis, jei reikia – susikaupti, nusiraminti. Realų gyvenimo ritmą diktuoja ir daug kūrybinių idėjų mokytojams bei mokiniams suteikia užsiėmimai lauko klasėse, šalia esančiuose miškeliuose, paupiuose.

Reprezentacinių, sporto, žaidimų, ramaus poilsio, meninės raiškos, žemės darbų, ūkinių ir kitų zonų dydis, konfigūracija turi būti susieta su įstaigos veiklos pobūdžiu, vaikų amžiumi. Itin svarbus logiškas šių zonų išdėstymas. Jei teritorija taisyklingai organizuota, atskiros zonos gali patenkinti po keletą reikmių, jose patogiau veikti, reikia mažiau takų, neniokojami labiausiai išgražinti kampeliai.

Mildos Aidkaitės nuotr.

Panevėžio rajono Žibartonių pagrindinė mokykla

Giedrės Godienės nuotr.

Kretingos Simono Daukanto vidurinės mokyklos reprezentacinė zona

Giedrės Godienės nuotr.

Kretingos Simono Daukanto vidurinės mokyklos sporto zona

Giedrės Godienės nuotr.

Kėdainių rajono Krakių Mikalojaus Katkauskas gimnazijos sporto aikštynas

Didžiausia teritorijos dalis turi būti patogi ir aktyviai naudojama. Mokyklos, darželio erdvės pirmiausia skirtos vaikams, todėl čia turėtų būti kuo mažiau „saugomų“ nuo vaikų vietų. Išpuoselėti gėlynai, mažosios architektūros statiniai, skulptūros, dekoratyviniai tvenkiniai neturėtų vaikams kelti pavojaus, trukdyti judėti, sportuoti, žaisti. Mažuose sklypuose įsikūrusioms didelį ugdytinių skaičių turinčioms įstaigoms tenka sudėtingas uždavinys nuspręsti, kokia veikla joms svarbiausia. Norėtusi tokioms įstaigoms patarti didesnį plotą skirti pagrindinėms reikmėms, atsisakant didelių reprezentacinių zonų.

Turėdami pakankamai erdvės, suteikime vaikams galimybę stebėti, kaip auga prieskoninės žolės, daržovės, uogos ir vaisiai – kurkime daržus, šiltnamius, sodus. Šios žemės darbų zonos turi ne tik edukacinę vertę, bet ir ekologinę prasmę. Čia gali būti sėkmingai panaudotas iš teritorijos žaliųjų atliekų susidarantis kompostas. Nepašalinant natūraliai susidariusių maisto medžiagų, teritorija geriau funkcionuos kaip ekologinė sistema.

Kristinos Ulikienės nuotr.

Šiaulių Rėkyvos pagrindinė mokykla

Giedrės Gidienės nuotr.

Zarasų rajono Degučių pagrindinės mokyklos reprezentacinė zona

Giedrės Godienės nuotr.

Visagino lopšelio-darželio „Aukšinis gaidelis“ žaidimų erdvės

Giedrės Godienės nuotr.

Vilniaus lopšelio-darželio „Lazdynėlis“ žaidimų erdvės

Kristinos Ulkienės nuotr.

Saulėgrąžos slepia kompostavimo vietą

Giedrės Gaidienės nuotr.

Viešosios įstaigos „Saulės gojus“ žaidimų erdvės

Rudaminos lopšelio-darželio archyvo nuotr.

Vilniaus rajono Rudaminos lopšelio-darželio aikštelės

Giedrės Gaidienės nuotr.

Kėdainių lopšelio-darželio „Pasaka“ sporto zona

Kristinos Ulkienės nuotr.

Šiaulių lopšelio-darželio „Varpelis“ daržas

Giedrės Godienės nuotr.

Kauno lopšelio-darželio „Gandriukas“ daržovės

Giedrės Godienės nuotr.

Kėdainių rajono Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazijos sodas

KŪRYBIŠKAS KRAŠTOVAIZDŽIO SĄLYGŲ ĮVERTINIMAS

Seni medžiai, rieduliai, raiškus reljefas, vandens telkiniai suteikia vietovėms savitą „veidą“. Tai kasdieniniai mūsų mokytojai, su kuriais derėtų elgtis taip, kaip su pagarbos vertais asmenimis. Svarbiausia – suprasti vietos kraštovaizdžio „kalbą“ ir išmokti ją „kalbėtis“. Mokyklose, vaikų darželiuose turėtų būti reiškiamą pagarba, užtikrinama apsauga visiems kraštovaizdžio elementams: saugomos ir tinkamai tvarkomos, prižiūrimos vandens telkinių pakrantės, šlaitai, seni medžiai, rieduliai, vietovės istorijos ir kultūros paveldo atributai, o kraštovaizdžio savitumas, jo vertybės naudojamos ugdymo procese.

Reljefas. Įdomus teritorijos paviršius yra didžiulė vertybė ir kartu iššūkis kūrybiškumui. Atsižvelgti į paviršiaus struktūrą būtina projektuojant statinius, teritoriją skaidant į zonas. Reljefo nelygumai gali būti sėkmingai panaudoti žaidimams, renginių stebėjimui, zonų, kuriose vyksta skirtinga veikla, atribojimui, neišvaizdžių ūkinių pastatų masdavimui. Tvarkant raiškaus reljefo teritorijas turėtų būti užtikrinta, kad nevyks dirvos erozija (aikštelių, takų, augalų nepažeis, nekels netvarkos iš aukštesniųjų vietų išnešamas gruntas), įvertinta, kaip ir kokie augalai gali vizualiai paryškinti nelygumus. Prieš sodinant augalus, svarbu įvertinti šlaitų statumą, apšviestumą, sausumą.

Rieduliai mena Lietuvos ledynmečius. Būtina prisiminti, kad dideli akmenys yra svarbūs kraštovaizdžio istorijos ženklai, suprantantiems atskleidžiantys, kaip slinko ir atsitraukė ledynai, kokią nešė medžiagą, todėl nereikėtų be didelės reikmės jų judinti. Kūrybiniai tikslai sukurti naują kompoziciją iš natūraliai vietovėje gulinčių didžiulių akmenų turi būti labai atsargūs: čia būtina įvertinti pirmojo kūrėjo – gamtos – indėlį. Nėra daug vietovių, kur riedulių būtų labai gausu, tačiau dėl dekoratyvumo mėgstama juos naudoti mokyklų ir darželių aplinkoje. Nepersistenkime.

Vandens telkiniai

Nedaugelis ugdymo įstaigų yra netoli vandens telkinių. Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad saugumo klausimai negali būti svarbesni nei nauda, kurią teikia vandens pažinimas. Ugdymo įstaigos neturėtų visiškai atsitverti, bet atvirksčiai, privalėtų užtikrinti ugdytiniams galimybę pažinti upę, upelį, tvenkinį, ežerą, mėgautis jais. Tam reikia įrengti saugius priėjimus prie vandens, šienauti. Pasitariant su aplinkos apsaugos agentūromis, miestų savivaldybėmis ir seniūnais, pakrantėse gali būti šalinami krūmai, pavojingai pasvirę, sausi medžiai ir kt.

Giedrės Gėdienės nuotr.

*Alpinariumas ir edukacinis mažaūgių obelių sodelis
Vilniaus lopšelyje-darželyje „Lazdynėlis“*

Kristinos Ulkienės nuotr.

*Šiaulių Rėkyvos pagrindinės mokyklos sporto aikštynas ir Rėkyvos ežero
pakrantė sudaro nedalomą visumą*

Utenos Adolfo Šapokos gimnazijos teritorija ribojasi su Vyžuonos upelio slėniu. Gaila, kad šią ribą ženklina tvora

Upių slėniai, ežerų pakrantės šiame urbanizacijos laikmetyje yra didelė prabanga. Tai neišsemiamas idėjų šaltinis, platus tyrimų laukas gamtos mokslų ir meniniams projektams. Pakrantėse galėtų vykti lauko pamokos, kur būtų aptariamasi šių telkinių grožis, įvairiausi jų apsaugos aspektai, įvairi nauda žmonėms ir gyvajai gamtai, kraštovaizdžio kaita bei žmogaus veiksmas. Šios vietovės turėtų būti suvokiamos ir kaip natūrali mokyklos, darželio erdvės jungtis su visu miestu, gyvenvieta, itin tinkama bendruomeniškumui ugdyti. Kartu tvarkomos, jos gali būti išnaudojamos visos bendruomenės projektams, susitikimams, šventėms.

Medžiai ir krūmai. Medžiai – aukščiausi, tvirčiausi ir ilgiausiai gyvenantys organizmai. Kartu tai labai gausi ir ypatingai svarbi gamtinės sistemos, kuriai priklausome ir mes, žmonės, dalis.

Kėdainių rajono Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazijos sodas

Giedrės Godienės nuotr.

Kėdainių rajono Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazijos liepų alėja

Giedrės Godienės nuotr.

Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla

Giedrės Godienės nuotr.

Visagino lopšelis-darželis „Auksinis gaidelis“ natūraliame pušyne

Giedrės Godienės nuotr.

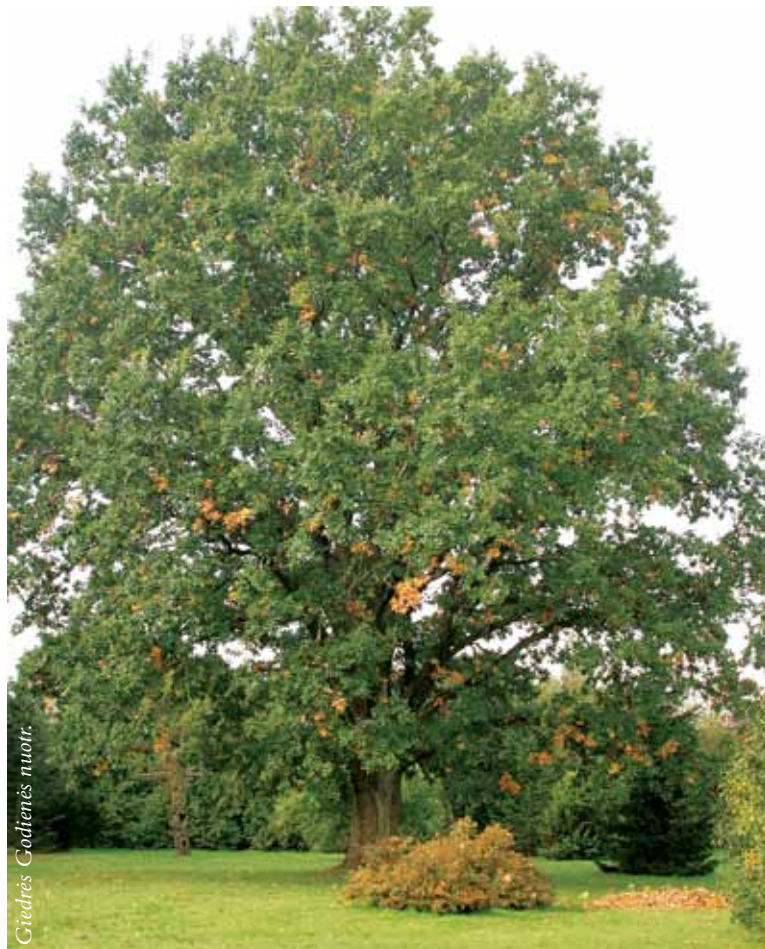
Kaštonai pernelyg arti prie Vilniaus Gerosios Vilties vidurinės mokyklos pastato

Senasis klevas Klaipėdos rajono Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinės mokyklos teritorijoje

Lietuvoje saugomi visi medžiai. Jie gali būti kertami tik esant būtinybei ir turint savivaldybės leidimą, jei auga pernelyg arti pastatų, yra pavojingai pasvirę, pažeisti ligų ir kenkėjų. Pirmiausia reikėtų svarstyti galimybę genėti, o tik vėliau – kirsti. Būtina pradėti genėti jauną medį, draudžiama nupjauti medžio stiebą bet kokiame aukštyje, nupjovus storąsias šakas palikti nuo stiebo atsišakojusius kelmelius-stagarus.

Kad nereikėtų galvoti apie išskirtimą, svarbu atsakingai sodinti medžius ir krūmus. Medžiai gali būti sodinami ne arčiau kaip 10 m atstumu, krūmai, aukštesni kaip 2 m – 2,5 m atstumu nuo pastatų sienų su langais, vos dvigubai toliau – nuo belangių sienų ir nuo monolitinių tvorų. Negalima sodinti medžių ir krūmų ten, kur įrengta inžinerinė infrastruktūra (šiluminės, vandentiekio trasos, elektros ir telekomunikacijų linijos ir pan.), nes augalų šaknys gali ją pažeisti. Gerbkime ir kaimynus – krūmus

Išpūdingas ąžuolas Kauno rajono Akademijos Ugnės Karvelis gimnazijos teritorijoje

ir gyvatvores galima sodinti 1 m, medžius – mažiausiai 3 m atstumu nuo kaimyninio sklypo ribos, gatvės raudonųjų linijų.

Reikia rūpintis ne tik matomąja medžių dalimi – laja, bet ir šaknimis. Saugant medžių gyvybingumą, draudžiama betonuoti, asfaltuoti ar kitomis nelaidžiomis dangomis uždengti bent 1,5 m prie kamieno pagrindo esantį plotą. Šaknims ir visam medžiui kenkia ir stiprus grunto sutrypimas, todėl prie pat medžių neturėtų būti statomi sporto ar vaikų žaidimų įrenginiai.

Didelės pagarbos ir susižavėjimo vertos įstaigos, saugančios senuosius medžius, jų alėjas ir gojus. Tarp jų – akacijų alėją išsaugojusi VšĮ Alytaus šv. Benedikto gimnazija, senomis eglėmis apkaitytas Kauno r. Noreikiškių lopšelis darželis „Ažuolėlis“, po beržais besiglaudžianti Kretingos Simono Daukanto vidurinė mokykla, Vilkaviškio r. Gižų

Kazimiero Baršausko pagrindinė mokykla, globojanti itin seną liepą, gražiai su medžiais draugaujantis Biržų lopšelis-darželis „Ąžuoliukas“, Kelmės r. Užvenčio Šatrijos Raganos gimnazija, Širvintų r. Gelvonų vidurinė mokykla, Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija ir daugelis kitų. Ypač išpūdingas Kauno r. Akademijos Ugnės Karvelis gimnazijos teritorijoje augantis ąžuolas, senųjų parkų medžiai Šiaulių Rėkynos pagrindinėje mokykloje, Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijoje, Klaipėdos r. Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinėje mokykloje. Senoji Kėdainių r. Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazija ir visas miestelis didžiuojasi auklėtinių sodintais ir jau tvirtais ąžuolais.

Seniausi medžiai mena amžių kaitą, jie – gyvas gamtos evoliucijos pavyzdys. Dėl savo amžiaus, apimties, skersmens medžiai gali būti skelbiami gamtos paminklais. Tokį statusą turintys ir panašūs medžiai turi vykti aptverti, prie jų turi būti informacija apie rūšį, apytikrį amžių, skersmenį ir apimtį, kita informacija, susijusi su prie šių medžių galėjusiais būti įvykiais ir pan. Anksčiau buvo įprasta genėti visas apmirusias senųjų medžių šakas, buvo betonuojamos, dengiamos skarda drevės, naudojami pesticidai ir medienos konservavimo priemonės. Šiais laikais stengiamasi išsaugoti augalus ir augavietes kaip natūralias ekosistemas. Apmirusios šakos, negyva mediena yra natūralus brandžių medžių atributas, mikroorganizmų vystymosi terpė. Ją pašalindami trikdome natūralią medžio gynybinę sistemą, kuri priklauso nuo mikroorganizmų veiklos. Senuosius medžius reikėtų „gydyti“ natūraliai, vengti cheminių priemonių.

Ąžuolas Šiaulių Rėkynos pagrindinės mokyklos teritorijoje

Liepa Vilkaviškio rajono Gižų Kazimiero Baršausko pagrindinės mokyklos teritorijoje

Klevas Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijos kieme

Gyvosios gamtos ir retųjų rūšių apsauga. Švietimo įstaigos yra labai skirtingose vietovėse, dėl specifinių sąlygų jos gali tapti įvairiausių laukinių gyvūnų, paukščių, vabzdžių namais. Retų rūšių apsauga neįmanoma neturint tam tikrų žinių ir įgūdžių, o juk tai įgyti ir yra pagrindinė ugdymo įstaigų misija. Domėkimės savo kaimynais, jų poreikiais, pusiau natūraliose teritorijose palikime vietos savaiminei gamtos raidai.

Daugumos lankytojų įstaigų medžius puošia inkilai, lesyklos. Ypač įdomiai nustebino Širvintų r. Gelvonų vidurinės mokyklos inkilai pelėdoms, Klaipėdos r. Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinės mokyklos kieme pastatytas „vabalų namelis“, vaikams rodantis, kaip seni medžiai tampa buveinėmis. Kėdainių r. Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazijoje mus įspėjo, kad kompostinėje veisiasi reti vabzdžiai, todėl jos vieta nekeičiama daug metų...

Kristinos Ulkienės nuotr.

Senoji Gasčiūnų mokykla naujosios mokyklos globoje (Joniškio rajonas).

Kultūros paveldo apsauga. Mokyklos, ypač senosios (pavyzdžiui, Klaipėdos r. Judrėnų Stepono Dariaus, Joniškio r. Gasčiūnų, Mažeikių r. Ukrynų, Zarasų r. Degučių pagrindinės mokyklos, Akmenės r. savivaldybės Akmenės gimnazijos Kivylių skyrius, Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija, Vilniaus r. Eglėškių vidurinė mokykla ir kt.), neretai yra pačiuose miestelių centruose, šalia reikšmingiausių istorinių statinių, kultūros paminklų. Yra įstaigų, veikiančių senuose dvaruose, kituose kultūros paveldo objektuose. Dėl to abi šalys laimi: praturtėja ugdymo procesas, vaikai turi galimybę rimčiau susipažinti su vietovės istorija, galbūt net padėti prižiūrėti bei išsaugoti objektus. Visgi būtina

Giedrės Godienės nuotr.

Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla

prisiminti, kad darnai palaikyti reikia taktiškumo, atidos. Istoriniai statiniai, monumentai (paminklai, stogastulpiai, memorialiniai akmenys ir pan.), įrenginiai (tvoros, takai ir pan.), ilgamečių tradicijų suformuota mokyklos ar darželio želdinių sistema (pavyzdžiui, medžių alėjos) yra didelis turtas. Istorinė patina, laiko slinktis ir jos ženklai yra svarbus kraštovaizdžio sluoksnis, kurį reikėtų visai puoselėti, o kai kur – atkurti. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad saugoti reikia ne tik patį kultūros paveldo ar atminties objektą, bet ir su juo susijusią erdvę, jeigu įmanoma – veiklą, kuri ją kūrė, taip pat būtina dėl savo veiksmų konsultuotis su specialistais.

INDIVIDUALŪS, ESTETIŠKI ĮSTAIGŲ APLINKOS BRUOŽAI

Daugiausia šiandieninių Lietuvos mokyklų, darželių, įsikūrę standartinėse tarybiniais metais suprojektuotose teritorijose ir statiniuose, ypač stokoja individualumo. Vieningo stiliaus, tačiau tipinės, vienodos erdves atgaivina kūrybiškai komponuojami medžiai, krūmai, gėlynai, mažosios architektūros formos (suolai, tvorelės, skulptūros ir kiti meniniai objektai), įdomūs kraštovaizdžio tvarkymo sprendimai.

Turbūt svarbiausia yra surasti savitą teritorijos tvarkymo stilių. Individualumui atskleisti tinka pačios įvairiausios priemonės. Tam galima kūrybiškai panaudoti gamtinę situaciją, meniškai išreikšti etnografinius ar regioninius bruožus, augalais, jų grupėmis pabrėžti ar atriboti vietas, kuriose vyksta skirtinga veikla, išradimai pasitelkiant dekoratyvius želdinius kurti „žaliuosius kambarius“, pačius įvairiausius „žemės“ meno objektus. Įvairovę sukuria spalvos, formos,

Giedrės Godienė nuotr.

Profesionaliai sukurta nauja Nidos vidurinės mokyklos aplinka

Giedrės Godienės nuotr.

Laiko tėkmė ir nuoširdžios pastangos išsaugant ir puoselėjant tradicinius kraštovaizdžio tvarkymo elementus kuria gražių senosios ir naujosios mokyklos dermę Egliškėse, Vilniaus rajone

ESTETIŠKAS IR FUNKCIONALIAS ERDVES FORMUOJA AUGALAI

Kristinos Ulkienės nuotr.

Akmenės rajono Akmenės gimnazijos Kivylių skyrius

Giedrės Čodienės nuotr.

Dekoratyvinė kompozicija Zarasų rajono Degučių pagrindinėje mokykloje

Giedrės Čodienės nuotr.

Raseinių rajono lygumose Pryšmančių pagrindinės mokyklos teritoriją rėmina ir nuo vėjų saugo medžių eilės

Giedrės Čodienės nuotr.

Didelę Ugnės Karvelis gimnazijos teritoriją sudalina medžių juostos ir gyvatvorės. Kauno rajonas, Akademija

SAVITI TAKAI IR RIBOS KVIEČIA SPORTUOTI, PAŽINTI, GROŽĖTIS

Giedrės Godienės nuotr.

Kauno lopšelis darželis „Gandriukas“

Giedrės Godienės nuotr.

Šalčininkų rajono Eišiškių lopšelis-darželis „Žiburėlis“

Giedrės Godienės nuotr.

Kauno lopšelis darželis „Gandriukas“

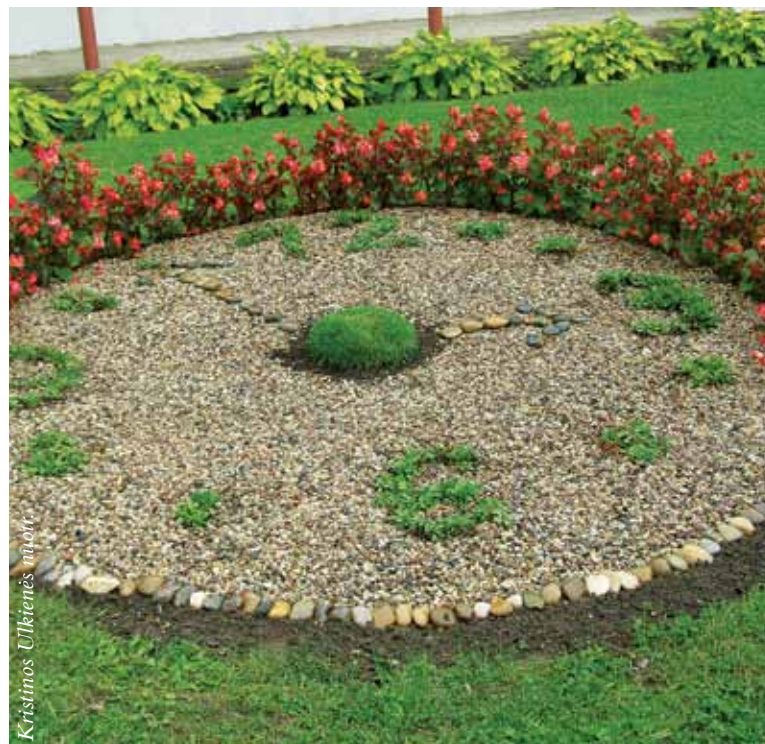
Lopšelio-darželio „Eglutės“ archyvo nuotr.

Vilkaviškio vaikų lopšelis-darželis „Eglutė“

GĖLYNAI DŽIUGINA AKĮ SPALVOMIS IR FORMOMIS

Šiaulių lopšelis-darželis „Varpelis“

Šiaulių lopšelis-darželis „Varpelis“

Šiaulių lopšelis-darželis „Varpelis“

Pakruojo rajono Triškonių pagrindinė mokykla

Giedrės Godienės nuotr.

Raseinių lopšelis-darželis „Liepaitė“

Giedrės Godienės nuotr.

Kretingos Simono Dukanto vidurinė mokykla

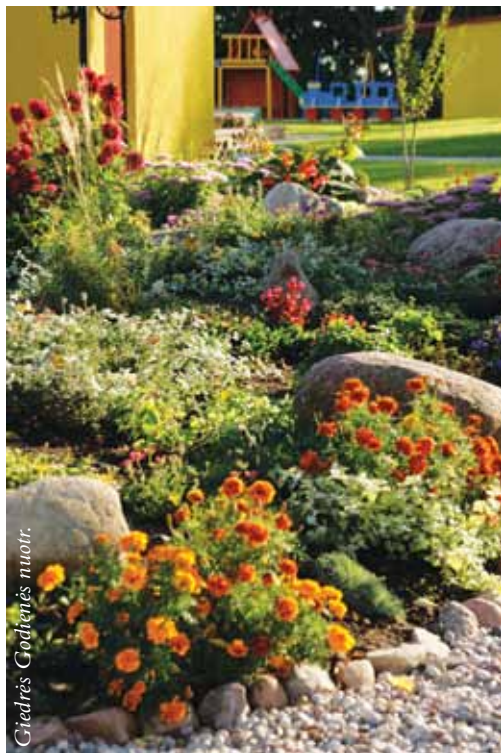
Giedrės Godienės nuotr.

Šilalės rajono Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija

Dalios Štarkutienės nuotr.

Marijampolės vaikų darželis „Šaltinėlis“

Giedrės Godienės nuotr.

Raseinių lopšelis-darželis „Liepaitė“

Giedrės Godienės nuotr.

Klaipėdos rajono Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinė mokykla

Giedrės Godienės nuotr.

Giedrės Godienės nuotr.

Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“

LIETUVIŠKAS TRADICIJAS ŽENKLINANTYS MENINIAI AKCENTAI

Palangos lopšelis-darželis „Nyktukas“

Kėdainių rajono Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazija

Kauno rajono Noreikiškių lopšelis darželis „Ažuolėlis“

Joniškio rajono Gasčiūnų pagrindinė mokykla

Ignalinos Česlovo Kudabos pagrindinė mokykla

Klaipėdos rajono Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinė mokykla

Giedrės Godienės nuotr.

Klaipėdos rajono Judrėnų mokykla

Giedrės Godienės nuotr.

Raseinių rajono Pryšmančių pagrindinė mokykla

Kristinos Ulkienės nuotr.

Naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“

Giedrės Godienės nuotr.

Palangos lopšelis-darželis „Nyktukas“

Mildos Aidukaitės nuotr.

Lėvens pagrindinė mokykla, Pasvalio rajonas

Mokyklos-darželio „Buratinas“ archyvo nuotrauka

Naujosios Akmenės mokyklos-darželio „Buratinas“ sodas

kvapai. Individualumo suteikia deramą vietą radę profesionalūs, taip pat ir vaikų meno kūriniai.

Dera pastebėti, kad svarbi kraštovaizdžio dalis yra pats žmogus. Mokyklų, darželių kiemai gražiausi, kai jie pilni vaikų klegesio, džiaugsmo, išpūdžių, jų pačių kūrinių. Kai kurios erdvės turi būti ne „veikėjai“, o tik fonas, dekoracijos savitiems užsiėmimams, meniniams projektams, vaikų vaizduotės lavinimui.

Svarbu gerai pažinti vietovę, atkreipti dėmesį į tai, kokios jos savybės jau šiandien formuoja įstaigos tapatybę ir neskubėti daryti kardinalių pertvarkymų. Norėtusi priminti, kad ideali yra ta idėja, kuri be priekaištų tinka konkrečiai įstaigai ir konkrečiai vietai. Kai kurie, tiek teigiami, tiek neigiami pokyčiai gali būti negrįžtami. Apmąstykite

savo veiksmų įtakos aplinkai pasekmes (tiek sklype, tiek už jo ribų). Pertvarkymų mastas ir įdedamos pastangos turėtų atitikti ilgalaikę vystymosi viziją ir būti pateisinamos jų svarba ugdymo procesui (turi būti atsakoma į klausimus: „kodėl tai?“, „kodėl taip?“, „kodėl čia?“). Nedarykime tokių pertvarkymų, kurių sukurtos būklės ilginiui negalėsime ar nenorėsime palaikyti. Atkreipkime dėmesį į kraštovaizdžio ir jo elementų natūralią kaitą: suaugę augalai užima žymiai didesnę erdvę nei sodinukai, keičiasi augalų svarba kompozicijoje, bėgant metams (dėl potvynių, ledo kinta pakrantės ir pan.).

Gražios erdvės turi būti taip pat ir patogios. Kuriant atskirus dekoratyvius elementus pravartu pagalvoti ir apie tai, kaip ateityje juos teks prižiūrėti.

GERA TERITORIJOS, PASTATŲ IR ĮRENGINIŲ PRIEŽIŪRA

Kaip vaikų švietimo įstaigos patalpos, taip ir lauko erdvės turi būti švarios, tvarkingos ir saugios. Tai sietina tiek su pastatų, takų, sporto ir žaidimų aikštelių, įrenginių išvaizda, tiek su bendru jų tinkamumu naudoti, švaros teritorijoje palaikymu. Nors finansinė situacija tikrai ne visoms įstaigoms leidžia dažnai atnaujinti infrastruktūrą, būtina kiek įmanoma geriau ją prižiūrėti (laiku remontuoti, dažyti ir pan.). Tas pats taikytina ir žaliajam rūbui: tenka reguliariai šienauti žolynus, tinkamai sodinti, genėti, formuoti medžius, krūmus, grębti jų lapus, ravėti ir pertvarkyti gėlynus, alpinariumus.

Tvarkymasis turėtų būti kasdieninės rutinos dalis ne tik aptarnaujančiam personalui, bet ir ugdytiniams. Švietimo įstaigos turėtų rodyti gerą pavyzdį – siekti mažinti atliekų kiekį, o susidarancias – tinkamai rūšiuoti. Žaliąsias atliekas draudžiama maišyti su komunalinėmis – taip stengiamasi sumažinti į sąvartynus patenkančių atliekų kiekį, taip pat – ir mokesčius už atliekų išvežimą. Prisiminkime, kad biologinių atliekų kompostavimas – tai galimybė pasinaudoti gamtos teikiama paslauga, gyventi darnoje su ja: iš žemės sėmęsi stiprybės, žuvę augalai grąžina maisto medžiagas atgal į dirvą. Tinkamai užmaskuotos ar apipavidalintos kompostavimo vietos būtinos visoms didesnes teritorijas turinčioms įstaigoms.

Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“

Kėdainių rajono Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazijos kompostavimo vieta

VERTYBIŲ, SUSIJUSIŲ SU KRAŠTOVAIZDŽIO APSAUGA IR TVARKYMU UGDYMAS

Vaikai ir jaunimas turėtų suprasti savo vietovės ir aplinkos vertybes, prisidėti prie teritorijos tvarkymo ir kraštovaizdžio kūrimo. Artimiausia aplinka yra labai svarbus įrankis, mokytojas, padedantis suprasti save, savo vietą pasaulyje, o kartu – ir savo veiksmus, jų teigiamas ir neigiamas pasekmes, ugdyti atsakomybę. Iš pažiūros tokie sunkūs klausimai kaip „kas esu?“, „kur esu?“, „kaip esu?“ turėtų būti keliami net patiems mažiausiems.

Švietimo įstaigų misija – ugdyti visavertę harmoningą asmenybę, bendruomenės narį, mokantį save išreikšti ir atsakingai veikti šiame besikeičiančiame pasaulyje. Kraštovaizdžio pažinimas ir jo kūrimas turėtų rasti vietą įstaigos vertybių sistemoje, atispindėti jos vizijoje. Stebėdami artimąją aplinką vaikai pažins savo kraštą, supras, koku greičiu vyksta pokyčiai: kaip greitai galima pažeisti gamtos pusiausvyrą ir kiek pastangų reikia norint ją atkurti, bendruose darbuose įsisaugoti vietos, bendruomeniškumo reikšmę.

Kristinos Ulkienės nuotr.

Šiaulių Rėkyvos pagrindinės mokyklos lauko klasė

Giedrės Gėdienės nuotr.

Lauko klasė Vilniaus rajono Egliškių vidurinėje mokykloje

VAIKAI NORI SODINTI, AUGINTI, RAGAUTI

Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“

Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“

Viešosios įstaigos „Saulės Gojus“ daržas

Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“

Prieskonių darželį riboja serenčiai Kėdainių lopšelyje-darželyje „Pasaka“

Kauno lopšelio-darželio „Gandriukas“ aikštelės planas

Vaikai domisi, kaip bus kuriamas alpinariumas Vilniaus lopšelyje-darželyje „Lazdynėlis“

Naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“

Naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“

Naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“

Sąmoningam kraštovaizdžio tvarkymui reikalingos skirtingų dalykų žinios, praverčia įvairūs įgūdžiai, būtinos atitinkamos vertybinės nuostatos. Tai gera terpė integruotam ir projektiniam darbui. Tokia veikla daug kuo prisideda ir prie pilietiškumo, atsakomybės ugdymo, nes turėtų būti išmokstama ne tik suprasti teigiamas ir neigiamas žmogaus veiksmų pasekmes aplinkai bei kraštovaizdžiui, tačiau ir kryptingai veikti.

Mokymo, ugdymo procesas tuo vertingesnis, kuo labiau į jį įsitraukiama, todėl svarbu, kad būtų sudaryta galimybė naujų idėjų atsiradimui, diskusijoms, gamtos ir kultūros palikimas būtų saugomas aktyviai vykdant kasdieninę veiklą. Aplinkosaugos idėjų, gamtos pasaulio ir etnografinių tradicijų, reikšmingų istorinių įvykių turi būti mokoma ne tik klasėse, iš knygų, tačiau taip pat atpažįstant bei puoselėjant šiuos dalykus realiaame pasaulyje. Vaikai turėtų dalyvauti ne tik palaikant teritorijos švarą, tvarką, bet ir padėti sodinti, laistyti, ravėti, kartu svajoti, kurti ir džiaugtis tuo, kas nuveikta: grožėtis, klausytis, uostyti, ragauti.

Pastebėjome, kiek daug iniciatyvių pedagogų dirba Kauno lopšelyje-darželyje „Gandriukas“, Joniškio r. Gasčiūnų pagrindinėje mokykloje, Zarasų mokyklos-darželio „Lakštingala“ Magučių ugdymo skyriuje, Trakų rajono Onušio vidurinėje mokykloje, Švenčionių rajono Švenčionėlių lopšelyje-darželyje „Vyturėlis“, Vilkaviškio r. Pajevonio vidurinėje mokykloje. Dendrologines žinias patraukliai pateikti moka naujosios Akmenės mokykla-darželis „Buratinas“, Raseinių Pryšmančių pagrindinė mokykla, Kelmės r. Užvenčio Šatrijos Raganos gimnazija, Šiaulių lopšelis-darželis „Varpelis“ ir kt. Etnografines tradicijas ypač puoselėja Pakruojo rajono Linkuvos vaikų lopšelis-darželis „Šaltinėlis“, Visagino „Verdenės“ gimnazija, Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazija. Giliu integracinių ugdymo aspektų suvokimu išsiskyrė Vilniaus lopšelis-darželis „Lazdynėlis“ ir VšĮ „Saulės gojus“.

2010 m. konkurso metu teko aplankyti daug pačių įvairiausių mokyklų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Jos skiriasi savo ugdymo programa, architektūrine išraiška (istoriniuose, tipiškuose sovietmečio ir visiškai naujuose šiuolaikiniuose statiniuose), kraštovaizdžio pobūdžiu (lygumose ir raiškiaje reljefe, miške, prie arba netoli vandens telkinių, miestelių centre, tipiskose gyvenamosiose teritorijose arba visai be aiškių urbanistinių ribų), sklypo dydžiu (kai kurios didelės (3–7 ha), o kitos mažytės), tačiau visas jas vienija atida savo artimajai aplinkai.

Sėkmės istorijas lemia įvairūs veiksniai. Vieni svarbiausiųjų – įstaigos tikslų, susijusių su kraštovaizdžio pažinimu, apsauga, tvarkymu ir kūriniu atsiradimas ir planingas požiūris į kraštovaizdžio tvarkymą. Įdomūs rezultatai pasiekiami ne kopijavimo, o originaliųjų idėjų, iniciatyvos ir atkaklaus darbo dėka.

Giedrės Godienės nuotr.

Vaikų kūryba viešojoje įstaigoje „Saulės gojus“

Vaikų švietimo įstaigos, jų būklė yra visos bendruomenės atspindys. Norėtusi, kad įstaigos vadovai, pedagogai, tėvai ir vaikai rastų bendrą kalbą, jaustų savivaldybės vadovų ir specialistų palaikymą, paramą bei pagalbą, džiaugtųsi bendrais sprendimais. Mūsų veiklos rezultatas gali išryškėti tik po keleto ar keliolikos metų, todėl visiems būtinas toliaregiškumas ir kantrybė, pagarba tam, kas sukurta, pradėta ir kasdieninis darbas siekiant savo tikslų.

DARNUS ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ TERITORIJŲ TVARKYMAS – PAŽANGOS IR BENDRUOMENIŠKUMO ŽENKLAS

VAIVA DEVEIKIENĖ,

Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos pirmininkė

Švietimo įstaigų – mokyklų ir vaikų darželių – teritorijos tai atviros erdvės, kuriose mūsų mažieji praleidžia didesnę dalį dienos, o moksleiviai – nemažai savo laisvalaikio. Mieste ar gyvenvietėje vaikų darželių ar mokyklų teritorijos išsiskiria erdvės apibrėžtumu, specifiniu planavimu, pastatų ir statinių charakteriu.

Vaikų švietimo įstaigų teritorijos – miesto žaliųjų plotų dalis.

Europos miestų parkuose ar skveruose dažnai matome patraukliai įkomponuotas, aptvertas vaikų žaidimų aikšteles, sporto ir aktyvaus laisvalaikio įrenginius. Tenai visada pilna vaikų, kuriuos prižiūri mokytojai ar auklėtojai. Lyginant šį vaizdą su Lietuvos miestų viešosiomis rekreacinėmis erdvėmis, gali atrodyti, kad mums trūksta žaliųjų plotų, pritaiktų darželinio ar mokyklinio amžiaus vaikų ugdymui ir laisvalaikiui. Iš tiesų, daugelyje Vakarų Europos šalių ikimokyklinio ar pradinio ugdymo įstaigos neturi kiemų, tad naudojasi bendromis miesto vaikų žaidimų aikštelėmis ir žaliosiomis erdvėmis. Lietuvos vaikų darželių ar mokyklų teritorijos yra didesnės (jų dydis nustatomas teisės aktais), jose įrengiamos vaikų žaidimo aikštelės, sporto įrenginiai. Kadangi užstatytų erdvių dalis jose yra nedidelė, šios teritorijos priklauso miesto žaliųjų erdvių sistemai. Taip jos ne tik tenkina vaikų poreikius, bet ir atlieka ekologinę funkciją, yra svarbios miesto kraštovaizdžio struktūros išsaugojimui (1 paveikslas).

Miestiečių rekreacinius poreikius tenkina ir teritorijos ekologinį stabilumą palaiko, biologinę įvairovę saugo atskirieji (esantys atskiruose sklypuose) ir priklausomieji (esantys kitų funkcinų paskirčių sklypuose) želdynai. Siekiant užtikrinti gyvenimo kokybę mieste, rekreacinių želdynų plotas yra nustatomas teisės aktais ir priklauso nuo gyventojų skaičiaus. Pavyzdžiui, dideliame mieste vienam gyventojui priklauso 25 kv. m atskirųjų želdynų (įtraukiant vejas ir gėlynus), vidutiniame ir mažame – 20 kv. m, miestelyje – 15 kv. m, kurorte – 45 kv. m. Želdynų įstatymas ir jo poįstatyminiai aktai reikalauja, kad ir kitų paskirčių žemės sklypuose būtų pakakamai natūralių, neužstatytų erdvių (priklausomųjų želdynų).

Jei palygintume tokių plotų kiekį įvairiose užstatytose teritorijose, pamatytume, kad vaikų švietimo įstaigų sklypai yra žaliausi. Turi būti apželdinta net 60 proc. vaikų lopšelių-darželių, darželių ir 50 proc. bendrojo lavinimo mokyklų, specialiųjų mokyklų, aukštesniųjų mokyklų, kolegijų, aukštųjų mokyklų žemės sklypo ploto. Kitur šie reikalavimai yra tokie: mažaaukščių gyvenamųjų (daugiabučių) namų statybos sklypuose – 25 proc., daugiaaukščių gyvenamųjų namų – 30 proc., aukštbinių namų – 35 proc., na, o administracinių pastatų statybos sklypuose – vos 15 proc.

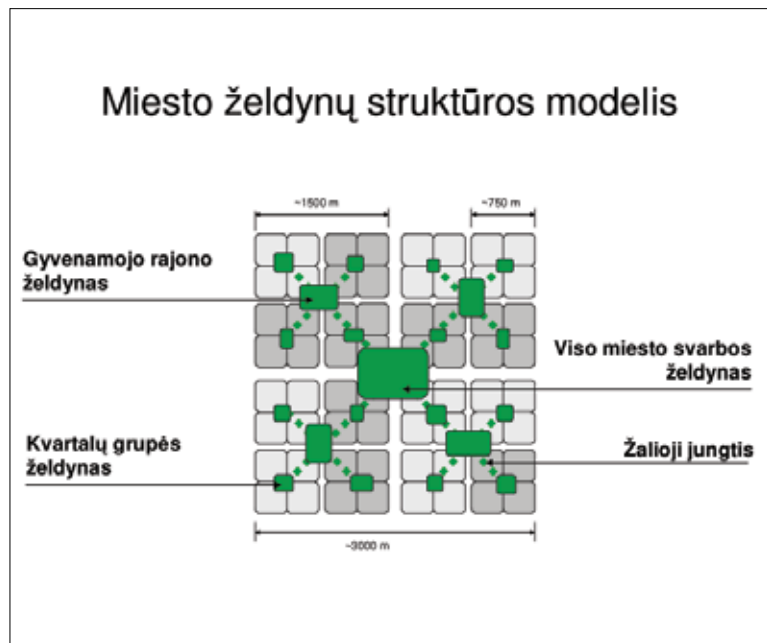
Želdynų vaidmuo mokymo ir ugdymo įstaigose iliustruojamas Pašilaičių (Vilnius) mikrorajono pavyzdžiu. 2 paveiksle matome schemą iš Vilniaus miesto savivaldybės Geografinės informacinės sistemos duomenų bazės, kurioje nėra išskirti želdynai. Trečiajame paveiksle pateikta esamų atskirųjų želdynų ir viešų žaliųjų erdvių schema (žymima tamsiai žalia spalva) su sąlyginėmis jungtimis. Ketvirtajame paveiksle prie atskirųjų želdynų teritorijų pažymėti mokyklų (šviesiai žalia spalva) ir vaikų darželių (gelsva spalva) priklausomieji želdynai. Šioje schemoje matome, kokią reikšmingą įtaką ugdymo įstaigų želdynai daro bendrai kvartalo ar mikrorajono želdynų sistemai.

Vaikų ugdymo įstaigų teritorijų charakteris.

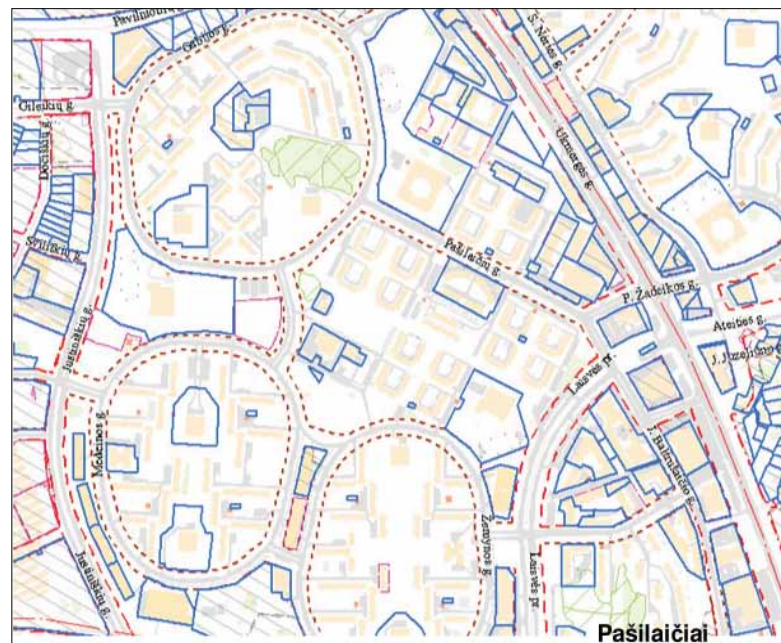
Tvarkant ir prižiūrint švietimo įstaigų teritorijas yra labai svarbus objekto identitetas, vertybės, neretai reikšmingos ne tik mokyklos, bet ir plačiau miesto ar miestelio bendruomenei.

Mokyklas ar vaikų darželius pagal jų įkurdinimo vietą ir architektūrinį charakterį galima skirstyti į tris grupes:

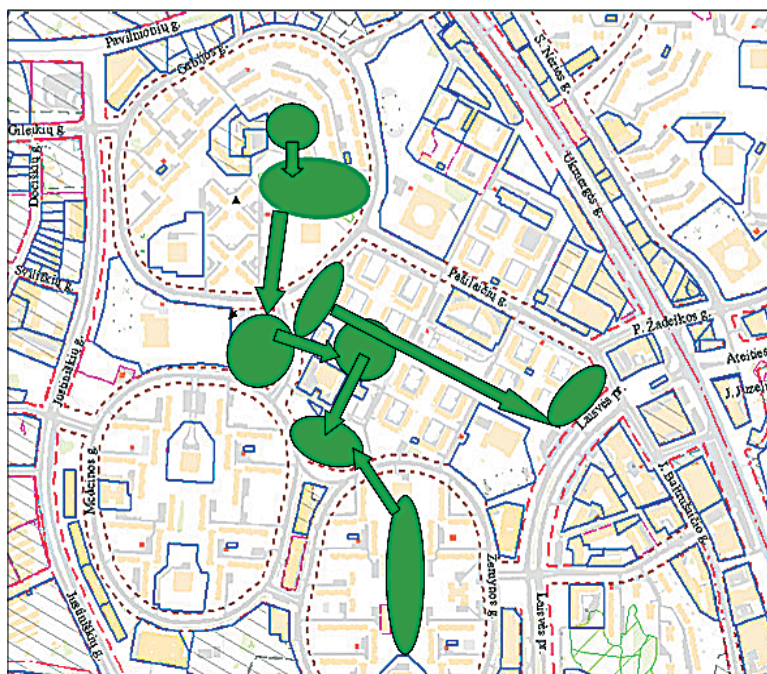
■ Vaikų darželiai ar mokyklos istoriniuose pastatuose ir juos supančioje aplinkoje, susiformavusioje iki II Pasaulinio karo (prieškario mokyklos, buvusių dvarų pastatai ir teritorijos, kiti istoriniai pastatai);

1 pav. Miesto želdynų struktūros modelis

2 pav. Pašilaičių mikrorajono schema (Vilnius)

3 pav. Pašilaičių mikrorajono atskirųjų želdynų sistema (Vilnius)

4 pav. Pašilaičių mikrorajono atskirųjų ir priklausomųjų želdynų sistema (Vilnius)

■ Tipiniai vaikų darželių ar mokyklų projektai, realizuoti maždaug nuo 1958 iki 1990 m.;

■ Nauji, statomi vaikų darželiai ar mokyklos.

Mokymo įstaigos, esančios istorinėje aplinkoje yra atsakingos už istorinių kultūrinių vertybių puoselėjimą ir išsaugojimą. Tvarkant teritoriją būtina išsaugoti autentiškas architektūrinio ansamblio kompozicines vertybes. Visi nauji laisvalaikio, sporto ar infrastruktūros įrenginiai turi būti suprojektuoti ir įrengti taip, kad nesumenkintų istorinės erdvės vaizdo ir vertės. Tarybiniais metais nemažai mokymo įstaigų buvo gana grubiai integruotos į dvarų sodybas – išasfaltuotos rūmų prieigos, sunaikintos skulptūros, parkų erdvės „prikaišiotos“ sporto įrenginių, autentiškas želdinių kompozicijas doko jaunų, bet neapgalvotai prisodintų medelių alėjos ar savaiminės želdinių grupės ir pan. Imantis mokyklos teritorijos tvarkymo istorinėje aplinkoje, pirmiausia jums turi padėti miesto arba rajono kultūros paveldo specialistas, kuris galėtų paaiškinti istorinės teritorijos tvarkybos principus ir galimus darbus bei jų eigą.

Daugiausia dabartinių mokymo įstaigų yra įsikūrusios XX amžiaus 6–8 dešimtmetyje suprojektuotuose tipiniuose mokyklų ar vaikų darželių pastatuose, prižiūri nuo tų laikų suformuotus sklypus. Šių teritorijų planavimas rėmėsi tuometiniais stilistiniais ir funkciniais reikalavimais. Vaikų švietimo įstaigų rekreacinių erdvių elementai (dekoratyviniai baseinėliai, gėlynai, poilsio zonos, pavėsinės ir kt.) atspindėjo laikmečiui būdingą architektūrinę išraišką, derėjo su mokyklos pastatu ir kita supančia aplinka. Per netrumpą eksploatacijos laikotarpį mokyklų bei darželių teritorijos morališkai ir fiziškai susidėvėjo, čia atsirado daug pakeitimų.

Nors mokymo įstaigų pastatai dabar gausiai renovuojami, tačiau jų stilius iš esmės nekeičiamas. Stilistinį ir funkcinį statinių bei aplinkos tvarkymo elementų vientisumą ir dermę išsaugotume, jei teritorija būtų tvarkoma ar atnaujinama vadovaujantis pirminiu teritorijos suplanavimo projektu. Nauji funkciniai elementai neturėtų nustelbti bendros kompozicijos. Svarbu siekti statybinių ar apdailos medžiagų, formų, spalvų, augalų parinkimo harmonijos.

Neseniai pastatytose ar statomose mokymo įstaigose vyrauja naujos architektūrinės tendencijos. Įrengtose teritorijose jauni želdiniai dar iki galo neatlieka erdvių formavimo funkcijos, todėl teritorijos kartais atrodo tuštos. Kad galėtume prasmingai ir kūrybiškai naudoti bei keisti teritoriją, būtina suprasti jos raidą. Per keletą metų vaizdas gali labai pasikeisti, todėl neskubėkime spontaniškai keisti specialistų sumanymų. „Prisijaukinkime“ mokyklos ar vaikų darželio naująsias erdves, stebėkime ir fiksuokime, kas labiausiai tenkina lankytojus bei naudotojus, pasižymėkime netinkamus sprendimus.

Tvarkymės apgalvotai

Gana sparčiai renovuojant mokymo įstaigų pastatus, bendromis jėgomis atnaujinami stadionai, kurie pritaikomi atskiroms sporto šakoms. Visgi manau, jog mes visi (kraštovaizdžio specialistai, pedagogai, vaikai ir tėvai) pasigendame kompleksinio renovavimo – lieka neatnaujintos, nesutvarkytos įstaigų teritorijos. Šis rūpestis dažniausiai gula ant pačių mokymo įstaigų bendruomenių pečių. Labai nuoširdžiai ir pasiaukojančiai mokyklų ar vaikų darželių kiemų tvarkymu ir gražinimu dažniausiai užsiima biologijos, darbelių mokytojos, auklėtojos ar sargai, savo idėjomis, finansais, augalais aplinkos tvarkymą dažnai paremia auklėtiniai ir jų tėvai.

Nepaisant šių gražių pastangų, neretai šių teritorijų tvarkyme pasigendame vientisumo, idėjos, kartais – saiko. Pamištama, kad šios erdvės turi atlikti svarbiausias su ugdymo įstaigos specifika susijusias funkcijas.

Kaipgi sau padėti? Pats svarbiausias dalykas yra žinojimas, kokio kiemo reikia būtent šitai mokymo įstaigai, kas yra pagrindiniai jo naudotojai, kiek ir kam bus naudojamas atviromis erdvėmis. Prieš imantis veiksmų, pasitelkdami moksleivius, mokytojus arba darželio auklėtojus, kūrybiškai įtraukdami vaikus ir jų tėvus, sužinokime apie savo teritoriją kiek įmanoma daugiau. Nevenkime pasikviesti rajono ar miesto teritorijos kraštovaizdžio architekto arba architekto, o galbūt ir kito reikalingo specialisto – profesionalai, matydami jūsų pastangas, tikrai neturėtų atsakyti padėti.

Ruošdamiesi atnaujinti mokyklos ar vaikų darželio teritoriją nepamiškime inovacijų ir tvarumo bei darnos principų. Pagal galimybes bandykime diegti nors kuklius energijos taupymo, kaupimo ir panaudojimo pavyzdžius. Sodindami medžius galvokime, kaip jie užstos mūsų pastatus nuo vėjų, sniego ar perkaitimo. Stenkimės parinkti vietinius, regiono kraštovaizdžiui būdingus augalus, kurių priežiūrai nereikėtų eikvoti vandens, energijos išteklių ir kt. Ieškokime sprendimo, kaip racionaliai panaudoti lietaus vandenį, neskubėkime jo nuleisti į lietaus kanalizaciją. Teisingai ir saugiai sukauptas lietaus vanduo gali būti naudojamas laistymui, teritorijos mikroklimato gerinimui, kai kurioms buitiniams reikmėms ir kt. Suplanuokime patogias atliekų rūšiavimo ir kompostavimo vietas.

Siekime racionalaus ir darnaus, estetiško bet ekonomiškai pagrįsto teritorijos tvarkymo, kurio tikslas būtų ugdymo proceso tęstinumas, protingo gamtos procesų pažinimo ir jos išteklių naudojimo pradžiamokslis.

Nagrinėdami teritoriją, bandykime suprasti vertingiausias joje esančias gamtines ir žmogaus sukurtas ypatybes. Inventorizuokime augalus, išskirdami vertingiausius medžius ir krūmus. Identifikuokime vertingiausius kompozicinius elementus – natūralius ar dirbtinius vandens telkinius, reljefo ypatybes, ekologiškai ir estetiškai vertingas augalų grupes, charakteringas ir funkciškai svarbias atviras žaliąsias erdves bei aikštes, vertingus gėlynus,

5 pav. Mokyklos kieme galėtų atsirasti zonos vaikų pamėgtiems judriems žaidimams

6 pav. Ryškių spalvų žaidimų takeliai mokyklos aplinkai suteiktų gyvumo ir patrauklumo

7 pav. Mokinius ir mokytojus galėtų sudominti šachmatų partijos po atviru dangumi

8 pav. Jaunesnio amžiaus moksleiviams būtų įdomu turėti temines žaidimų aikštes

9 pav. Renginių amfiteatras su pakyla

10 pav. Atvira saulėta pieva žaidimams

11 pav. Pokalbių ir susitikimų zona

12 pav. Edukaciniai daržai populiarūs visoje Europoje

reikšmingas skulptūras ir kt. Nustatykite esamas naudojamas funkcines zonas – stadioną, sporto ar vaikų žaidimo aikšteles, ramaus poilsio zonas, automobilių stovėjimo ir buitinio aptarnavimo aikšteles ir kt. Įvardinkime neigiamą poveikį darančius bei bendrą vaizdą gadinančius objektus bei poilsio ar ugdymo poreikių netenkinančias erdves. Tai gali būti vaizdą darantys statiniai, pasenę įrenginiai, taršos ar triukšmo šaltiniai, saulėtų arba šešėliuotų erdvių, teritorijos saugumo trūkumas ir kt.

Sudarykite trūkstamų funkcinių zonų ir ugdymo elementų sąrašą. Apgalvokime, ko stinga visaverčiam vaikų ar moksleivių laisvalaikiui, skatinančiam judėti ir bendrauti, pažinti ir domėtis.

5 ir 6 paveiksluose pateikti pavyzdžiai iš Miuncheno (Vokietija) parkų, kuriuose sukurtos sąlygos vaikų, jaunimo ir suaugusių judrumui skatinti. Panašios aikštelės galėtų įsikurti mokyklų teritorijose, jaunimas turėtų mėgstamo sporto erdvę laisvalaikiui ir fiziniam lavinimuisi. 7 paveiksle pateiktas skvero Miunchene (Vokietija), kuriame šalia judrių žaidimų erdvės puikiai dera zona su lauko šachmatų lentomis, pavyzdys. Tokia erdvė mokyklos teritorijoje plėstų intelektualaus sporto galimybes, skatintų organizuoti šachmatų varžybas lauke, suteiktų šiai sporto šakai populiarumo tarp vaikų. Aštuntajame paveiksle pateikiamas jūrinės tematikos vaikų žaidimų aikštelės pavyzdys terasiniame sode Paryžiuje (Prancūzija). Teminės vaikų žaidimo aikštelės ugdymo įstaigose formuotų mokyklos ar darželio identitetą, vaikai justų savo žaidimų erdvės išskirtinumą, tai skatintų pažinimą.

Siekiant profesionalaus teritorijos sutvarkymo, geriausia kreiptis į kraštovaizdžio architektą, kuris pagal Jūsų sudarytą užduotį parengs teritorijos sutvarkymo projektą.

Želdyno kūrimo ir (arba) tvarkymo projektas gali vykti įvairiomis stadijomis, išskiriant projektinius pasiūlymus, techninį projektą ir darbo brėžinius. Pradžioje sutvarkymo idėjos paieškos išreiškiamos **projektiniais pasiūlymais**. Juose atsispindi pagrindinė kompozicinė teritorijos sutvarkymo mintis – uždarų ir atvirų erdvių santykis, kietos ir minkštos dangos, takų ir aikštelių sistema, įrenginių vietos, pagrindinės medžių ir krūmų grupės, gėlynų vietos ir kt. Dažnai projektiniai pasiūlymai tampa pagrindine užduotimi techniniam projektui rengti. Kultūros paveldo objektų teritorijos sutvarkymo projektiniai pasiūlymai gali būti rengiami tik atestuoto kultūros paveldo specialisto ir privalo būti suderinti su Kultūros paveldo departamento atstovais.

Techniniame projekte yra konkretizuojami sprendiniai, smulkiai aprašomi želdynų kūrimo ir (arba) tvarkymo darbai, jų atlikimo eilės tvarka, nurodoma tų darbų sąmatinė vertė, technologijos, veisiamos medžių, krūmų, žolinių augalų (vejoms ir gėlynams) rūšys, išvardinami darbai, numatomi įkūrus želdyną. Techninis projektas reikalingas tada, kai ruošiamasi atlikti didesnius grindinių ar aikštelių pertvarkymo dar-

bus, pertvarkyti apšvietimą, statyti statinius ir kt. Techninio projekto rengimo procesą kontroliuoja miestų arba rajonų savivaldybių atsakingi specialistai, kurie išduoda architektūrinių ir techninių sąlygų sąvadą. Ikimokyklinio ugdymo ar mokymo įstaigos želdynų sutvarkymo techninį projektą privalo rengti atestuotas želdynų projektų vadovas. Techninis projektas privalo būti suderintas įstatymų nustatyta tvarka.

Darbo brėžiniai – atspindi reikalingus pakeitimus įgyvendinant techninį projektą.

Jei finansinė situacija samdyti profesionalo neleidžia, o numatomiems tvarkymo darbams nėra būtinas techninis projektas, galima pradėti aplinkos tvarkymo schemą ruošti patiems.

Turėdami išsamią savo teritorijos analizę ir viziją, imkimės planuoti darbus – parenkime įstaigos teritorijos tvarkymo schemą, darbų planą, grafiką ir t. t. Teritorijos tvarkymo idėja, išreikšta ant popieriaus ar skaitmeninėje sistemoje, padės geriau nustatyti teritorijos tvarkymo prioritetus, bus paspartis planuojant ir skirstant darbus, parenkant vietą naujiems augalams ar meniniams akcentams.

Daugeliu atvejų mokyklos jau turi suformuotas erdves, tik dažnai joms trūksta charakterio, tinkamo pritaikymo. 9 paveiksle matome amfiteatrą su pakyla atlikėjams Miuncheno (Vokietija) parke. Tai tik pavyzdys vietos, kurioje gali vykti mokyklos renginiai, koncertai, vakaronės ir t. t. 10 paveiksle matome universalą erdvią pievą, kurią galime rasti beveik kiekvienoje mokyklos teritorijoje, tačiau svarbu, kad ji būtų saulėta ir prižiūrėta, jaukiai apsupta augalijos. Tokioje pievoje galima ilsėtis pertraukų metu, žaisti judrius žaidimus, gali vykti pamokos „ant žolės“. 11 paveikslu iliustruota galimybė sukurti nedidelę jaukią zoną, kurioje galėtų vykti nedideli susitikimai ar užsiėmimai. Svarbu, kad ramaus poilsio vieta būtų pakankamai saulėta, tvarkinga ir saugi. 12 paveiksle matome edukacinio daržo pavyzdį iš Bercy parko Paryžiuje (Prancūzija). Šiame darže vyksta specialūs užsiėmimai mokyklinio amžiaus vaikams. Daržovių ir kitų žolinių augalų pažinimas yra skatinamas visose Europos šalyse. Manau, kad kiekvienoje iš mūsų mokyklų ar vaikų darželių teritorijų nesunkiai rastume vietos elegantiškoms edukacinėms daržovių ar prieskonių ekspozicijoms, tik svarbu, kad jų auginime ir stebėjimuose tiesiogiai dalyvautų patys moksleiviai.

Kiekviena mokykla ar vaikų darželis turi pasirinkti priimtinausią, gamtines, istorines ir ekonomines sąlygas atitinkantį aplinkos tvarkymo modelį. Svarbiausia yra tai, kad mokymo įstaigos teritorija tarnautų ugdymo procesui, kad sukurtume darnią, draugišką ir saugią aplinką, patrauklią ir suprantamą visiems, dalyvaujantiems jos kūrime.

UGDYMO IR KULTŪRINĖS VEIKLOS ERDVĖS MOKYKLŲ GAMTINĖJE APLINKOJE

Dr. DALIA ŠIAULYTIENĖ,

Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento Neformalaus ugdymo ir švietimo pagalbos skyriaus vyriausioji specialistė

Buvo publikuota Informacinio leidinio „Švietimo naujienos“ Nr. 10 (310) priede „Mokyklos aplinka“ 2011 11 22 Nr. 2

Malonu buvo šį puikų 2011-ųjų rudenį vėl lankyti Lietuvos mokyklas ir vaikų darželius, dalyvaujančius **geriausiai tvarkomos mokyklos aplinkos apžiūroje-konkurse**.

Pernai konkursą inicijavo Aplinkos ministerija. To konkurso nuostatuose buvo akcentuojamas mokyklos aplinkos, kaip viso kraštovaizdžio dalies, tvarkymo organizavimo pasiekimų vertinimas. Šių metų **konkurso nuostatuose daugiau dėmesio skirta mokyklos aplinkos, kaip ugdymo ir kultūrinės veiklos erdvės**, vertinimui. Žiūrėjome, kaip tvarkoma aplinka ir organizuojami nauji kraštovaizdžiai aplink mokyklą, kokios sąlygos tose erdvėse sudarytos ugdymui ir rekreacijai.

Būtina paminėti, kad daugelyje savivaldybių gražiai tvarkomų teritorijų konkursai vyksta nuo seno. Keliaudami pastebėjome, jog ne viena mokykla, darželis yra pažymėti kaip gražiausiai tvarkantys savo aplinką rajone ar mieste. Tai liudija atminimo lentelės, pritvirtintos prie mokyklų fasadų. Lietuvoje puoselėti, tvarkyti, puošti ugdymo įstaigų aplinką – sena tradicija. Projektuojant mokyklas visada buvo numatomos erdvės sodams, parkams, gėlynams, sporto aikštynams, bandymų sklypeliams.

Bet kaip sekasi mokyklų bendruomenėms tvarkyti šias erdves?

Šių metų Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotame konkurse dalyvavo geriausiai mieste ar rajone besitvarkančios mokyklos ir darželiai. Jų aplankėme keturiasdešimt septynis. Matyt, reikėtų skatinti tokių aplinkos konkursų rajonuose ir savivaldybėse organizavimą, kad ateityje dalyvaujančių šalies konkurse mokyklų būtų dar daugiau.

Diskutuodami su aplankytojų mokyklų pedagogais sužinojome, jog į juos, kaip pasižymėjusius aplinkos tvarkymo darbuose, patarimų kreipiasi kolegos iš kitų mokyklų. Tačiau ir jie patys lankosi kituose rajonuose esančiose, žymiais aplinkos tvarkymo pasiekimais garsėjančiose, mokyklose. Pasibaigus konkursui, apibendrindama pokalbių ir stebė-

jimų patirtį norėčiau pastebėti, kaip „atkeliauja“ ir kaip realizuojamos naujos aplinkotvarkos idėjos. **Išskirčiau keturis šaltinius:**

■ **užkrečiamas pavyzdys** – mokyklų vadovai, mokytojai „parsiveža“ idėjų lankydamiesi kaimyninėse mokyklose, pasisemia patirties iš edukacinių projektų partnerių Lietuvoje ir užsienyje;

■ **savarankiškas planavimas** – mokyklų bendruomenės išsikelia tikslą tvarkyti aplinką. Tam idėjų ir pasiūlymų ieško periodinėje spaudoje, internete, pasitelkia mokslinę literatūrą;

■ **specialistų patirtis** – mokyklų vadovai, bendruomenė kviečiasi kraštovaizdžio architektus, dendrologijos specialistus, kad jie parengtų mokyklos aplinkos ar atskirų jos dalių tvarkymo projektus, pateiktų pasiūlymų, patarimų;

■ **talkininkai** – mokyklos aplinka tvarkoma gal kiek ir stichiškai, ją puošia mokyklos bendruomenė, sodininkystės entuziastai, mokinių tėvai, rėmėjai.

Malonu, kad ne vienas mokyklos vadovas pažymėjo, jog pernykštis reportažas apie aplinkos konkursą „**Švietimo naujienų**“ informaciniame leidinyje nudžiugino juos dėmesiu šiai sričiai ir įkvėpė pavyzdžiais, gerą patirtimi.

Pastebėjau, kad mokyklos, dalyvavusios konkurse pernai (tokių buvo penkios, darželių – septyni), atsižvelgė į mūsų komisijos narių, kraštovaizdžio architektų, rekomendacijas. Praėjusiais metais lankant mokyklas komisijos darbe dalyvavo ir Lietuvai pagražinti draugijos nariai. Mes visi džiaugėmės, rasdami senų mokyklų aplinkose dar tarpukariu sodintų medžių gojelius, alėjas. Apžvelgdama praėjusių metų konkursą, akcentavau europinės pedagogikos idėjų apie aplinkos formavimą sklaidą Lietuvoje. Paminėjau Jano Amoso Komenskio (Jan Amos Komensky), Johano Heinricho Pestalocio (Johann Heinrich Pestalozzi), Marijos Montesori (Maria

Montessori) pedagoginių idėjų įtaką organizuojant mokyklos aplinką, sodus, bandomuosius sklypelius. Šikart turėjau kitą tikslą – stebėti, kaip šiuolaikinės aplinkos tvarkymo idėjos realizuojamos mokyklų erdvėje. **Pastaruoju metu pasaulyje siekiama ugdymo aplinką tvarkyti taip, kad ji būtų tinkama mokinių aktyviai veiklai, kūrybai, rekreacijai.** Todėl išskiriamos atskiros zonos – įrengiami sporto aikštynai, žaidimų aikštelės, įvairios paskirties takai, specialiai veiklai skirtos erdvės. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad vaikai, kurie nuo ankstyvojo amžiaus dažnai būna lauke, yra geriau išsivystę fiziškai, turi geresnius socialinius, komunikacinius gebėjimus. Gamta mums suteikia tai, ko negali pasiūlyti jokie civilizacijos pasiekimai ar išradimai. Laikas, praleistas gamtoje, yra ypač svarbus, nes padeda pašalinti susikaupusią įtampą. Nedideli parkai, žiemos sodai ir kitokios „gamtos buveinės“ kuriamos visur – prekybos centruose, darbo vietose, viešosiose erdvėse. Šiandien nieko nestebina populiarios gamtos mokyklos, sveiko ir darnaus gyvenimo būdo judėjimai, miesto agrikultūra, ekologinė sodininkystė ir kt.

Nuo seno garsėjančiose sodininkystės, parkų kultūros šalyse Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, kuriose, kaip žinome, puoselėjami net mažyčiai sodeliai, ugdant vaikus ir jaunimą niekada nebuvo atslūgęs domėjimasis aplinka. Prieš keletą metų teko dalyvauti renginyje ir bendrauti su mokiniais Agropolio mieste (Italija). Man baigus kalbėti mokiniai salėje iškėlė savo pieštus plakatus, kuriuose buvo pavaizduoti ąžuolai, gandrai, Lietuvos laukų gėlės. Vaikai ne tik demonstravo piešinius, bet ir pasakojo apie Lietuvos gamtą, tarsi ten būtų buvę. Žinia, jiems šią informaciją suteikė mokytojai ir galbūt knygos. Tačiau akivaizdu, kad domėtis ir suvokti kitos šalies kraštovaizdžių, gamtinės aplinkos vertę pirmiausia leidžia savosios aplinkos pažinimas ir puoselėjimas.

Norėčiau pasiūlyti ne tik aplankytoms, konkurse dalyvavusioms, bet ir kitoms, siekiančioms puoselėti savo aplinką, mokykloms planuojant kraštovaizdį daugiau dėmesio skirti atskirų erdvių, skirtų specifinei veiklai, įrengimui. Be abejo, būtina atsižvelgti į vaikų amžių, kraštovaizdžio ypatumus ir pan.

Galimos erdvės:

- a) architektūrinės (erdvės aplink teritorijoje esančius pastatus);
- b) žemės darbų (bandymų sklypeliai, kompostinės aištelės, ekologinė sodininkystė);
- c) botaninės erdvės (gėlynai, seni ir svetimžemiai medžiai, želdiniai);
- d) rekreacijos, romantikos kampeliai;
- e) erdvės meniniam ugdymui;
- f) žaidybinės erdvės, nuotykių, kelionių maršrutai;

- g) kūrybinės dirbtuvės;
- h) lauko klasės;
- i) sporto aikštynai;
- j) reprezentacinės erdvės;
- k) tikslinės paskirties erdvės (automobilių, dviračių stovėjimo aikštelės ir kt.);
- l) memorialinės erdvės;
- m) natūralios gamtos laukymės ir gojeliai.

Išvardintų erdvių yra daugelio mokyklų aplinkoje, tačiau jos galėtų būti labiau akcentuotos, nebijant pabrėžti jų specifinės paskirties. Tam tiktų įvairūs dekoratyviniai puošybos elementai, pertvaros, sienelės, suolai ir pan.

Norėčiau išskirti ypač vertingą mūsų lankytų mokyklų aplinkos tvarkymo bruožą – skulptūras ir kitus meninius akcentus. Daugelyje mokyklų matėme moksleivių, mokytojų ir liaudies meistrų dirbinių – tai dekoratyviniai parkų elementai, suolai, skulptūros ir kt., reiškiantys išskirtinę mūsų mokyklų aplinkos tvarkymo tradiciją.

Kaip ypatingą pavyzdį paminėsiu **Panevėžio r. Naujamiesčio vidurinę mokyklą**, kurios aplinkoje rikiuojasi daugybė medinių skulptūrų. Šioje mokykloje jau daug metų vyksta jaunųjų medžio skulptorių plenerai. Čia moksleiviai kartu su patyrusiais meistrais kuria nepaprastai įdomius darbus.

Vertingų meninių akcentų matėme Klaipėdos r. Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinėje mokykloje, Seirijų Antano Žmuidzinavičiaus gimnazijoje, Naujosios Akmenės Ramučių gimnazijoje, Pakruojo r. Rozalimo vidurinėje mokykloje, Raseinių r. Pryšmančių pagrindinėje mokykloje, Kupiškio Povilo Matulionio pagrindinėje mokykloje, Jonavos r. Bukonių pagrindinėje mokykloje, Ukmergės r. Vidiškių pagrindinėje mokykloje, Pasvalio Svalios pagrindinėje mokykloje, Biržų r. Papilio pagrindinėje mokykloje, Kybartų Kristijono Donelaičio gimnazijoje.

Pasibaigus šiam konkursui sutapimas lėmė, jog teko dalyvauti šalia Vilniaus esančio Europos parko muziejaus dvidešimtmečio renginyje. Manau, šiame parke yra buvę daugelis Lietuvos moksleivių ir mokytojų. Vaikštinėjant parko takais stebina aplinkos darna, supratimas, jog paprastas lauko akmuo gali tapti paslaptinga skulptūra, jog miško beržai ir eglės gali atrodyti lyg parko medžiai. Europos parko muziejus yra pavyzdys, kaip gamtinėje aplinkoje atrasti vietą meno kūriniai, sukurti specialias erdves. Europos parko muziejų paminėjau norėdama pažymėti, kad Lietuvoje yra daug parkų, kuriuose apsilankę tikrai rasite idėjų, kaip praturtinti savo mokyklos aplinką.

MOKYKLOS APLINKA – UGDYMO IR KULTŪRINIŲ TRADICIJŲ ERDVĖ

Dr. DALIA ŠIAULYTIENĖ,

Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento Neformalaus ugdymo ir švietimo pagalbos skyriaus vyriausioji specialistė

buvo publikuota Informacinio leidinio „Švietimo naujienos“ Nr. 11 (322) priede „Mokyklos aplinka“ 2012 12 18 Nr. 3

Baigėsi trečiasis geriausiai tvarkomos mokyklų aplinkos apžiūra-konkursas. Įdomu apžvelgti ne tik konkurso rezultatus, bet ir patirties bei teorinių įžvalgų sklaidą.

Konkurso istorija

Pirmąjį konkursą 2010 metais organizavo Aplinkos ir Švietimo ir mokslo ministerijos. Ypatingas dėmesys skirtas želdinių, gėlynų, senų medžių, riedulių priežiūrai, atliekų kompostavimui, kraštovaizdžio tvarkymo sprendimams. Konkursas vyko dviem etapais – pirmajame savivaldybių švietimo skyriai atrinko geriausiai besitvarkančias mokyklas savo miestuose ir rajonuose. Į antrąjį etapą atrinktos 66 mokyklos, atstovaujančios 37 savivaldybėms. Aplinkos ir Švietimo ir mokslo ministerijų sudaryta komisija apėmė visas šias mokyklas.

Antrąjį konkursą 2011 metais organizavo Švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos jaunimo turizmo centras. Konkursas buvo organizuojamas taip pat dviem etapais. Finaliniame konkurso etape dalyvavo 47 mokyklos, atstovaujančios 31 savivaldybei. Antrojoje apžiūroje-konkurse buvo daugiau dėmesio skiriama tam, ar mokyklos aplinka yra tinkama ugdymui.

2012 metais aplinkos apžiūra-konkursą organizavo Švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras. Antrajame konkurso etape dalyvavo 62 ikimokyklinio, bendrojo ugdymo mokyklos ir profesinio mokymo įstaigos iš 40 savivaldybių. Šiais metais komisija, vertindama mokyklų aplinką, kreipė daugiau dėmesio į jos reikšmę bendrajai kultūrai.

Sklanda

Jau trejus metus vykę apžiūros-konkursai sukėlė nemažą susidomėjimą aplinkos tvarkymo idėjomis. Konkurso dalyviai pažymėjo, jog jie savo mokyklų aplinką formuoja jau seniai, tačiau konkursas paskatino

įdėmiau vertinti savo darbus, tarsi atvėrė naują horizontą. Jų pastangos tvarkant mokyklų aplinką pradėtos vertinti šalies mastu.

Kitas aspektas – konkursas padarė įtaką naujos patirties sklaidos formos atsiradimui. Konkurso dalyviai lankėsi geriausiai tvarkomų mokyklų aplinkoje, praktiškai domėjosi patirtimi. Taip pat pasiremddami komisijos narių patarimais, rekomendacijomis, tobulino savo mokyklų aplinką.

Keletą sakinių norėtusi pasakyti apie kitokio pobūdžio sklaidą.

2011 m. apžiūra-konkursas buvo pristatytas LR Trišalės Tarybos Darna vystymosi švietimo komiteto nariams ir sulaukė palankaus įvertinimo.

Aplinkos ministerija rengia iliustruotą leidinį apie 2010 m. apžiūros-konkurso rezultatus. Leidinys skirtas Europos kraštovaizdžio konvencijos pasirašymo dešimtmečiui.

Apžiūra-konkursas buvo aptartas ir Goethe's institute Vilniuje, 2012 m. vykusiame seminare, kuriame dalyvavo ir kultūrinio ugdymo ekspertai iš Vokietijos.

Dalyvaujantys apžiūros-konkurso vertinimo komisijų darbe Vilniaus kolegijos Agrotechnologijų fakulteto „Želdynai ir jų dizainas“ katedros dėstytojai savo sukaupę patirtį perteikia studentams.

Konkurso vizualinė medžiaga, kaip mūsų šalies patirtis, buvo pristatyta 2011 m. Japonijoje, Nishinomiya mieste vykusioje parodoje, kurią organizavo LEAF (Learning and Ecological Activities Foundation for Children) organizacija, buvo eksponuojamos konkursą laimėjusių mokyklų aplinkos nuotraukos ir išsamus konkurso eigos aprašymas.

Apžiūros-konkurso medžiaga buvo pristatyta 2012 m. lapkričio mėn. Rusijoje Pskovo mieste vykusiame tarptautiniame seminare, skirtame miestų kraštovaizdžio dizainui.

Dailės Šiaulysienės nuotr.

Panevėžio rajono Naujamiesčio vidurinė mokykla

Plačiausią apžiūros-konkurso apžvalgą vykdo „Švietimo naujienos“, kurio priedas „Mokyklos aplinka“ 2010, 2011, 2012 m. paskelbė keliolika straipsnių ir šimtus nuotraukų.

Dar kitokia konkurso idėjų sklaida vyksta apdovanojimo ceremonijų metu.

Šiomet konkurso nugalėtojai pagerbti Lietuvos parodų ir kongresų centre LITEXPO vykusioje Švietimo ir mokslo ministerijos bei Ugdymo plėtotės centro organizuotoje parodoje „Mokykla 2012“.

Apžiūros-konkurso idėjų sklaida mokyklų ir miestų bendruomenėse ypač įvairi. Savivaldybių švietimo skyrių specialistai, mokyklų atstovai keliauja vieni pas kitus „parsivežti gerosios patirties“, bendrabiavo su vietiniais kraštovaizdžio architektais, gamtosaugininkais, miškininkais, pasirengusiais talkinti puoselėjant mokyklų aplinką.

Rajoninė spauda skyrė nemažai dėmesio apžiūros-konkurso rezultatams. Konkursui skirti tekstai, straipsniai, nuotraukos taip pat pasirodė interneto tinklalapiuose.

Siekiant tolimesnės mokyklų aplinkos tvarkymo idėjų plėtros, šios veiklos entuziastams galbūt reikėtų burtis į Mokyklos aplinkos puoselėtojų asociaciją, kuri padėtų toliau keistis naujomis idėjomis, dalintis patirtimi.

Ugdymo ir kultūrinių tradicijų erdvė

Praėjusiais metais „Švietimo naujienoms“ rašytame straipsnyje aptariau mokyklų gamtinės aplinkos reikšmę ugdymo procesui.

Šiomet vertindami konkursui pristatytas mokyklas, kreipėme ypatingą dėmesį ir į jų aplinkos santykį su viso kraštovaizdžio, miesto, miestelio erdvėmis.

Dalis Šiaulysienės nuotr.

Vilkaviškio rajono Pajevonio pagrindinė mokykla

Dalis Šiaulysienės nuotr.

Akmenės rajono Akmenės gimnazija

Šiame straipsnyje minimų mokyklų aplinka formavosi daugelį metų. Vienos jų buvo įkurdintos senuose dvarų parkuose, kitos – vaizdingiausiose miestų, gyvenviečių erdvėse. Ugdymui skirtos patalpos, įrenginiai statyti įvairiais istoriniais laikotarpiais. Lankytose mokyklose radome vieną kitą pastatą, išlikusį iš XX a. pradžios, tarpukario laikotarpio, daug standartinių pokario metų objektų ir dabartinės architektūros bruožais pasižyminčių naujų bei renovuotų statinių.

Ugdymo įstaigų kompleksinė aplinka formavosi daugelį dešimtmečių, veikiama buvusių laikmečių reikalavimų ir vertybinių nuostatų. Praėjusių „madų“ pėdsakų galima aptikti kiekvienos mokyklos aplinkoje. Manychiau, kad šis paveldas, susiklostęs sudėtingomis istorinėmis aplinkybėmis, yra vertingas kultūrinis požiūriu, todėl jį reikėtų puoselėti, saugoti, o kai kada ir atkurti. **Mokyklas, kurios gyvuoja šimtą ir daugiau metų senose tam pritaikytose erdvėse, vadinčiau istorinėmis mokyklomis.** Tokių mokymo įstaigų aplinką praturtintų iš naujo suformuoti buvę vadinamieji bandymų sklypeliai, kuriuose vešėjo įvairiausios daržovės, prieskoniniai augalai, uogakrūmiai ir kt. Būtų galima įsteigti ir kažkada buvusias įprastas gamtos stebėjimo aikštes. Tokius objektus atkurti siūlyčiau ypač toms mokykloms, kurios formuoja mokyklos, kaip pedagoginio muziejaus, įvaizdį. Jose veikia nedideli pedagoginiai muziejai, kurie apima ir keletą pastatų: juose eksponuojami seni baldai, mokymo priemonės, vadovėliai, mokyklinės uniformos, moksleivių kuprinės, portfeliai, asmeniniai dokumentai, muzikos instrumentai ir kt. Būtų puiku, jei pradėjusios šį kultūrinį-muziejinį darbą mokyklos jo nenutrauktų **ir sukurtų pedagoginius muziejus veikiančiuose mokyklose.** Tokie muziejai-mokyklos taptų įdomios ne tik čia besimokantiems moksleiviams ir vietos žmonėms, jas mielai aplankytų studentai (ypač pasirinkę edukologijos studijas), moksleiviai bei mokytojai iš kitų miestų, ypač iš didžiųjų, kuriuose dažnai mokomasi standartinėse, neseniai statytose patalpose. Manau, tokie pedagoginiai muziejai galėtų veikti bent po vieną kiekviename Lietuvos regione. Mokyklos su pedagoginiu muziejumi taptų kultūrinio turizmo objektais, jų plėtrą remtų įvairūs fondai, savivaldybės, mėcenatai. Norėčiau paminėti tokias mokyklas, kurios eina šiuo keliu. Tai Joniškio r. Gasčiūnų pagrindinė mokykla, Pasvalio r. Ustukių pagrindinė mokykla, Ukmergės r. Vidiškių pagrindinė mokykla, Kėdainių r. Krakių M. Katkaus gimnazija, Šiaulių Rėkyvos pagrindinė mokykla ir kt. Istorinės mokyklos pavyzdys yra Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras, veikiantis buvusios amatų mokyklos patalpose.

Savitą kultūrinį paveldą puoselėja mokyklos, įkurtos buvusiuose dvaruose, pašto ar kitokiuose visuomeniniuose pastatuose. Mes lankė-

Dailės Šiaulienės ruožas

Pakruojo rajono Balsių pagrindinė mokykla

mės vienoje tokioje mokykloje (Šilutės turizmo ir verslo paslaugų mokykla), kuri rodo puikų pavyzdį, kaip gali būti tvarkomas ir saugomas istorinis urbanistinis paveldas.

Miesteliuose, kuriuose lankėmės, mokyklos su joms priklausančia ir priskirta aplinka užima nemenką miestelio teritorijos dalį. Todėl mokyklų aplinkos būklė dažnai formuoja ir lemia viso miestelio įvaizdį. Mes lankėmės pavyzdinėse vietovėse, tačiau, žinia, yra ir tokių miestų bei gyvenviečių, kurių gyventojams derėtų priminti, kad apleista mokykla simbolizuoja nepagarbą savo kultūrai, tradicijoms.

Kaip minėjau, mes lankėmės mokyklose, kurių aplinka darniai įsipina į miestelio erdves. Miestelėnai didžiuojasi prie mokyklų įkurtais gėlynais, tvarkomais parkais, sodais, sporto aikštynais. Išvardinsiu tokias mokyklas, kuriose aplinka natūraliai įsilieja į miestelio aplinką ir yra puoselėjama bendruomenės pastangomis:

Akmenės r. Akmenės gimnazija, Kretingos Simono Daukanto pagrindinė mokykla, Joniškio r. Gasčiūnų pagrindinė mokykla, Kėdainių r. Krakių Mikalojaus Katkaus gimnazija, Lazdijų r. Seirijų Antano Žmuidzinavičiaus gimnazija, Panevėžio r. Juozo Zikaro vidurinė mo-

kykla, Naujamiesčio vidurinė mokykla, Pasvalio Lėvens pagrindinės mokyklos Ustukių pagrindinio ugdymo skyrius, Prienų r. Išlaužo pagrindinė mokykla, Jonavos r. Bukonių pagrindinė mokykla, Joniškio žemės ūkio mokykla, Pakruojos r. Balsių pagrindinė mokykla, Klaipėdos r. Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinė mokykla, Kupiškio Povilo Matulionio pagrindinė mokykla, Mažeikių r. Ukrių pagrindinė mokykla, Šilalės r. Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija, Šalčininkų J. Snia-deckio gimnazija, Ukmergės r. Vidiškių pagrindinė mokykla, Zarasų Antazavės J. Gruodžio vid. mokykla ir kt.

Kauno lopšelis-darželis „Gandriukas“

Panevėžio rajono Naujamiesčio vidurinė mokykla

Vilniaus lopšelis-darželis „Pasakaitė“

Kretingos Simono Daukanto pagrindinė mokykla

Mokyklų pedagogai, pasakodami apie malonius aplinkos tvarkymo rūpesčius, vis pabrėždavo mokyklos ir miesto bendruomenių bendradarbiavimo tradicijas. Sodininkystės mėgėjai nuolat talkina tvarkydami mokyklos aplinką, dovanoja dekoratyvinių krūmų, medžių, tautodailininkai, menininkai padeda įrengti poilsio aikštes, sukuria jose skulptūrinių objektų. Miestelėnai, buvę mokiniai dovanoja mokyklų muzie-

Laimutės Jančiauskienės nuotr.

Biržų mokykla-darželis „Vyturėlis“

jams vertingų eksponatų, net tokių, kuriuos mielai įsigytų ir didesni muziejai. Mokykloms dovanojamos ir privačios bibliotekos, meno, dailės kūriniai.

Viena šių metų išvadų – šiandien senos, **gražiai tvarkomos mokyklos tampa ir kultūrinio turizmo objektu**, sudėtine kultūrinio kraštovaizdžio dalimi. Reikėtų iš naujo įvertinti ir istorinį mokyklų pa-

veldą, palaikyti mokyklose savaime užgimusią tradiciją – kurti pedagoginius muziejus veikiančiose mokyklose.

Ateityje plėtojant šio konkurso idėjas, jo tikslai galėtų būti platesni – vertinama ne tik gamtinė aplinka, bet ir istorinis bei kultūrinis mokyklų paveldas.

SUMMARY

The main aim of the publication series of the „Lithuanian landscape diversity“ – is to fulfil the requirements of the European Landscape Convention, Article 6 A – to increase awareness among the civil society, private organisations and public authorities of the value of landscapes, their role and changes to them. It is performed as the important measure of the National landscape policy (2004) implementation.

The long history of natural and cultural evolution, large scope of different landscape fundamental (geographical, architectural, etc.) and popular paradigms, artistic, scientific and applied approaches, its ecological, economical, social, cultural, aesthetical role and the contribution to the area identity, individual and social well-being, differences of understanding and perceiving of landscape of various social groups, based on the attitudes of different professions, even personal experiences create huge potential of landscape diversity and let us introduce the reader into the multidisciplinary and comprehensive world of landscape.

It is foreseen, that series of the „Lithuanian landscape diversity“ will provide the general information about the Lithuanian landscape: its structure, character, values, natural and social processes affecting landscape, its historic and recent state and prospects, as well as the main paradigms, ideas, actions and diverse tools of landscape research, protection, planning, management, restoration, general awareness raising, education. We seek to reveal the recent research and best landscape practices, carried out by local, regional and national authorities, different social groups, NGO's and communities, implementing the European Landscape convention.

Implementing the convention, the need of awareness-raising among the all social groups is crucial. Protection, management and planning of landscapes can be a complex matter, involving many various public and private agencies and multidisciplinary work bringing in a whole range of professions and occupations. The very first steps are related to the information, education and training of the professionals and the wide public. By the convention, every citizen has a share in the landscape and in the duty

of looking after it, and the well-being of landscapes is closely linked to the level of public awareness.

The main task is to inspire and activate the natural sensitivity, curiosity to the landscape in order to explain and embody the idea that the landscape is a key element of individual and social well-being and that its protection, management and planning entail rights and responsibilities for everyone. But the main what is needed is “personal connection with the landscape, and personal commitment to the landscape. Only personal connection with the landscape can allow people to know their landscape in depth, including its opportunities and threats, and base their actions and activities on knowledge of the landscape in all its complex relationships” (Pedroli B. and Van Mansvelt J. D., op. cit.).

This bringing idea of personal relation and personal responsibility is very important starting the first steps of the landscape cognition even in childhood, when the main skills are only under development.

The first volume of the „Lithuanian landscape diversity“ is devoted to the Articles 6 B, C of the convention in which the need for training and education on landscape is stressed.

The convention asks to provide high-quality specialist training in landscape appraisal and landscape operations and to promote multidisciplinary training in landscape matters. The need for development of school and university courses is obvious too. These courses, in the relevant subject areas, must cover questions related to landscape and landscape protection, management and planning so that young people become aware of the issues concerning the environment in which they live.

This book presents the situation of landscape training and education for children, its links and relation to the concrete actions in the schools and preschools plots landscaping and management in Lithuania.

The peculiarity of Lithuanian town planning system is the paradigm, based on the concentrating of recreational areas (sport fields, stadiums, playgrounds, etc.) in the schools and preschools land plots. These areas of-

ten are quite large, green, placed in the more natural parts of the cities and towns, often they fulfil environmental purposes too, serve as recreational areas not only for school needs, but the surrounding areas. The most of schools were built in the Soviet era (1960–1980) using typical projects for buildings and the landscaping as well. They are functionally reasonable, but have not much identity. On the other hand, the big variety of urban situation, landscape character, the presence of cultural features creates good preconditions for development of interesting, educational environment.

The Lithuanian system of education is orientated to the main humanistic values development, fostering the harmonisation of human-nature interactions.

The main didactic tasks of preschool are orientated into the development of natural cognition of the environment, its elements and unity. Children are fostering to recognise similarities and differences, new and old, to look, touch, listen, taste, smell and feel environment, to know more about their everyday environment and the town, country. Landscape related training is the part of integrated social and nature sciences education, based on the discovery of the world in broader senses.

Some of Lithuanian preschools adapted special education systems like Regio Emilia, Forest-kindergartens, propagate traditional Lithuanian understanding of human-nature interrelations, ethnography, mobile and healthy lifestyle, what leads to the broader use of landscape matters in the education program and the expedient use of their gardens.

At the primary school the backgrounds of the relationships between the human and nature is laid down. The programmes of primary schools ask to relate the education tasks with the real life situations, special features of the school, its environment, town and region. The pupils are trained to understand, how people live, the relations between the past and future. Teachers need to stress responsibility, the role of acting.

In secondary schools landscape related issues are taught through integrated social or nature sciences courses (geography, biology, ecology, physics, chemistry, history, political sciences, etc.) using Lithuanian and worldwide examples and experiences. According to the General programme of geography, graduates of secondary school need to be familiar with the main spheres of geographical reality, both natural and social, to know the main environmental and social problems of their living environment, city, region, Lithuania and the world, grasp with the environment impact assessment system, main forms of environment protection, be able to act in accordance to the principles of sustainable development, etc. It's a pity, but not much attention to the paradigm of landscape is seen.

Looking for larger scope of this matter to the Lithuanian readers, this book presents the adapted report by Benedetta Castiglioni, Expert of the Council of Europe "Education on landscape for children" for the 5th Council of Eu-

rope conference on the European Landscape Convention (Secretariat document Cultural Heritage, Landscape and Spatial Planning Division Directorate of Culture and Cultural and Natural Heritage) CEP-CDPATEP (2009) 12E.

In order to promote broader interactions and to bring closer the ideas and actions educated, this book reveals the scope of landscape connecting practise in Lithuanian schools and preschools in 2002–2012.

Lithuania has strong tradition of various competitions of the Best managed rural estates, urban plots, streets and other territories, which involves enthusiastic people over the country and promotes exchange of best everyday landscape management and maintenance practice. Among them – the contests of the Best managed kindergartens and schools territories.

The first initiators of such action were the Lithuanian Beautifying Association and its Vilnius brand, who have been organized such contests in the Vilnius region (there are the bigger amount of schools in Lithuania) since 2002. This and following (2005, 2007, 2009) contests were supported by the regional authorities and held in the majority of municipalities. The special training of teachers, seminars on landscape issues were organized too.

In 2010 the Ministry of Environment with cooperation with the Ministry of Education and science, the Association of Lithuanian landscape architects, the Association of the local municipalities, the Lithuanian Beautifying Association and its Vilnius brand organized the National competition of the Best managed kindergartens and schools territories was organized in all regions. National juri of experts visited 66 institutions, 20 winners were announced and honoured in the special seminar, held in Vilnius 20th the October, 2010 on the 10th Anniversary of the Convention. In this book the experience of the winners, their understanding of landscape and its protection, management and planning is presented.

In the part 7 of the book ("Respect the landscape") the best elements and landscape practices, used in the Lithuanian schools are displayed, suggestions for proper landscape maintenance are laid down.

The 8 part ("Sustainable management of schools – the sign of progress and sense of community") is dealing with main problems related to the schools areas planning and design.

The last two texts ("The areas, dedicated to educational and cultural activities in the natural surroundings of schools" and "The school environment – the area of teaching and cultural traditions") presents the materials and general ideas generated by the survey and contests of school territories 2011 and 2012, which were organized by the Ministry of Education and science, the Centre of Youth tourism (2011) and the Lithuanian centre of Non-formal youth education (2012). The importance of educational environment creation and quality raising, general cultural value of the schools and preschools in our society, their museums, and other possibilities for cultural tourism development are underlined.

LIETUVOS KRAŠTOVAIZDŽIO ĮVAIROVĖ

1/2013

KRAŠTOVAIZDŽIO PAŽINIMO PRADŽIA

ISSN 2335-7223

Leidykla „Lututė“, V. Putvinskio 47-4, Kaunas. Tel. (8 37) 22 30 72.

El. paštas *lutute@takas.lt*. *www.lutute.lt*